

מדינת ישראל

משרד המשפטים

פרקליטות המדינה

המחלקה הכלכלית

ט' חשוון, תשע"ה

2 נובמבר, 2014

מרמה והפרת אמונים של עובד ציבור ושוחד

סיכום פסקי-דין מרכזיים

עמוד שער

מדינת ישראל

משרד המשפטים

פרקליטות המדינה

המחלקה הכלכלית

ט' חשוון, תשע"ה

2 נובמבר, 2014

מרמה והפרת אמונים של עובד ציבור ושוחד

סיכום פסקי-דין מרכזיים

1. כחלק מפעילותו של פורום "שחיתות שלטונית" בפרקליטות המדינה,¹ הוקם מאגר מידע בתחום הנגיש לכלל הפרקליטים. במאגר זה מרוכזים, בין היתר, פסיקה, הנחיות, ניירות עבודה וחוות דעת. כמו כן, סברנו שיהא זה מועיל להוסיף למאגר סיכומים של פסקי דין מרכזיים.
 2. בנייר זה מובאים סיכומים של פסיקה העוסקת בשתי העבירות המרכזיות בתחום השחיתות השלטונית - מרמה והפרת אמונים של עובד ציבור ושוחד. בחרנו להתמקד בפסקי הדין, אשר למיטב הבנתנו קבעו את ההלכות המרכזיות בכל הנוגע ליסודות העובדתיים והנפשיים של העבירות הנדונות ולטענות ההגנה השכיחות.
 3. מבחינת סדר הבאת סיכומי הפסיקה, בחרנו להביא תחילה את אלה שעוסקים בעבירת המרמה והפרת האמונים. זאת משום, ששוחד נחשבת בפסיקה למקרה פרטי של פעולה במצב של ניגוד עניינים ושל הפרת אמון.
 4. חשוב לציין, כי לאורך השנים חלו התפתחויות משמעותיות בפסיקה, ובית המשפט העליון הבהיר הלכות קודמות ואף שינה חלק מהן.
 5. באשר לעבירה של מרמה והפרת אמונים של עובד ציבור יש לציין, כי הדיון הנוסף בפרשת שבס מהווה את קו פרשת המים בנוגע להתלבטויות שונות שליוו את הפסיקה במשך שנים.
- כך למשל, בדיון נוסף שבס הוכרע כי ניתן לייחס לעובד ציבור מעשה של הפרת אמונים גם בלא שנלווה למעשיו יסוד של שחיתות, ובלא מודעות מצידו לפסול המוסרי שבמעשיו. כמו כן הוכרע, כי העבירה של מרמה והפרת אמונים היא עבירה התנהגותית, אשר לשם התקיימות יסודותיה אין צורך

¹הפורום מרוכז על-ידי ד"ר מאור אבן חן מהמחלקה הכלכלית בפרקליטות המדינה, בהנחייתו של המשנה לפרקליט המדינה (עניינים פליליים), מר אלי אברבנאל.

- בהכחת גרם נזק מוחשי לציבור. אף נקבע כי, בנסיבות מסוימות, די בפעולתו של עובד ציבור בעודו מצוי במצב של ניגוד עניינים כדי לבסס את יסודות העבירה.
6. באשר לעבירת השוחד, אחת מהסוגיות המהותיות יותר שהתפתחו בפסיקה לאורך השנים נוגעת לטיבו של היסוד הנפשי הנדרש. בניגוד לחלק מהפסיקה המוקדמת, בפסיקה המאוחרת הובהר, כי אין מדובר בעבירה הדורשת יסוד נפשי מיוחד או כוונה, אלא בעבירה התנהגותית רגילה.
7. חרף שינויים מהותיים אלה, הבאנו גם פסקי דין מוקדמים, שחלקם אינם עולים בקנה אחד עם ההלכות העדכניות - ככל שעלו בהם סוגיות שלא לובנו בפרשות המאוחרות, וככל שיש בהם כדי לסייע בהבנת האופן שבו התפתחה הפסיקה. זאת, מתוך מחשבה כי הכרת אופן התפתחות הפסיקה יכולה לתרום להבנת העבירות ולהתמודדות עם טענות הגנה.
8. בנייר זה לא עסקנו ברף הענישה המצוי או בשאלת מתחמי הענישה הראויים. בימים אלה נעשית, במסגרת פורום השחיתות השלטונית, עבודה ממוקדת בנושא.²
9. סיכומי הפסיקה הוכנו על-ידי מתמחים ופרקליטים מהמחלקה הכלכלית בפרקליטות המדינה.

בברכה,

דן אלדד

מנהל המחלקה הכלכלית

בפרקליטות המדינה

² אבי וסטרמן מהמחלקה הפלילית בפרקליטות המדינה מרכז את נושא מתחמי הענישה בעבירה של מרמה או הפרת אמונים, וטיוטה מתקדמת של נייר עבודה/הנחייה מצויה בבחינתו של המשנה לפרקליט המדינה (עניינים פליליים), מר אלי אברבנאל. מיכל רגב מהמחלקה הכלכלית בפרקליטות המדינה מרכזת את נושא מתחמי הענישה בעבירת השוחד.

תוכן עניינים

חלק א': מרמה והפרת אמונים

6	רע"פ 15/3292 לחיאני נ' מדינת ישראל
8	ע"פ 81/44 מויאל נ' מדינת ישראל
10	ע"פ 80/884 מדינת ישראל נ' גרוסמן
12	ד"נ 82/3 גרוסמן נ' מדינת ישראל
13	ע"פ 81/645 פניץ נ' מדינת ישראל
15	ע"פ 80/531 אבוחצירא נ' מדינת ישראל
16	ע"פ 88/355 לוי נ' מדינת ישראל
18	ע"פ 88/121 מדינת ישראל נ' דרוויש ואח'
20	ע"פ 93/5046 מדינת ישראל נ' הוכמן
22	ת"פ (מחוזי י-ם) 94/32 מדינת ישראל נ' פדידה
23	ע"פ 96/4148 מדינת ישראל נ' גנות
25	בג"צ 97/2534 ח"כ יהב נ' פרקליטת המדינה ואח'
27	דנ"פ 03/1397 מדינת ישראל נ' שבס
30	ע"פ 06/6916 אטיאס נ' מדינת ישראל
32	ע"פ 08/5083 בניזרי נ' מדינת ישראל
34	ת"פ (י-ם) 06/4063 מדינת ישראל נ' הנגבי
37	ע"פ 12/846 ויטה נ' מדינת ישראל
40	קריאה נוספת והוראות החוק (מרמה והפרת אמונים)

חלק ב': שוחד

42	ת"פ 10291-01-12 (מחוזי ת"א) מדינת ישראל נ' צ'רני ואח'
45	ע"פ 15/4506 בר ואח' נ' מדינת ישראל
48	ע"פ 57/60 קרפובסקי ואח' נגד היועץ המשפטי לממשלה
50	ע"פ 70/265 מדינת ישראל נ' לטין
52	ע"פ 14/5496 וע"פ 14/5546 רבין ודנקר נ' מדינת ישראל
54	החלטה בבקשות לדיון נוסף 16/941 ו-16/972
55	ע"פ 86/527 מנדלאווי נ' מדינת ישראל
57	ע"פ 88/355 רפאל לוי נ' מדינת ישראל
59	ע"פ 93/5046 מדינת ישראל נ' הוכמן
61	ע"פ 96/4148 מדינת ישראל נ' גנות
63	ע"פ 96/8573 מרקדו נ' מדינת ישראל
65	רע"פ 98/5905 רונן נ' מדינת ישראל (מותב תלתא)
68	ע"פ 99/1877 מדינת ישראל נ' בן עטר
70	ע"פ 99/3575 דרעי ואח' נ' מדינת ישראל
73	ע"פ 04/8027 אלגריסי נ' מדינת ישראל
76	רע"פ 06/3352 בוזגלו נ' מדינת ישראל (מותב תלתא)

78	דנ"פ 07/10987 מדינת ישראל נ' כהן
81	ע"פ 06/6916 אטיאס נ' מדינת ישראל
84	ת"פ (מרכז) 6366-07-09 מדינת ישראל נ' סער
86	ת"פ 10291-01-12 (מחוזי ת"א) מדינת ישראל נ' צ'רני ואח'
88	קריאה נוספת והוראות החוק (שוחד)
88	הוראות החוק (סימן ה' לחוק העונשין: "עבירות שוחד")

חלק א': מרמה והפרת אמונים

רע"פ 3292/15 לחיאני נ' מדינת ישראל

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין

1. בית המשפט חזר על הלכת שבס³ שקבעה כי עבירת הפרת האמונים מגנה על שלושה ערכים מרכזיים ויסודיים – אמון הציבור בעובדי הציבור, טוהר המידות של פקידי הציבור והאינטרס הציבורי עליו מופקד עובד הציבור. שלושה ערכים אלה הם תנאים בסיסיים לקיומו של שלטון ומנהל ציבורי תקין, וליכולתה של החברה הדמוקרטית לתפקד ולהתקיים.
2. נקודת המוצא בענישה בעבירות של הפרת אמונים היא ענישה של מאסר מאחורי סורג ובריח,⁴ גם אם הוטל על הנאשם קלון.
3. בעבירות הפרת אמונים, שיקולים לקולה, כגון חרטת הנאשם, תרומתו לחברה ופועלו הציבורי, ישפיעו על משך המאסר שירוצה מאחורי סורג ובריח, אך הם אינם יכולים לבטל את הצורך בו.
4. בעבירות "צווארון לבן", ובעבירות שחיתות ציבורית בפרט, יש חשיבות מוגברת להרתעת הרבים, לצורך הרתעה עתידית כלפי עובדי ציבור אחרים, "ואין מנוס" בעבירות אלה משימוש בשיקול ההרתעה במסגרת קביעת מתחם העונש ההולם.

הסדר הטיעון:

5. נגד ראש עיריית בת ים, שלמה לחיאני (להלן: **לחיאני**) הוגש כתב אישום בגין ארבעה אישומים, שכללו בין היתר עבירות שוחד, מרמה והפרת אמונים, התקשרות אסורה בחוזה ועוד.
6. לאחר תחילת פרשת התביעה חתמו הצדדים על הסדר טיעון, והוגש לבית המשפט כתב אישום מתוקן, שבמסגרתו הורשע לחיאני בשלוש עבירות של הפרת אמונים לפי סעיף 284 לחוק העונשין.

העובדות:

7. לחיאני כיהן כראש עיריית בת-ים החל משנת 2003. בין השנים 1991-2003 עסק ביזמות וקבלנות בניין בעיר בת-ים באמצעות שתי חברות בבעלותו.
 8. בטרם בחירתו לראשות העיר, נקלעו החברות לקשיים כלכליים, וצברו חובות של עשרות מיליוני שקלים לבנק המזרחי ולבנק הפועלים, חובות להם ערבו לחיאני ורעייתו אישית. לחיאני ורעייתו ערכו הסכמי חוב עם הבנקים לתשלום כספים בסך כעשרה מיליון ₪ במועדים קבועים. לפי הסדרי החוב, ככל שלא יעמדו לחיאני ורעייתו במועדי התשלום, הסדרי החוב יבוטלו ונכסיהם האישיים ימומשו.
 9. על פי כתב האישום המתוקן, בזמן כהונתו כראש עיריית בת-ים, ניצל לחיאני במספר מקרים את קשריו ומעמדו כראש העיר כדי לכסות את חובותיו האישיים באופן שהעמיד אותן בניגוד עניינים חריף, כפי שיפורט להלן:
- א. **לפי האישום הראשון**, פנה לחיאני באמצעות אחיו לשני אנשי עסקים, אבנר קריאף ודוד חי, בבקשה להלוואה בסך 700,000 ₪. קריאף וחי נענו לבקשת לחיאני, מבלי שנחתם עימם הסכם הלוואה ומבלי שנקבע מועד להשבת הכספים. לחיאני השיב לשניים 300,000 ₪ בלבד ויתרת

דני"פ 1397/03 מדינת ישראל נ' שמעון שבס 3

עפ"א 1044/12 יגאל סער נ' מדינת ישראל; ע"פ 8430/11 מדינת ישראל נ' ירום קראשי; ע"פ 677/14 דני דנקנר נ' מדינת ישראל 4

- הסכום לא נדרשה על ידם. במהלך כהונתו של לחיאני ניתנו הקלות והיתרי בנייה חריגים למבנה השייך לאחת החברות בבעלות לחיאני, בו פעל עסק בבעלות קריאף וחי.
- ב. **לפי האישום השני**, עזרא דוש, בעל רשת מרכולים בבת-ים, נתן ללחיאני המחאה בסך 200,000 ₪. זאת עשה לבקשת לחיאני, מבלי שנחתם הסכם הלוואה ומבלי שנקבע מועד פירעון. לחיאני השיב לדוש 135,000 ₪ בלבד ודוש לא דרש את יתרת הסכום. במהלך כהונתו של לחיאני, לא נאכפו חוקי העסקים נגד עסקו של דוש, והוא אף החל לשמש כספק של עיריית בת-ים והתאגידים שבשליטתה.
- ג. **לפי האישום השלישי**, פנה לחיאני לעובדים בכירים בעיריית בת-ים, הכפופים לו בעבודתם, בבקשה שיעבירו לו 50,000 ₪ כל אחד – כספים שהעובדים הצטרפו לקחת כהלוואות על חשבונם. במסגרת זו התקבל סכום של 440,000 ₪ מתשעה עובדי עירייה, שהופקד באחת החברות שבבעלות לחיאני.
10. בית משפט השלום בתל אביב גזר על לחיאני עונש מאסר של שישה חודשים לריצוי בדרך של עבודות שירות.
11. בערעור המדינה על קולת העונש, קבע בית המשפט המחוזי כי מתחם הענישה הראוי לכל אחת מן העבירות נע בין חמישה חודשי מאסר מאחורי סורג ובריה לשמונה עשר חודשי מאסר. בית המשפט המחוזי החמיר את עונשו של לחיאני לשמונה חודשי מאסר בפועל בנימוק כי עונש מסוג זה יהווה ענישה בעלת מסר חד משמעי במלחמה בשחיתות.
12. בקשת רשות הערעור שהגיש לחיאני נדחתה על ידי בית המשפט העליון.

פסיקת בית המשפט

13. בקשת רשות הערעור נדחתה על דעת שלושת שופטי ההרכב בבית המשפט העליון (מפי המשנה לנשיאה א' רובינשטיין, בהסכמת השופטים צ' זילברטל ומ' מזוז).
14. עצם קיומו של פער ענישה בין הערכאה הדיונית לבין ערכאת הערעור אינו מצדיק כשלעצמו מתן רשות ערעור בפני ערכאה שלישית, למעט בנסיבות מיוחדות ויוצאות דופן.
15. עפ"י קביעת בית המשפט יחס מקל בעבירות של שחיתות ציבורית תורם לתחושה השגויה של "מושחתים כולם".
16. כב' השופט מזוז הוסיף לפסק הדין הערה לגבי חשיבותה של עבירת הפרת האמונים והמאבק בשחיתות הציבורית, ומחזק את קביעת בית המשפט המחוזי אשר קבע כי העבירות שבוצעו במקרה דנן מצויות ברף העליון של עבירת הפרת האמונים - "על גבול עבירת השוחד", וכי עבירת הפרת האמונים אינה נופלת בחשיבותה מעבירת השוחד ואינה פחותה ממנה מבחינת האשם המוסרי שדבק במבצעה.
17. העונש של מאסר בעבודות שירות שהוטל על לחיאני ע"י בית משפט השלום אינו מתיישב עם עקרון ההלימה והתכלית של הרתעת הרבים, ואלמלא הסדר הטיעון ראוי היה לחיאני לעונש חמור בהרבה.

ע"פ 44/81 מויאל נ' מדינת ישראל

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין

18. סעיף 284 לחוק נועד למנוע גרימת נזק לציבור או גרימת הנאה אסורה לפקיד הציבור עצמו או למישהו אחר, כאשר הפקיד פועל בדרך הנוגדת את התנאים שעל פיהם עליו למלא את תפקידו הציבורי.
- לצורך הרשעה בעבירה של הפרת אמונים די בתוצאה של הנאה אסורה לעובד הציבור, והנזק או טובת ההנאה אינם חייבים להתבטא באופן "כספי" או "חומרי" ומספיקה פגיעה באינטרס הציבורי בלבד.
19. על מנת לבחון את יסוד "העושה במילוי תפקידו", יש לבחון את היקפו, מהותו, ותחומי הסמכויות הנלווים לתפקידו של עובד הציבור.
20. בפסק הדין נקבע כי המחשבה הפלילית הנדרשת להרשעה בעבירה של הפרת אמונים היא הכוונה להשיג את התוצאה האסורה אותה מבקשת העבירה למנוע, תוך ראיית תוצאת המעשים מראש. יודגש, כי בדנ"פ 1397/03 מדינת ישראל נ' שבס קביעה זו לעניין היסוד הנפשי הנדרש בעבירת הפרת אמונים שונתה, כך שנדרשת הוכחת מודעות לרכיבי היסוד העובדתי בלבד (לפירוט נוסף, ראו עניין שבס בהמשך קובץ זה).

העובדות:

21. יוסף מויאל היה קצין בדרגת פקד אשר שימש כראש משרד החקירות במשטרת טבריה והיה אחד המועמדים הפוטנציאליים לתפקיד מפקד התחנה. רוברט שלום שימש כראש מחלק הסיור באותה תחנה.
22. בליל יום 10.10.78, עצרו שוטרי סיור מתחנת טבריה שני נערים בעיר בגין שימוש ברכב ללא רשות הבעלים. לאחר שהשניים הובאו לתחנת המשטרה בעיר, התגלה כי אחד מהם הוא בנו של מויאל.
23. רוברט שלום, בתפקידו כקצין תורן באותו הלילה, חקר את בנו של מויאל שהודה. שלום הכין תרשומת בנושא, שלא הוכנסה לתיק החקירה והתגלתה רק בשלב החקירה המשטרתית של מויאל ושלוש עממו. לאחר שקיבל הודעה טלפונית על תפיסת בנו, מויאל הגיע באותו לילה ואסף את בנו וחברו לבתיהם ללא השארת כל רישום בנושא.
24. מאז אותו לילה תיק החקירה לא זכה לטיפול נוסף. בתוך כך, מויאל החזיק את תיק החקירה אצלו במשרד במשך חודשים שבמהלכם החקירה לא קודמה כלל ובסופו של דבר התיק נסגר על ידי שוטר אחר.
25. בגין מעשים אלו הרשיע בית המשפט המחוזי את מויאל ושלוש בעבירות של שיבוש מהלכי משפט לפי סעיף 244 לחוק העונשין ושל הפרת אמונים לפי סעיף 284 לחוק.

פסיקת בית המשפט

26. ערעורם של מויאל ושלוש נדחה על ידי שלושת שופטי ההרכב (מפי השופט שמגר, בהסכמת השופטים בן-פורת ואלון).
27. נקבע, כי לצורך בחינת המשמעות המשפטית של התנהגות מויאל, ניתן להתייחס לכל שרשרת האירועים מתחילתם ועד סופם, ללא צורך להידרש לשאלה מה הייתה ההכרעה לו היו מבודדים ובוחנים כל אירוע כעומד בפני עצמו.

28. על מנת לבחון האם מעשה שבוצע על ידי עובד ציבור נעשה במילוי תפקידו, ראוי לבחון את היקפו של התפקיד, מהותו והסמכויות הנלוות אליו. ייתכנו מקרים בהם אופי התפקיד יוצר אחריות, חובות וסמכויות המשתרעות על פני שטח רחב שאינו מוגבל בזמן ובמקום. כך ניתן לתפוס את תפקידו של איש משטרה, גם בהתאם לקבוע בפקודת המשטרה.
29. עוד נקבע, כי עת בוחנים את התקיימות יסודות העבירה במקרה זה, יש לתת משקל לכך שתפקידו של קצין משטרה אינו מתמצה בהגדרות כלליות בלבד, כפי שמובאות בפקודת המשטרה, אלא גם בתפקידים ובאחריות הנובעת מהגדרת התפקיד והמעמד הפיקודי בו הוא פועל.
30. קביעת אמת מידה שונה לבן משפחה של שוטר לעומת שאר הציבור, היא בגדר פגיעה חמורה בציבור בכללותו. שימוש מעוות בסמכויות פוגע באמינות המוסד ומסכל את המטרה שלשמה נוסד. גם ערעור האמון של אנשי המשטרה במפקדיהם מהווה פגיעה בציבור בהתאם להגדרת סעיף 284 לחוק.
31. בנוסף נקבע, כי במצבים שבהם הנאשם עמד מנגד ופעל במחדל למראה מעשה הגורם נזק לציבור או להפקת טובת הנאה אסור מצד אחרים, יש הכרח בקיומו של קשר סיבתי בין שתיקת הנאשם למעשה של אותם אחרים, כדוגמת מעמדו ומרותו של הנאשם שאפשרו לו להורות לאותם אחרים שלא לבצע את המעשה האסור. בהיעדר זאת אין די בשתיקה בלבד.

ע"פ 884/80 מדינת ישראל נ' גרוסמן

(ניתן ביום 29/12/1981)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. אחד מהיבטיה של חובת האמון של עובד הציבור הוא, כי עליו להימנע מלפעול בדרך הנוגדת את התנאים שעל-פיהם עליו למלא את תפקידו הציבורי. בכלל זאת, על עובד הציבור להגשים את המדיניות שעליה הופקד. הפרת מדיניות, גם כאשר מקורה אינו בדין, יכולה לעלות לכדי עבירה של מרמה והפרת אמונים. הדגש הוא על בחינת כשרות פעולתו של עובד הציבור, להבדיל מהחוקיות הפורמאלית של מעשיו.
2. די בכך שתפקידו הרשמי של עובד הציבור אפשר לו את ביצוע העבירה כדי לקבוע, כי מתקיימת הנסיבה של "במילוי תפקידו".
3. רכיבי היסוד הנפשי הדרושים לשם הוכחת העבירה הם, מודעות בפועל לטיב הפיזי של ההתנהגות, מודעות לקיום הנסיבות הרלוונטיות ומודעות לאפשרות גרימת התוצאה.
4. התיבה "מעשה הפוגע בציבור" אינה מכוונת דווקא לגרם נזק כספי או חומרי, אלא לפגיעה באמון הציבור במערכת השלטונית.

עובדות המקרה:

5. גרוסמן, סגן מנהל מינהל מלוות המדינה בבנק ישראל, פעל בניגוד למדיניות הבנק, שהוא עצמו היה בין יוזמיה. הוא רכש אגרות חוב של האוצר מסדרות שהמדיניות הייתה למוכרן לקרנות השתלמות, לתוכניות חיסכון ולקופות גמל בלבד.
6. מחיר אגרת מהסדרה המדוברת היה צמוד למדד יוקר המחייה שלפני הוצאתה. חלה עלייה ניכרת במדד עובר להוצאת הסדרה וגרוסמן ניצל את העלייה להנאתו הפרטית, ברכישת כמות ניכרת מאותה סדרה ביום הוצאתה. את הרכישה הסווה גרוסמן על ידי פיזור האגרות שקנה בחשבונות בני משפחתו.
7. זמן מה לאחר הקנייה מכר גרוסמן האגרות וגרף רווחים.

פסיקת בית המשפט:

8. גרוסמן הורשע במסגרת ערעור שהוגש על-ידי המדינה (בדעת רוב של כבוד השופטים ברק ובייסקי ונגד דעתו החולקת של כבוד השופט טירקל).
9. גרוסמן טען כי הפרת מדיניות, שמקורה אינו בדין, אינה יכולה להיחשב כהפרת אמונים. לתמיכה בטענה זו הסתמך גרוסמן על פסק הדין של בית המשפט העליון בע"פ 491/79: "כדי שיוורשע עובד ציבור בעבירה לפי סעיף 284, דרושה הוכחה, כי עשה מעשה מעילה באמון האסור על-פי דין" (מפי כבוד השופט אשר).
10. בית המשפט העליון קבע, כי חרף ההנחיה החקיקתית הדלה בהקשר של העבירה של הפרת אמונים, ניתן לדלות מהוראות החוק מספר עקרונות.

עובד ציבור נתון במצב של אמון כלפי המדינה, אשר הפקידה בידיו סמכויות וכוחות. השימוש בסמכויות וכוחות אלה נועד לשרת את האינטרס שהכוח והסמכות באו להגשים, ואין הם באים לשרת אינטרס אחר כל שהוא.

כך, למשל, עובד ציבור, המעמיד עצמו במצב של ניגוד עניינים, מפר אמונים; עובד ציבור, המשתמש במידע פנימי שבא לו במסגרת תפקידו למטרותיו הפרטיות, מפר אמונים; מכל מקום, אלה הן אך דוגמאות מספר, הנגזרות מעקרון האמון הרחב.

11. גרוסמן היה אמון על יישום המדיניות ביחס לאגרות החוב הנ"ל, על פיה האגרות תימכרנה רק למוסדות מסוימים ולא לציבור הרחב. באמון זה מעל גרוסמן כאשר רכש את האגרות לעצמו. בפעולתו זו לא רק שגרוסמן הפר את המדיניות, אשר עליה הופקד, ובכך תרם לסיכולה, אלא שבמעשהו זה פגע באמון הציבור ביושר פעולתם של עובדי הציבור.⁵

12. כבוד השופט ברק ציין בפסיקתו, כי:

"נראה לי, כי הנורמה המשפטית האמורה קובעת מבחן סביר להתנהגותו של עובד הציבור. על עובד ציבור לדעת, כי משהופקדה בידיו סמכות, וניתן בו אמון, עליו לפעול לביצוע אותה סמכות במסגרת האמון שניתן בו, ואין הוא רשאי לעשות את סמכותו-כוחו מנוף להתעשרות אישית או להגשמת שאיפות (אישיות או אחרות), שבינן לבין התפקיד אין ולא כלום, כאשר הגשמתן עומדת בניגוד לתפקיד שהוטל עליו. למותר לציין, כי אפילו הפר עובד הציבור אמונים, אין בכך בלבד כדי להפוך את התנהגותו לאסור על-פי החוק הפלילי" (פסקה 10 לפסק הדין).

[ראו מייד בהמשך נייר זה, התייחסות לבקשה לקיים דיון נוסף בעניינו של גרוסמן].

⁵ יש לשים לב לכך שגרוסמן התווה את המדיניות שאותה הוא הפר והוא היה זה שאמון על ביצועה.

ד"נ 3/82 גרוסמן נ' מדינת ישראל

(ניתן ביום 26/02/1982)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. אין כל חדש בגישה לפיה תחומי עבירת המרמה והפרת האמונים אינם מוגדרים היטב בלשון הסעיף, ויציקת התוכן נעשית לאחר התרחשות אירוע תוך הטלת הנורמה למפרע. לא נפל פגם בקביעה לפיה "מעשה" יכול להיות גם מעשה שאינו בבחינת הפרת הדין החרות.
2. מובן מאליו כי מעשה שנעשה תוך הפרת חובות שהתפקיד הציבורי מטיל, לעולם לא יוכל להיחשב מבחינה פורמאלית למעשה שנעשה "במילוי תפקידו". די בכך שהתפקיד הרשמי אפשר את ביצוע העבירה, כדי שמבחינה מהותית הדבר ייחשב למעשה שבוצע במסגרת מילוי התפקיד.

עובדות המקרה:

3. כפי שתוארו לעיל במסגרת סיכום הערעור.

פסיקת בית המשפט:

4. כבוד השופט לנדוי דחה את העתירה.
5. השופט לנדוי קבע כי בגישה של דעת הרוב לפיה מעשה שיש בו הפרת אמונים יכול להקיף גם מעשים שאינם בבחינת הפרת הדין החרות, אין משום חידוש הלכה. גישה זו תואמת את מגמתה של פסיקה קודמת, ולכן דין העתירה לקיים דיון נוסף, להידחות.
6. אמנם לשון החוק אינה מפורשת ביחס לכך, אך מקובלת קביעת השופט ברק בערעור לפיה ההכוונה החקיקתית היא דלה ויציקת התוכן נעשית, כטבע ההליך השיפוטי, לאחר התרחשותו של אירוע.
7. נקבע כי בהתנהגותו של גרוסמן הייתה סטייה חמורה מן החובות שתפקידו הטיל עליו, על אחת כמה וכמה כאשר הוא עצמו בין קובעי המדיניות שהפר.

ע"פ 645/81 פניץ נ' מדינת ישראל

(ניתן ביום 29/06/1982)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. ביסוד האמון שניתן בעובד ציבור ניצבת הציפייה, כי הוא יעשה את הישר וההוגן על-פי עובדות אמת. סטייה מכך עשויה להוות מעילה באמון והפרת אמונים.
למותר לציין, כי עובד ציבור שמבצע בעצמו או המורה לזולתו לבצע רישום כוזב מפר אמונים.
2. הפרת אמונים עשויה להתקיים גם כאשר עובד הציבור פעל למען הגשמת מה שנראה לו כאינטרס הציבור, ולא בהכרח למען הפקת טובת הנאה אישית. גם סטייה מן מהשורה שנועדה לקידום המשימה הציבורית שעליה הוא מופקד, פוגעת באמון הציבור ובטוהר המידות של השרות הציבורי.
3. מבחינת היסוד הנפשי נדרשת מודעות לכל רכיבי היסוד העובדתי, לרבות, מודעות לכך שהמעשה הפסול מפר אמונים ופוגע בציבור.⁶
4. מקריאת פסק הדין עולה (אם כי לא נאמר כך במפורש) כי העבירה של מרמה והפרת אמונים חופפת במידה רבה את העבירה של קבלת דבר במרמה. במקרים מסוימים אלו הן עבירות חלופיות בהתייחס לאותה מסכת עובדתית.⁷

עובדות המקרה:

5. פניץ שימש כמנהל עבודה בחברת מפעלי ים המלח.
6. בתפקידו זה היה עליו, בין היתר, לחלק עבודה בין בעלי משאיות תובלה, תוך קביעת דרך התשלום עבור שירותי ההובלה.
פניץ הורה לאחד העובדים, כי יירשם שאחד הנהגים ביצע הובלות מסוימות. זאת, חרף העובדה שפניץ ידע, כי הרישום יהא כוזב. כתוצאה מכך אמור היה אותו נהג לקבל תשלום יתר.

פסיקת בית המשפט:

7. בית המשפט דחה את הערעור (כבוד השופטים ברק ובייסקי נגד דעתו החולקת של כבוד השופט כהן).
8. נקבע, כי העלאתה של גרסת כזב, העלמת דוח פעולה או הימנעות מנקיטה בהליכים המתבקשים בנסיבותיו של מקרה בניגוד לחובה המוטלת על עובד הציבור, טומנים בחובם נזק לציבור במונח של סעיף העבירה.

⁶ יש לשים לב לכך שבדנ"פ שבס הלכה זו לגבי היסוד הנפשי השתנתה; לא נדרשת עוד מודעות לכך שהמעשה מפר האמונים פסול מבחינה ערכית, אלא די בכך שהנאשם היה מודע לטיב המעשה.

⁷ עוד אודות הקשר שבין העבירה של מרמה או הפרת אמונים ובין העבירה של קבלת דבר במרמה ראו בע"פ ע"פ 2333/07 תענד ואח. נ' מדינת ישראל (2010). שם נקבע כי די בהוכחת רכיב המרמה בעבירה של קבלת דבר במרמה כדי לבסס את חלופת המרמה בעבירה של מרמה או הפרת אמונים.

9. בהוראת סעיף 284 אין ביטוי מפורש לצורך במחשבה פלילית.
על כן, חל העיקרון הכללי לפיו, בהיעדר קביעה סטטוטורית הדורשת מצב נפשי מיוחד, המחשבה הפלילית הנדרשת היא מודעות.
10. נקבע כי במקרה דנן הוכחה מודעות לכל רכיבי העבירה, לרבות הפעולה באופן שמפר אמונים. פניץ אמנם לא ביקש טובת הנאה לעצמו, אך אין בכך כדי לשלול את הפליליות שבמעשיו.

ע"פ 531/80 אבוחצירא נ' מדינת ישראל

(ניתן ביום 16/08/1982)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. "הפגיעה בציבור" יכול שתבוא לידי ביטוי בגרם נזק מופשט, כגון פגיעה באינטרס ציבורי או בערך בעל אופי ציבורי, ולא דווקא בנזק כספי או חומרי.
2. מעשים המהווים "פגיעה בציבור" יכולים להיות מעשים שנוגדים מדיניות מקובלת או רצויה, נטילת סמכויות שאינן מוקנות, פעולה בניגוד לתקנות ושידול עובד ציבור אחר לסטות מן השורה או לדבר עבירה.
3. מבחינת היסוד הנפשי של העבירה, די בעצימת עיניים באשר לכך שהמעשה יביא לתוצאה פסולה או בשוויון נפש כלפי האפשרות שתיגרם תוצאה פסולה.

עובדות המקרה:

4. אבוחצירא שימש ממלא מקום בשכר של ראש עיריית אשקלון ויו"ר הוועדה המקומית לתכנון ובנייה. כנגד אבוחצירא הוגש כתב אישום שכלל שמונה סעיפי אישום (שעיקרם מעשי שוחד).
5. באישום השמיני יוחסה לאבוחצירא עבירה של מרמה והפרת אמונים. זאת, משום שהלה העניק למקורב לו הרשאה להקים מבנה, בניגוד להוראות תקנון העירייה. כמו כן, אבוחצירא הפעיל לחץ על עובדי עירייה במטרה שהללו לא יסכלו את מתן ההרשאה האמורה.
6. בית המשפט המחוזי הרשיע את אבוחצירא בשישה מהאישומים, ובכללם האישום השמיני, והשית עליו חמש שנות מאסר בפועל וקנס בסך 365,000 לירות.

פסיקת בית המשפט:

7. בית המשפט העליון דחה פה-אחד את הערעור (כבוד השופטים בן פורת, ש' לוי ו-ד' לוי). נקבע כי המעשים שביצע אבוחצירא מהווים הפרת אמונים ויש בהם כדי לפגוע בציבור.
8. אבוחצירא תקף בערעורו את גרסת האירועים שאומצה על ידי הערכאה הדיונית ואת מהימנות עדי התביעה שעליה היא התבססה. בית המשפט העליון קבע, כי אין יסוד לשנות מממצאי העובדה שנקבעו.
9. בנוסף להשגות על הקביעות העובדתיות, העלה אבוחצירא טענה משפטית לפיה אין במעשיו כדי להוות עבירה של הפרת אמונים. בית המשפט קבע כי מטרת סעיף 284 היא למנוע מעשים אשר אינם יאים לעובדי ציבור, כאשר מעשים אלו עשויים להיות כשרים כשהם נעשים בין פרט לפרט.
10. הפגיעה באמון הציבור במקרה זה התבטאה בכך שאבוחצירא נטל סמכויות לא לו, פעל בניגוד לתקנות העירייה שהוא נמנה על צמרתה, ושידל עובדי ציבור אחרים לעבור על תקנות והוראות שהיה אמון על שמירתם.

ע"פ 355/88 לוי נ' מדינת ישראל

(ניתן ביום 04/09/1989)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. הרכיבים העובדתיים שבעבירת המרמה והפרת האמונים זוכים לפרשנות רחבה על ידי בית המשפט. הגדרת "עובד ציבור" כוללת כמעט כל עובד במנגנון הציבורי שחב חובת נאמנות לציבור.
2. ביחס לרכיב "במילוי תפקידו", נקבע כי אין צורך להצביע על מעשה הכרוך באופן ישיר במילוי התפקיד הפורמלי.
3. רכיב ה"פגיעה בציבור" מפורש כפגיעה באינטרס הציבורי במובנו הרחב. אין הכרח להצביע על נזק חומרי כלשהו אשר נגרם למוסדות הציבור.
4. לעניין היסוד הנפשי, נדרשת מודעות כלפי כל אחד מרכיבי היסוד העובדתי, לרבות התוצאה. בדומה לעבירת השוחד הדגש מושם על עובד הציבור, על תפקידו ועל הכוונה המתלווה למעשה.

עובדות המקרה:

5. לוי כיהן כממונה על מחוז ירושלים במשרד הפנים, ובמסגרת תפקידו שימש כיו"ר הוועדה המחוזית לתכנון ולבנייה.
6. מכוח אישיותו וכישוריו, ובשל הקשרים הענפים שהיו לו עם תושבי ירושלים בני כל העדות, צבר לוי עוצמה וסמכות העולה על הסמכות הפורמאלית שנמסרה לידו.
7. לוי הואשם באחד-עשר אישומים שונים, אשר כולם קשורים בניצול לרעה של סמכויותיו כעובד ציבור בכיר. בארבעה מתוך תשעת האישומים שבהם הורשע, נמצא לוי אשם בהפרת אמונים על-פי סעיף 284 לחוק.

כך למשל, על-פי אחד מהאישומים, אדם בשם ג'ליל משחואר, נתקל בקשיים בקידום הקמת שכונת מגורים בצפון ירושלים. חליל ג'נחו, המקורב ללוי, הציע לעזור למשחואר על ידי הפעלת קשריו עם לוי, בתנאי שיהא זה שיספק את המלט בעת הקמת השכונה של משחואר. לג'נחו היה אינטרס לקדם את מתן האישור, שהרי הוא יצא נשכר מכך. לוי נרתם לעניין ופעל נמרצות לקידום עניינו של משחואר, הוא יזם מתן היתר חפירה למרות שלא התקיים הליך כנדרש וכמקובל, פעל להקטנת סכום הערבות וכו'. לוי הקפיד על כך שמשחואר יבין, כי אם יזכה באישור, הרי זה בשל פעולתו למענו. בית המשפט המחוזי קבע ביחס לאישום זה כי "במעשיו אלו שנעשו במילוי תפקידו כעובד ציבור... יש משום 'מעילה באמון' ואף פוגעים הם באמון הציבור הרחב ברשויות השלטון". לפיכך, הורשע המערער בעבירה של הפרת אמונים לפי סעיף 284.

פסיקת בית המשפט:

8. בית המשפט דחה פה-אחד את הערעור (כבוד השופטים ד' לוי, חלימה ומלץ).
9. נקבע כי המערער פעל מתוך מניעים פסולים, ולא על-מנת לשרת את האינטרסים עליהם הופקד כמי שמייצג ממסד שלטוני. מעשיו היו קשורים בתפקידו כעובד ציבור. הוא פעל מכוח מעמדו כממונה על

המחוז, ומכוח קשריו ההדוקים ויכולת ההשפעה שלו. העבירות נתאפשרו בשל היותו מחזיק במשרה מסוימת, בניצול סמכויותיו וקשריו.

10. קביעת בית המשפט לפיה בפעולותיו של המערער יש משום הפרת האמון שניתן בו על ידי רשויות המדינה, נשענה על פרשנות מרחיבה שניתנה ליסודות העבירה השונים, "עובד ציבור", "במילוי תפקידו", "פגיעה בציבור".

11. מבחינת היסוד הנפשי נקבע, כי על המעשה להיות רצוני ומכוון. הכוונה מצביעה על האופי הפסול והנפסד שבמעשה. יש להוכיח כי עובד הציבור ידע שטובת ההנאה שהוא מקבל מכוונת לפעולה הקשורה בתפקידו. לגופו של עניין נקבע כי המערער היה מודע היטב לאשר הוא עושה והוא רצה בתוצאה הפסולה.

ע"פ 121/88 מדינת ישראל נ' דרוויש ואח'

(ניתן ביום 28/03/1993)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. בעניין הרכיב העובדתי "פעולה הקשורה בתפקיד", נקבע כי אין להבחין בין תפקיד ציבורי שהוטל על העובד על-ידי מעבידו, לבין תפקיד ציבורי אותו מבצע העובד מיזמתו ומרצונו. בכלל זאת, פונקציונר בארגון עובדים ממלא פונקציה אשר לגוף הציבורי יש אינטרס ישיר בקיומה, ולפיכך פעילות זו קשורה לתפקיד הציבורי.
2. עבירת מרמה והפרת אמונים לפי סעיף 284 ומרמה והפרת אמונים בתאגיד לפי סעיף 425, נבדלות במטרותיהן. מרמה והפרת אמונים של עובד ציבור נועדה להגן על אינטרס הציבור והפרת אמונים בתאגיד נועדה להגן על אינטרסים של התאגיד.
- ודוק, הפגיעה באינטרס התאגיד אינה חייבת לשאת אופי של פגיעה כלכלית דווקא, והיא יכולה לבוא לידי ביטוי בשלילת עובדות מחברי התאגיד או בהצגת עובדות שמעוותות את המציאות ובערעור תדמיתו של התאגיד ומידת הרצינות שהציבור ירחש כלפיו.

עובדות המקרה:

3. המשיבים עבדו בתפקידים שונים בעיריית ירושלים, וכן שימשו כבעלי תפקידים בארגון העובדים ובקופת התגמולים של עובדי העירייה.
4. המשיבים הואשמו בכך שניצלו את תפקידיהם ומעמדם בארגון העובדים ובקופת התגמולים לשם השגת טובות הנאה פרטיות להם, למשפחותיהם ולמקורביהם. טובות ההנאה כללו יציאה לחופשות נופש פרטיות במסווה של סמינרים וימי עיון, נסיעות פרטיות לחו"ל במסווה של נסיעות בתפקיד ונטילת כספי הארגון והקופה לצרכים פרטיים במסווה של הוצאות מותרות.
5. טובות ההנאה התקבלו מכמה מקורות עיקריים, כספי הארגון והקופה, בנקים וחברה עמם באו המשיבים במגע בתוקף תפקידיהם. בעטיין של טובות ההנאה שנתקבלו מהבנקים והחברה, הואשמו המשיבים בקבלת שוחד. בשל טובות ההנאה שקיבלו מכספי הארגון והקופה הואשמו בעבירות של גניבה, מרמה והפרת אמונים ורישום כוזב במסמכי תאגיד.
6. דרוויש הורשע בחמש עבירות של מרמה והפרת אמונים בתאגיד בניגוד לסעיף 425 לחוק העונשין, שאר המשיבים זוכו מכל אשמה.

פסיקת בית המשפט:

7. בית המשפט העליון (כבוד השופטים אלון, ברק ובייסקי) קבע, כי בהיעדר ממצאים עובדתיים באשר לכל אחד מהאישומים אין באפשרותו לקבוע מסקנות, וכי ממצאים אלו ייקבעו על ידי בית המשפט המחוזי. התיק הוחזר לבירור בית המשפט המחוזי.
8. בית המשפט דן בעבירת המרמה והפרת האמונים בתאגיד, והזכיר את ההלכה לפיה הפגיעה בתאגיד אינה חייבת לשאת אופי של פגיעה כלכלית דווקא. פגיעה יכולה למצוא ביטויה בשלילת עובדות

מחברי התאגיד, בהצגת עובדות המעוותות את המצב הנכון של התאגיד ובערעור תדמיתו של התאגיד בעיני הציבור.

9. על אף הדמיון בין עבירת מרמה והפרת אמונים לפי סעיף 284 לבין עבירת מרמה והפרת אמונים בתאגיד לפי סעיף 425, ואף כי הן כוללות אותם רכיבים, עבירות אלו שונות במטרותיהן ויש לכך משמעות לעניין יישומן. סעיף 284 עניינו הגנה על האינטרס הציבורי עליו מופקד עובד ציבור, ואילו סעיף 425 אינו נועד להגן על הציבור אלא על התאגיד.
10. סעיף 425 לא נועד להגנה על תדמית התאגיד בעיני הציבור, או האמון שרוחש הציבור לתקינותו ופעולותיו, לפיכך אין בכך כדי למלא אחר הדרישה של פגיעה בתאגיד. אין זה סביר כי המשפט הפלילי יגן על תדמיתם ועל מעמדם הציבורי של תאגידי פרטיים. במידה שערעור תדמיתו של התאגיד בעיני הציבור יגרום לפגיעה בתאגיד עצמו, אז יתקיים תנאי "הפגיעה".
11. נקבע כי ביציאה לחופשות נופש שאין להן דבר עם קידום ענייני העובדים, יש כדי להביא לפגיעה באמון שרוחשים חברי הקופה לטוהר השיקולים ולכנות המניעים המדריכים את פועלות נציגיהם. ערעור האמון פוגע במעמד הקופה בעיני חבריה ומתוך כך נפגעת גם הקופה עצמה.

ע"פ 5046/93 מדינת ישראל נ' הוכמן

(ניתן ביום 25/02/1996)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. הימצאות במצב של ניגוד עניינים מקיימת את הרכיב ההתנהגותי שבעבירה של הפרת אמונים. בין היתר, הימצאות במצב של ניגוד עניינים פוגעת באמון הציבור במערכת השלטון, ובכך מתקיים היסוד התוצאתי.
2. ביחס ליסוד הנפשי נקבע, כי נדרשת מודעות בפועל לטיב הפיזי של ההתנהגות. כלומר, מודעות לכך שנעשה מעשה של מרמה או הפרת אמונים, מודעות לנסיבה "עובד ציבור" ומודעות לכך שהמעשה נעשה במסגרת במילוי התפקיד הציבורי. כמו כן, נדרשת מודעות בפועל לכך שהמעשה פוגע בציבור.
- בהקשר זה חשוב לציין, כי אופן היישום של הלכה על עובדות המקרה הקונקרטי (מן הכלל אל הפרט) יכולה ללמד שלמעשה בית המשפט לא הסתפק בדרישת המודעות, אלא ביקש לברר האם הוכמן היה מודע לפסול הנורמטיבי שבמעשיו. משעה שנקבע שהוכמן לא היה מודע לפסול הנורמטיבי שבמעשיו הוא זוכה.

עובדות המקרה:

3. הוכמן היה ראש העיר אילת. בזמנים הרלוונטיים פעלה באילת חברת מפעל אצות (אילת) בע"מ, אשר אחד מבעלי המניות בה הייתה חברה יפנית. הוכמן הוזמן ביחד עם אשתו להשתתף בכנס של החברה היפנית שהוקדש לפיתוח השקעות באילת, כאשר החברה הודיעה כי תממן את נסיעתם ואירוחם.
4. בישיבת מועצת העיר ציין הוכמן, כי השתתפותו יכולה לתרום לפיתוחה התעשייתי והתיירותי של אילת, וציין כי לדעתו על העירייה לממן את נסיעתו והוא עצמו יממן את הוצאות נסיעת אשתו. חברי המועצה סברו כי אין פגם בכך שמימון נסיעתו של הוכמן יהא על חשבון החברה היפנית. הוחלט לברר את הנושא עם הממונה על המחוז במשרד הפנים. הוכמן שוחח עם הממונה, ותשובתו הייתה כי הוא יכול לנסוע על חשבון החברה היפנית.
5. הוכמן ואשתו טסו ליפן והתארחו שם (שניהם) על חשבון חברת האצות. מספר ימים לפני כן הגיש המפעל בקשה לוועדה המקומית לתכנון ובניה, לאשר בניית שבע בריכות נוספות במפעל. חברה אחרת אשר מפעלה מצוי בסמוך למפעל האצות הגישה התנגדות. הועדה המקומית אישרה את הבקשה, בישיבה בה השתתף הוכמן.
6. הוכמן הואשם בעבירות שוחד ומרמה והפרת אמונים. לפי האמור בכתב האישום, מימון נסיעתו של ונסיעת ואשתו ליפן, והן מימון הוצאות השהות שלהם, ניתנו להוכמן בעד פעולות הקשורות בתפקידו והוא היה מודע לכך. בנסיבות אלה, לקח הוכמן שוחד בעד פעולה הקשורה בתפקידו ועשה מעשים של מרמה והפרת אמונים הפוגעים בציבור.
7. בית המשפט המחוזי זיכה את המשיב מהעבירות שיוחסו לו.

פסיקת בית המשפט:

8. בית המשפט דחה פה אחד את ערעור המדינה ביחס לעבירת השוחד (כבוד השופטים ברק, גולדברג ולוי). בית המשפט דחה ברוב דעות (ברק ולוי) את ערעור המדינה ביחס לעבירת הפרת האמונים של עובד ציבור.
9. בית המשפט קבע, כי במקרה דנן מתקיים היסוד העובדתי של העבירה של מרמה והפרת אמונים. נקבע כי ראש עיר המקבל מימון מחברה הפועלת בתחומי העירייה להשתתפותו בכינוס המאורגן על ידה, מעמיד עצמו במצב של ניגוד עניינים אפשרי בין טובת העירייה לבין טובת החברה. הטעמים המונחים ביסוד האיסור הפלילי מחייבים, כי ראש העיר לא יעמיד עצמו בפני חשש סביר לקיומו של ניגוד עניינים, אשר עשוי להביאו לשיקולים זרים.
10. עם זאת, נקבע כי היסוד הנפשי אינו מתקיים במקרה דנן. נקבע, כי הדיון במועצת העיר והפנייה לממונה מעידה על היעדר כוונה פלילית אצל הנאשם לביצוע עבירה של שוחד או הפרת אמונים.
11. בית המשפט קבע כי אין לנתק בין מימון נסיעת הוכמן לבין מימון נסיעת רעייתו, לא לעניין היסוד העובדתי שבעבירות ולא לעניין היסוד הנפשי. בית המשפט קיבל את גרסתו של הוכמן לפיה סבר, כי אם מימון נסיעתו שלו על-ידי החברה הוא כשר וראוי, גם מימון נסיעת אשתו, הדרושה לטובת העיר אילת, הוא כשר וראוי.
12. השופט גולדברג, **בדעת מיעוט** כאמור, קבע כי אין ספק בדבר מודעותו של הוכמן לפסול שבקבלת מימון עבור נסיעת אשתו. בהקשר זה יוחס משקל רב לכך, שהוכמן הציג מצג כוזב למועצת העיר לפיו הוא שיממן את נסיעת אשתו.
- במצב דברים זה, כך קבע השופט גולדברג, מתקיימים יסודות עבירת המרמה והפרת האמונים.

ת"פ (מחוזי י-ם) 32/94 מדינת ישראל נ' פדידה

(ניתן ביום 30/05/1996)

קביעות משפטיות מרכזיות:

1. היסוד הנפשי הנדרש בעבירה של מרמה והפרת אמונים היא מודעות בפועל ליסודות העבירה, ובכלל זאת מודעות לכך שהמעשה פוגע בציבור. "עצימת עיניים", כך נקבע, שקולה למודעות.
2. היסוד המבדיל בין טעות תמימה בשיקול דעת או חריגה מסמכות שדינה משמעתית, היא הוכחת היסוד הנפשי.

עובדות המקרה:

3. שלום פדידה כיהן כראש המועצה המקומית בית שמש. במסגרת מו"מ קואליציוני עם ש"ס, ניסה פדידה למצוא עבודה לאשר דואני, חבר מועצה מטעם ש"ס (הנאשם השני בפרשה).
4. בין לבין, ונוכח העובדה שתמיכת ש"ס בפדידה עמדה בסכנה, סוכם כי פדידה יגרום להעברת כספים במזומן לחשבונו של דואני בבנק. סוכם כי המועצה האזורית מטה יהודה תהיה הצינור להעברת הכספים, תוך שהכספים נחזים להיות העברות לרשות הניקוז על פי תכנון תקציבי. דואני לא היה עובד מועצה ולא עבד ברשות הניקוז.
5. בית המשפט זיכה את הנאשמים מעבירות השוחד ורישום כוזב במסמכי תאגיד, והרשיע את הנאשמים בעבירה של הפרת אמונים.

פסיקת בית המשפט:

6. בית המשפט (כבוד השופט רובינשטיין) דן בערכים המוגנים על ידי העבירה וביסודותיה על בסיס הפסיקה. בית המשפט הדגיש את העובדה שעובד הציבור הוא נאמן הציבור.
 - האיסור הפלילי נועד לשמור על טוהר המידות של עובדי הציבור, להבטיח כי איש הציבור ישרת את האינטרס הציבורי ויקיים את אמון הציבור בתקינות פעולות המנהל.
 7. בית המשפט עמד על היסוד העובדתי המורכב משלושה רכיבים: רכיב התנהגותי - "מעשה מרמה או הפרת אמונים"; רכיב נסיבתי - "עובד ציבור העושה במילוי תפקידו"; ורכיב תוצאתי - "מעשה הפוגע בציבור".
 8. נקבע כי דרישת היסוד הנפשי היא של מודעות בפועל - מודעות לטיב הפיזי של ההתנהגות. דהיינו, לכך שנעשה מעשה של מרמה או הפרת אמונים במסגרת מילוי התפקיד ולקיום הנסיבות הרלוונטיות. כמו כן, דרושה מודעות בפועל לאפשרות גרימת התוצאה, קרי מודעות לכך שהמעשה פוגע בציבור.
- דרישות אלה, כך נקבע, התמלאו במקרה דנן.

ע"פ 4148/96 מדינת ישראל נ' גנות

(ניתן ביום 29/12/1996)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. על מנת לקבוע אם מעשה של הפרת אמון נכנס בגדר איסור פלילי או שמא הוא מתמצה בעבירה משמעותית יש לשאול, האם מידת הפגיעה של המעשה באינטרס הציבורי כה משמעותית עד כדי שהיא מצדיקה את הפעלת המנגנון המשפטי הפלילי.
- בהקשר זה יש מקום לברר האם כרוך בנסיבותיו של המעשה יסוד של שחיתות. קריטריונים רלוונטיים בהקשר זה הם, בין היתר, מעמדו של עובד הציבור, דרגתו ואופי תפקידו.
- מכל זאת יוצא שלא די בעצם הימצאותו של עובד הציבור במצב של ניגוד עניינים כדי להקים עבירה פלילית.
2. היסוד העובדתי של העבירה של מרמה והפרת אמונים כולל שלושה רכיבים: א. רכיב התנהגותי של מעשה מרמה או הפרת אמונים; ב. רכיב נסיבתי של "עובד הציבור העושה במילוי תפקידו", קרי כי קיימת זיקה בין הפעולה מפרת האמון לבין התפקיד הציבורי; ג. מעשה "הפוגע בציבור". בהקשר זה הובהר, כי רכיב זה אינו תוצאתי. מדובר בתכונה מיוחדת של הרכיב ההתנהגותי.
3. היסוד הנפשי של העבירה היא מודעות לכל הרכיבים העובדתיים.
4. בנוגע ליחס בין עבירת שוחד לעבירת מרמה והפרת אמונים קבע בית המשפט, כי קבלת טובות הנאה מהווה מכנה משותף לעבירת השוחד ולעבירת מרמה והפרת אמונים. זיכוי מקבלת שוחד בשל היעדר מחשבה פלילית ביחס לקבלת המתת בעד פעולה הקשורה בתפקיד, אינו מביא בהכרח למסקנה כי יש לזכות גם מעבירה של מרמה והפרת אמונים.

עובדות המקרה:

5. יעקב גנות שימש כסגן מפקד המחוז הצפוני של משטרת ישראל, ומאוחר יותר מפקד המחוז. סובחי טאנוס הוא בעליה של חברה קבלנית גדולה בנצרת.
6. גנות הואשם בלקיחת שוחד ובמרמה והפרת אמונים, וטאנוס הואשם במתן שוחד. נטען כי בין השניים התפתחה מערכת יחסי גומלין שכללה מתן טובות הנאה מצידו של טאנוס על-מנת לזכות למשוא פנים וליחס מועדף בכל הקשור לבעיות הנמצאות בטיפול המשטרה.
7. בכתב האישום נטען, כי טאנוס ביצע עבור גנות עבודות שיפוץ וסיווד בהנחה או ללא תמורה. כמו כן, טאנוס ערך בביתו החדש מסיבה לכבוד חנוכת הבית ולכבוד מינויו של גנות למפקד המחוז. גנות אף הואשם במרמה והפרת אמונים בפרשה נוספת, אשר במסגרתה העסיק את אחד מפקודיו במתן שירותים פרטיים לו ולבני משפחתו.
8. בית המשפט המחוזי זיכה את גנות וטאנוס מהעבירות שיוחסו להם, וקבע כי מערכת היחסים החברית שנקמה בין השניים גרמה לכך שלא הייתה להם המודעות הפלילית הדרושה לשם הרשעתם בעבירה, אף אם היה עולה בידי התביעה להוכיח את נתינתן וקבלתן של טובות הנאה.

פסיקת בית המשפט:

9. בית המשפט דחה ברוב דעות את ערעור המדינה (כבוד השופטים גולדברג וזמיר). השופט קדמי, בדעת מיעוט, סבר כי יש להרשיע את גנות בעבירה של הפרת אמונים ביחס ל"פרשת המסיבה".
10. נקבע כי נוכח החברות בין גנות וסובחי אין לראות בטובות ההנאה שקיבל גנות בבחינת מתת. אולם, טובות ההנאה העמידו את גנות במצב הנחזה לניגוד עניינים, ולכן יש לשקול את הרשעתו בהפרת אמונים.
11. בית המשפט קבע, כי בהתנהגותו של גנות לא מתקיים היסוד העובדתי של עבירת הפרת אמונים. זאת, משום שעוצמת הפגיעה באינטרס הציבורי אינה חזקה דיה כדי להביא את מעשיו בשערי המשפט הפלילי.
- כך למשל, המסיבה שארגן סובחי לא נועדה רק לכבודו של גנות. העלאתו בדרגה של גנות הייתה טעם משני למסיבה.
12. לעומת זאת, השופט קדמי, בדעת מיעוט, הדגיש את המודעות של גנות לכך שעריכת מסיבה במתכונת המדוברת מכרסמת באמון הציבור ברשויות השלטון. בכך יש, לשיטתו של השופט קדמי, כדי לקיים את יסודות העבירה.

בג"צ 2534/97 ח"כ יהב נ' פרקליטת המדינה ואח'

(ניתן ביום 15/06/1997)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. מרמה והפרת אמונים היא עבירת מסגרת, אשר יסודותיה ההתנהגותיים אינם מוגדרים דיים. כתוצאה מכך מרכז הכובד של העבירה היא אשמתו המוסרית של הנאשם. בהקשר זה ניתן לציין את מודעותו של הנאשם לכך שהוא עושה מעשה בעל אופי פסול.
- אשמתו המוסרית של הנאשם נלמדת, בין היתר, ממניעי של הנאשם, ובית המשפט נדרש להתחקות אחריהם. במובן זה נבדלת העבירה של מרמה והפרת אמונים מעבירות מחשבה פלילית רגילה, אשר בהן המניע אינו רלוונטי.
2. עקב המאפיינים של העבירה של מרמה והפרת אמונים, תיק החקירה מורכב בדרך כלל (ולו בחלקו) מראיות נסיבתיות. ניתן לבסס הרשעה בעבירה של הפרת אמונים בהיעדרן של ראיות ישירות.

עובדות המקרה:

3. העתירה כוונה נגד החלטת היועץ המשפטי לממשלה שלא להעמיד לדין את ראש הממשלה ואת שר המשפטים שנחשדו בעבירות של מרמה והפרת אמונים ביחס להתנהגותם בפרשת מינויו של עורך הדין רוני בר און ליועץ המשפטי לממשלה.
4. לפי חוות דעת פרקליטת המדינה החלטת ראש הממשלה למנות את בר און לתפקיד נתקבלה על סמך שיקולים פסולים, כגון סיפוק רצונו של חבר הכנסת דרעי בקידום עניינו במשפט פלילי שהתנהל נגדו, באמצעות בר און.
5. החלטת היועץ המשפטי לסגור את התיקים נסמכה על חוות הדעת. נקבע כי אמנם הראיות הנסיבתיות מביאות למסקנה סבירה ואף לחשד ממשי כי המניע למינויו של בר און היה פסול, אולם, עצמת מארג הראיות אינה מספיקה כדי להביא למסקנה חד משמעית בדבר מניע פסול וכדי להגיש כתב אישום.

פסיקת בית המשפט:

6. בית המשפט דחה פה-אחד את העתירות בעניינו של שר המשפטים, דאז, צחי הנגבי (כבוד השופטים ש' לוי, גולדברג, אור, זמיר ודורנר). בית המשפט דחה ברוב דעות את העתירות בעניינו של ראש הממשלה דאז בנימין נתניהו, כנגד דעתה החולקת של השופטת דורנר.
7. נקבע כי כתב אישום יוגש באותם מקרים בהם משוכנע התובע כי קיים סיכוי סביר להרשעה. אל המסקנה כי קיים סיכוי סביר להרשעה יגיע התובע לאחר בחינה של חומר הראיות הגולמי והערכת סיכויי הרשעה על פיו. התערבות בית המשפט בשיקול דעתה של התביעה תהיה מצומצמת ונדירה.
8. בית המשפט סקר את מאפייניה המיוחדים של עבירת הפרת האמונים:
 - א. קיים קושי מעשי בגילוי עבירות אלו - יש אינטרס משותף של כל המעורבים להחריש; הקורבן הוא הציבור בכללותו, ולא מתלונן מסוים; זוהי עבירת מסגרת שיסודותיה אינם ברורים דיים. על כן, פעמים רבות, גוברת התלות בראיות נסיבתיות.

ב. נוכח העובדה שמדובר בעבירה שיסודותיה אינה ברורים דיים, האשמה המוסרית של הנאשם מהווה את אחד המנגנונים לוויסות היקף התפרסותה של העבירה. מרכז הכובד של העבירה היא אשמתו המוסרית של הנאשם, ולצורך התגבשותה נדרש בית המשפט להתחקות אחר מניעיו של הנאשם.

9. בית המשפט קבע כי אם מינוי אדם למשרה רמה כשל יועץ משפטי לממשלה בא עקב לחציו של נאשם בפלילים כשיוזם המינוי מודע לכך שמקור הלחצים הוא בהליכים הפליליים המתנהלים נגד אותו נאשם, המינוי חורג מגבולותיו של פגם אתי ומגיע עד כדי הפרת אמונים בחוק הפלילי.

די במודעותו של ראש הממשלה לטיב מניעיו של דרעי כדי להוות בסיס להרשעה בפלילים. נקבע כי בחוות הדעת של פרקליטת המדינה ובהחלטת היועץ המשפטי לממשלה, לא לובנה עד תום שאלת מודעותו של ראש הממשלה.

10. בית המשפט קבע כי במקרה זה אין לראות את הערכתם של פרקליטת המדינה ושל היועץ המשפטי לממשלה את סיכויי ההרשעה כבלתי סבירה באורח קיצוני, כך שיהיה מקום להתערבות בשיקול דעתם.

דנ"פ 1397/03 מדינת ישראל נ' שבס

(ניתן ביום 30/11/2004)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. השאלה המרכזית שנדונה בדיון הנוסף הייתה, האם הימצאותו של עובד ציבור במצב של ניגוד עניינים מהותי עולה כדי עבירה פלילית של הפרת אמונים. נקבע כי בנסיבות מסוימות, עצם הפעולה בניגוד עניינים מהותי מקיימת את יסודותיה העובדתיים של העבירה.

כך, על-פי דעת הרוב, גם אם לא הוכח מניע פסול של עובד הציבור או התנהגות הסוטה מן השורה. זאת משום, שאמון הציבור במוסדות השלטון הוא, בפני עצמו, ערך המוגן באמצעות העבירה. כמו כן, לשם חציית הרף הפלילי אין צורך להוכיח, כי הפעולה בניגוד עניינים הביאה לתוצאה חיצונית של פגיעה באינטרס ציבורי כלשהו.
2. לגבי הפרט הנסיבתי המדבר על "פגיעה בציבור" נקבע מבחן הפגיעה המהותית באינטרס מוגן. התנהגות של עובד הציבור תהווה עבירה של הפרת אמונים, אם היא פוגעת פגיעה מהותית באחד או יותר משלושת הערכים שהאיסור הפלילי נועד להגן עליהם: א. שמירה על טוהר המידות של עובדי הציבור; ב. תקינות פעולת המנהל; ג. הבטחת אמון הציבור בעובדי הציבור.

מבחן הפגיעה המהותית באינטרס המוגן, נותן ביטוי לתפיסה לפיה, לא כל ניגוד עניינים גורר פגיעה מהותית באינטרס מוגן. מצב של ניגוד עניינים בא בגדרי המשפט הפלילי, רק כאשר נלווה אליו גוון מחמיר מיוחד - "פן מחמיר נוסף".

התקיימותו של פן מחמיר נוסף נלמדת מנסיבות העניין, ואין מדובר ברשימה סגורה של מקרים. בהקשר זה יש להתחשב, בין היתר, בפרמטרים הבאים: עוצמת ניגוד העניינים, למשל, אין קרבת משפחה כהיכרות מזדמנת ואין ניגוד עניינים מוסדי כניגוד עניינים על רקע כספי; סטייה מן השורה, אין דינה של סטייה חמורה ומתמשכת, אל מול סטייה קלה וחד פעמית; מעמדו של עובד הציבור והשפעת פעולותיו על הציבור; השחתה של כפופים ועמיתים.⁸
3. היסוד הנפשי הנדרש בעבירה היא מודעות לרכיבי היסוד העובדתי. כאשר אין זה נדרש להוכיח מודעות לפסול שבהתנהגות ואין לקרוא לתוך הרכיב הנפשי יסוד של אי-ישר.

כלומר, ההכרעה הנורמטיבית באשר לאפיון ההתנהגות צריכה להיעשות על ידי בית המשפט על יסוד מבחנים אובייקטיביים ולא על ידי העושה עצמו על יסוד מבחני הסובייקטיביים.

הוכחת מניע פסול היא אך בבחינת סיוע ראייתי להוכחת המודעות הנדרשת במסגרת היסוד הנפשי, ויש בה גם כדי להוות גורם בגיבוש היסוד ההתנהגותי.

⁸ קריטריונים אלו נמנו על ידי כבוד השופט ברק, שעמדתו אומצה כדעת הרוב. כבוד השופט מצא, שהיה בדעת מיעוט, מנה קריטריונים נוספים, ובהם: האם מדובר בפעולה אינטנסיבית או שולית מבחינת היקפה והמשאבים הציבוריים שנדרשו לה; האם הפעולה נעשתה כחלק משגרת עבודתו השוטפת של עובד הציבור או שמא "יצא מגדרו" כדי לבצע; האם הקשר שבין עובד הציבור לבין מי שהוא פעל בעניינו היה מלכתחילה קשר מושחת או פסול מסיבה כלשהי אחרת? האם בפעולה עצמה יש יסוד של שחיתות? (להרחבה ר' פסי' 6 לפסק דינו של השופט מצא). אמנם השופט מצא היה בדעת מיעוט, אך משום שעמדתו צמצמה את גבולות העבירה ברי שהקריטריונים ל"הפללה" שהוא מנה רלוונטיים.

עובדות המקרה:

4. כתב האישום נגד שבס התייחס לשתי פרשיות מרכזיות שאירעו במסגרת תפקידו כמנכ"ל משרד ראש הממשלה.
- בפרשת "המדינה הזרה" הואשם שבס בכך שניצל את מעמדו הרם לשם קידום עסקה מסחרית-בטחונית רגישה, אשר הייתה אמורה להניב למקורביו ולו רווח כספי ניכר.
- בפרשת "האחים שולדנפריי" הואשם שבס בכך שניצל את מעמדו לשם קידום, שלא כדין, של פרויקטי בנייה של חבריו - מעסיקיו טרם כהונתו הציבורית ולאחריה.
5. בכל הנוגע לפרשת המדינה הזרה זיכה בית המשפט המחוזי את שבס מעבירת השוחד והרשיעו בניסיון ללקיחת שוחד ובמרמה והפרת אמונים. בכל הנוגע לפרשת האחים שולדנפריי זיכה בית המשפט המחוזי את שבס מכל העבירות שיוחסו לו ובהן שוחד ומרמה והפרת אמונים.
6. בשנת 2003 קיבל בית המשפט העליון את ערעורו של שבס וזיכהו מכל אשמה.
7. על הזיכוי מן העבירות של הפרת אמונים הוגשה בקשה לדיון נוסף.

פסיקת בית המשפט:

8. ברוב דעות של שמונה מחברי המותב (נגד דעתו החולקת של כבוד השופט מצא) קיבל בית המשפט את עתירת המדינה והרשיע את שבס בהפרת אמונים בפרשת המדינה הזרה ובפרשת שולדנפריי, לפי האישום הראשון והשלישי.
9. מטרת הדיון הנוסף הייתה בירור עיקריה ותחומי פרישתה של עבירת המרמה והפרת האמונים, על מנת לקבוע מבחן ברור ומדויק ליסודותיה של העבירה וליישומו על עניין שבס.
10. נקבע כי אין ספק כי בשתי הפרשות בהן הואשם, שבס היה נתון במצב של ניגוד עניינים. שבס היה נתון במצב בו מתקיים ניגוד בין האינטרסים הממלכתיים עליהם הופקד לבין האינטרסים של מקורביו, אשר היו חבריו הטובים וקשורים עימו בקשרים כלכליים.
11. ניגוד העניינים היה מעשה הפרת אמונים הפוגע בציבור.
- מעמדו הבכיר של שבס כמנהל הכללי של משרד ראש הממשלה ועוצמתו הרבה של ניגוד העניינים יצרו פן מחמיר נוסף, דהיינו פגיעה מהותית באמון הציבור ובטוהר המידות.
12. חשוב לציין, כי בית המשפט לא הכריע בשאלה האם שבס סטה מן השורה.
- נקבע כי די בעוצמת ניגוד העניינים ובמעמדו הבכיר של שבס בהיררכיה הציבורית ובהשפעת פעולותיו על השירות הציבורי, כדי לבסס פגיעה מהותית באמון הציבור ובטוהר המידות ולעלות כדי עבירה פלילית.
13. ביחס ליסוד הנפשי נקבע, כי שבס היה מודע לכך שהוא עובד ציבור הפועל בענייניהם של חבריו במסגרת תפקידו כמנהל הכללי של משרד ראש הממשלה.
- אמנם שבס לא היה מודע לפסול שדבק במעשיו, ולא היה מודע לקיומה של פגיעה מהותית בערכים המוגנים על ידי האיסור הפלילי. אולם, אין בכך ולא כלום משום שהמודעות הנדרשת היא לטיב הפיזי של ההתנהגות ולא לטיבה הנורמטיבי.

14. לבסוף יצוין, כי אף על פי שהשופט חשין הסכים לדעת הרוב ביחס להחלטה האופרטיבית, הרי שהוא הציג דעת יחיד.

לשיטתו, עבירת הפרת האמונים לא נועדה להגן על הערך של אמון הציבור בעובדי הציבור בפני עצמו. עבירה זו נועדה להגן על ערך תקינות פעילותו של המינהל - כערך מסגרת- ועל ערך טוהר המידות - כתוכן.

הגנה על ערכים אלה תוביל ממילא לביסוס אמון הציבור במוסדות השלטון.

ע"פ 6916/06 אטיאס נ' מדינת ישראל

(ניתן ביום 29/10/2007)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. האיסור הפלילי על מרמה והפרת אמונים נועד להבטיח שעובד הציבור, אשר מצוי במצב של אמון כלפי המדינה והציבור, ישתמש בכוחות שהוקנו לו לטובת המטרות שלשמן הם הופקדו בידיו. כמו כן, האיסור הפלילי נועד להבטיח התנהגות ראויה של עובדי הציבור ושמירה על טוהר מידותיהם.
2. הרכיב העובדתי של "פגיעה בציבור" אינו רכיב תוצאתי במובן המקובל, אלא לרכיב נסיבתי גרידא שמשמעותו היא מרמה או הפרת אמון שמעצם טבעה פוגעת בציבור. ראוי שהפרשנות של הרכיב "פגיעה בציבור" תהא רחבה, וכי היא תכלול גם גרם נזק מופשט, להבדיל מנזק מוחשי.
- רכיב "הפגיעה בציבור" מתקיים משעה שעובד הציבור מצוי במצב של ניגוד עניינים. עצם הימצאותו של עובד ציבור בניגוד עניינים פוגעת באמון הציבור, ונקודת המוצא היא כי יש בכך משום הפרת חובת אמונים כלפי הציבור.
3. היסוד הנפשי בעבירה הנדונה היא מודעות בפועל לטיב הפיזי של ההתנהגות ולקיום הנסיבות הרלוונטיות (או לפחות עצימת עיניים כלפיהן). לא נדרש כי העושה יהא מודע לכך שהמעשה מהווה "הפרת אמונים" פלילית או כי המעשה פוגע בערכים המוגנים שעליהם נועד האיסור הפלילי להגן.
- עם זאת, כאשר הסטייה מן השורה אינה חמורה מאוד, אף שהיא חמורה דייה כדי לקיים את תנאי ה"פגיעה בציבור", ניתן יהיה להרשיע רק אם עובד הציבור ידע בפועל שמעשיו אסורים, והוא לא נרתע מלעשות אותם (ולהבדיל, כאשר הסטייה מן השורה חמורה, אין צורך במודעות בפועל לכך שהמעשים אסורים).

עובדות המקרה:

4. המערער שימש כמנהל נפת דרום במחלקת הפיקוח על הבנייה בעיריית ירושלים. מחלקה זו עסקה, בין היתר, באכיפת חוק התכנון והבניה, תשכ"ה-1965.
5. בנו של המערער עבד בחברת אדריכלות ושימש ביחד עם אשתו כבעליה של החברה. בנו של המערער לא הוסמך לקבלת תואר הנדסאי ומעולם לא הוסמך כאדריכל. עת נתן שירותים בתחום התכנון והבנייה, קידם בנו של המערער את ענייניהם של לקוחותיו מול מחלקת הפיקוח באמצעות ניצול קשריו עם המערער.
6. המערער הואשם בכך שקיבל שוחד מלקוחותיו של בנו בעבור מעורבותו בקידום ענייניהם. המתת היה השכר שניתן לבן. כמו כן, המערער הואשם בכך כי מספר מקרים הפר אמונים שעה שטיפל אישית, תוך הימצאות במצב של ניגוד עניינים, בענייני לקוחות של בנו והעניק להם יחס מועדף.
7. בית המשפט המחוזי הרשיע את המערער בעבירות שיוחסו לו.

פסיקת בית המשפט:

8. בית המשפט דחה פה-אחד את הערעור (כבוד השופטים ריבלין, פרוקצ'יה וג'ובראן).
9. נקבע כי למערער הייתה מוטיבציה לקדם את ענייני לקוחותיו של בנו, תוך הימצאות במצב של ניגוד עניינים. המערער ניצל את מעמדו כמנהל מחלקה בעירייה העוסקת בתחום היתרי הבנייה, העדיף את האינטרס הפרטי שלו על פני אינטרס הציבור למנוע עבירות בנייה ולאכזף את החוק נגד עברייני הבנייה.
- בעשותו כן, פגע המערער באמון הציבור, שכן אלו שהיו קרובים אליו זכו ליחס מיוחד שכלל אי-דיווח על עבירות בנייה, הדרכה להסוואת חריגות בנייה ואכיפת החוק באופן לא שוויוני.
- בית המשפט קבע, כי בהעדפת האינטרס של לקוחותיו של בנו על פני אינטרס הציבור בכללותו, פעל המערער בניגוד לאינטרס הציבור שעליו הוא מופקד ובפעולה זו טמון יסוד של שחיתות.
10. לעניין היסוד הנפשי של המערער בית המשפט קבע, כי המערער היה מודע לטיב הפיזי של ניגוד העניינים ולנסיבות הפיזיות שעושות את הניגוד לכזה הפוגע בציבור. העובדה שהמערער לא היה מודע, לכאורה, לפסול שדבק במעשיו, אין בה כדי להעלות ואין בה כדי להוריד (שכן כאמור מדובר בסטייה חמורה מן השורה).
11. לעניין הענישה, קבע בית המשפט כי רחמנות כלפי עבריינים מסוגו של המערער תפגע קשות באמון הציבור בשירות הציבורי, ולכן אין מנוס מנקיטת אמצעי ענישה מחמירים.

ע"פ 5083/08 בניזרי נ' מדינת ישראל

(ניתן ביום 24/06/2009)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. היסוד העובדתי בעבירת המרמה והפרת האמונים מורכב משלושה: רכיב התנהגותי ("מעשה מרמה או הפרת אמונים"), רכיב נסיבתי ("עובד הציבור העושה במילוי תפקידו") ורכיב תוצאתי (מעשה "הפוגע בציבור").

עצם ההימצאות במצב של ניגוד עניינים מקיימת את הרכיב ההתנהגותי שבעבירת המרמה והפרת האמונים. אולם, בהתאם להלכה שנקבעה בדנ"פ שבס, כדי שיתקיים היסוד העובדתי על כל רכיביו, לרבות הרכיב התוצאתי של מעשה "הפוגע בציבור", נדרש להוכיח כי מדובר בפגיעה מהותית באמון הציבור או בטוהר המידות של עובדי הציבור או בתקינות פעולת המנהל הציבורי.

2. דרישת המודעות הפלילית נוגעת ליסודות העובדתיים-פיזיים המבססים את העבירה, כאשר עצימת עיניים שקולה כנגד מודעות. לא נדרש כי העושה יהא מודע לכך שמעשהו מהווה הפרת אמונים כמשמעו בחוק.

על קיומה של מודעות ניתן ללמוד מראיות ישירות ומראיות נסיבתיות, כפי שנקבע כבר בפרשת הוכמן. בית המשפט הוסיף כי בעבירת מרמה והפרת אמונים ניתן ללמוד על קיומו של היסוד הנפשי גם מחזקת המודעות, כפי שנהוג גם לגבי שוחד.⁹

3. בית המשפט דן במסגרת פרשה זו גם בסוגיית החמרת הענישה בעבירות של שחיתות שלטונית. נקבע כי יש לאמץ גישה עונשית מחמירה כנגד עובדי ציבור שחטאו בשחיתות, במטרה לגמול להם על כישלונם, ובעיקר כדי להרתיע את הרבים.

עובדות המקרה:

4. שלמה בניזרי שימש בתפקידים ציבוריים שונים, ביניהם שימש כשר הבריאות ולאחר מכן כשר העבודה והרווחה (2003-1999). בתנועתו ש"ס פרש על בניזרי את חסותו, הרב ראובן אלבז, ראש ישיבת "אור החיים" ומבכירי רבני בתנועה.
5. בשנת 1996 הכיר בניזרי את משה סלע, איש עסקים מירושלים וביניהם התפתחה ידידות אמיצה. בהמשך חרג הקשר מיחסי חברות גרידא, והחל להירקם שיתוף פעולה ששלח זרועותיו אל עבר מוסדות השלטון.
6. בניזרי חלש על מוקדי הכרעות מרכזיים הקשורים בהיתרים ליבוא עובדים זרים, הייתה לו השפעה על מינוי בעלי תפקידים שונים במנגנון הממשלתי והוא נהנה מקשרים עם גורמים בשלטון.
7. בכתב האישום נטען כי בניזרי קיבל טובות הנאה שונות מסלע (רכישה של טובין ושירותים שונים עבורו והעברת כספים לישיבת הרב אלבז), ובתמורה לכך פעל לקידום האינטרסים העסקיים של סלע בתחומים המצויים בסמכות משרדו.

⁹ לפי חזקה זו, אדם מודע בדרך כלל למשמעות התנהגותו, מבחינת טיבה הפיזי, קיום נסיבותיה ואפשרות גרימת התוצאות הטבעיות שעשויות לצמוח ממנה (ראו בע"פ 8027/04 אלגריסי נ' מדינת ישראל וראו סיכום של פסק דין זה בהמשך הנייר).

כך למשל, נטען כי סלע נשא עבור בניזרי בשכר טרחת עורך דין בתביעה שהוגשה נגדו, מימן התקנת מזגן בביתו של בניזרי, מימן שירותי ניקיון, מימן רכישת ריהוט ועוד. בתמורה, בניזרי מינה את מקורביו של סלע לתפקידים שונים ופעל לקדם את ענייניו של סלע בעניינים המצויים בתחום סמכותו של משרד העבודה והרווחה.

8. לבניזרי יוחסו עבירות של קשירת קשר לבצע פשע, לקיחת שוחד, מרמה והפרת אמונים, שיבוש מהלכי משפט וניסיון להדחה בעדות.

9. בית המשפט המחוזי הרשיע את בניזרי בעבירות שוחד, מרמה והפרת אמונים ושיבוש מהלכי משפט. בעניין עבירת המרמה והפרת האמונים נקבע, כי בניזרי היה נתון במצב של ניגוד עניינים בכל הפרשות שנידונו על ידי בית המשפט. בעקבות הרשעתו נידון בניזרי ל-18 חודשי מאסר, 8 חודשי מאסר על תנאי וקנס בסך 80,000 ₪. אף נקבע כי המעשים נושאים עימם קלון.

פסיקת בית המשפט:

10. בית המשפט דחה את ערעור בניזרי ואלבו וקיבל את ערעור המדינה לעניין קולת העונש (כבוד השופטים לוי, מלצר וחיות). בית המשפט גזר על בניזרי עונש של ארבע שנות מאסר בפועל.

11. בית המשפט קבע כי לא נפל פגם בהרשעתו של בניזרי בעבירה של מרמה והפרת אמונים. עשייתו של בניזרי לא נבעה מתוך כוונה לקדם אינטרס ציבורי חשוב, אלא כדי לסייע לעסקיו של ידו מתוך ידיעה כי מדובר ביחסי גומלין. ככל שעסקיו של סלע שגשגו, הוסיף הלה להרעיף על בניזרי טובות הנאה ולתמוך בישיבת הרב אלבו ביד נדיבה. נקבע כי מדובר בדוגמה מובהקת להפרת אמונים בה כרוכה פגיעה אנושה בערכים המוגנים על ידי העבירה.

12. עוד עסק בית המשפט בשאלה חומרת הענישה. בניזרי, כשר בישראל, מצווה לפעול בניקיון כפיים, בשוויון וללא הפלייה, כאשר לנגד עיניו ניצב עניינו של הציבור בלבד. מדובר בציווי פשוט ויסודי, אך למרות זאת נתקלים אנו פעם אחר פעם במי שמתקשים לכבוש את יצרם ומפרים אותו. מדובר בתופעה קשה שמדינה מתוקנת אינה יכולה להשלים עימה.

ת"פ (י-ם) 4063/06 מדינת ישראל נ' הנגבי

(ניתן ביום 13/07/2010)

קביעות משפטיות מרכזיות:

1. ביסוד הדין המשפטי ניצבה השאלה, האם מינוי פוליטי יכול לגבש עבירה של מרמה והפרת אמונים.
 2. בית המשפט, בדעת רוב, קבע כי מינוי פוליטי יכול למצוא ביטוי במגוון של דרכים וצורות. מדובר בכל מינוי של אדם לתפקיד ציבורי, אשר מונע משיקולים פוליטיים. המינוי הפוליטי יכול להיעשות במישרין על-ידי עובד הציבור או בעקיפין כאשר עובד הציבור עושה שימוש בכוחו ובמעמדו כדי להשפיע על בעל סמכות המינוי.
 3. עוד נקבע, בדעת רוב, כי עובד הציבור הוא נאמן של הציבור, אשר הכוחות שנמסרו לו נועדו לשמש אותו לצורך קידום ענייני הציבור בלבד, להבדיל מקידום מעמדו הפוליטי. מינוי פוליטי, מעצם טיבו וטבעו, פוגע באחד או ביותר מן הערכים שהאיסור הפלילי הקבוע בסעיף 284 לחוק העונשין נועד להגן עליהם (בשים לב להלכת דני"פ שבס).
 4. השאלה הנשאלת היא האם המינוי הפוליטי, בשים לב לנסיבותיו הקונקרטיות, הוביל לפגיעה מהותית בערכים המוגנים באמצעות האיסור הפלילי. ככל שמתקיימת פגיעה מהותית הרי שמדובר בעבירה פלילית.
- ודוק, אין רשימה סגורה של מצבים שבהם מתקיימת פגיעה מהותית בערכים המוגנים, אולם קיימים גורמים העשויים להשליך על מהותיות הפגיעה - למשל כמות המינויים, מיקום בהיררכיה המשרדית, שיטתיות ומידת המעורבות של עובד הציבור במינוי.

עובדות המקרה:

5. צחי הנגבי שימש כשר לאיכות הסביבה. בסמוך לאחר כניסתו לתפקיד, מינה את שמואל הרשקוביץ לתפקיד יועץ בכיר לשר בלשכתו, בהמשך מינה אותו לתפקיד מנכ"ל המשרד. לאחר שהנגבי עבר לכהן כשר לביטחון פנים, מינה הנגבי את הרשקוביץ לתפקיד מנכ"ל המשרד לביטחון פנים.
 6. להנגבי ולהרשקוביץ יוחסה שורה של מינויים פוליטיים, ובגינום יוחסה להם עבירה של מרמה והפרת אמונים. להנגבי גם יוחסה עבירה של שוחד בחירות.
- נטען כי במהלך כהונתו כשר פעל הנגבי, באופן מתוכנן ושיטתי, כדי להביא למינוי עשרות רבות של חברי מרכז ליכוד ומקורביהם למשרות ולתפקידים רבים, על-פי רוב זוטרים, במשרד לאיכות הסביבה ובגופים הקשורים אליו.
- עוד נטען כי הרשקוביץ שימש זרועו הארוכה של הנגבי בהקשר זה.

פסיקת בית המשפט:

7. כבוד השופטים א' רומנוב וע' שחם קבעו, נגד דעתו החולקת של כבוד השופט צור, כי הוכח שצחי הנגבי עבר עבירה של מרמה והפרת אמונים. בשל המחלוקת הקיימת בין שופטי הרוב בנוגע לקבלת טענת "ההגנה מן הצדק", התוצאה הייתה שלוש דעות שונות - דעת השופט צור הייתה שיש לזכות את הנגבי, דעת השופט רומנוב הייתה שיש לבטל את האישום בשל הגנה מן הצדק ודעת השופט שחם הייתה שיש להרשיע את הנגבי.

על כן, הוכח שנעברה עבירה של מרמה והפרת אמונים ובעניין המחלוקת בנוגע להגנה מן הצדק הוחלט כי הדעה המקלה עם הנגבי גוברת על זו המחמירה. האישום בעבירה של מרמה והפרת אמונים **בוטל** אפוא.

לצד זאת, הנגבי זוכה מהעבירות של שוחד בחירות. כמו כן, כנגד דעתו החולקת של השופט צור, הורשע הנגבי בביצוע עבירה של עדות שקר.

8. השופט **צור** דן בשאלת הפלילות של המינויים הפוליטיים, ולאור מספר שיקולים, הטיל ספק בפלילותה של התופעה:

א. אי אכיפת החוק במשך שנים רבות יוצרת מצב שאצל הגורמים הממנים לא מתקיים היסוד הנפשי שקשור לעבירה. במקרה הנדון, אנשי המשרד לא ראו במה שנעשה משום מעשה חריג. לשיטתו, אין זה צודק לשנות מצב קיים ולהחילו על הנאשמים כאשר אין הוראת חוק מפורשת האוסרת על מינויים פוליטיים.

ב. הדיונים והבדיקות בנוגע לתופעת המינויים בשירות המדינה התקיימו לאורך השנים במסגרת הליכים מנהליים או בתחום דיני העבודה האזרחיים, או על דרך של דוחות מבקר המדינה.

ג. אמנם עבירת הפרת אמונים איננה חדשה, אולם, לא נעשה בעבירה זו שימוש בהקשר של מינויים פוליטיים. הכללת מעשים אלו כעבירה פלילית, יש בה כדי לפגוע בעיקרון החוקיות.

9. כמו כן קבע השופט **צור**, כי הראיות שהובאו בתיק מצביעות על ממצאים שמובילים למסקנה שהנגבי לא נושא באחריות פלילית. כך למשל, היועצת המשפטית של המשרד לא ראתה במה שנעשה מעשה חריג, איש לא הגביל את הדרג המקצועי להעמיד לצד מועמד השר ולשכתו מועמדים אחרים, איש לא איים בסנקציות אם המועמד לא יתקבל. בפועל עשרות רבות של מועמדים שקורות חייהם הועברו על ידי הנגבי לא התקבלו לעבודה.

10. השופטים **רומנוב ושחם** סברו כי מינויים פוליטיים אכן עשויים לעלות כדי עבירה פלילית. לשיטתם, מינוי פוליטי מעצם טיבו וטבעו פוגע באחד או ביותר משלושת הערכים שהאיסור הפלילי נועד להגן עליהם. נקודת המוצא היא שעובד הציבור הינו נאמן הציבור, אין לו משל עצמו ולא כלום, הכוחות והסמכויות שנמסרו לו נועדו לשמש אותו לצורך קידום ענייני הציבור עליהם הוא מופקד. אסור לעובד הציבור לעשות שימוש בכוחות ובסמכויות אלה כדי לקדם את ענייני הפרטיים, כגון מעמדו הפוליטי. המשרות בשירות המדינה הן משאב ציבורי ומינויים פוליטיים מהווים מעשה פסול.

עם זאת, לא כל מינוי פוליטי מהווה עבירה פלילית. בהתאם להלכת שבס, רק התנהגות הפוגעת "פגיעה מהותית" באחד מהערכים המוגנים תגיע לכדי עבירה.

11. השופטים **רומנוב ושחם** קבעו כי הנאשמים פגעו "פגיעה מהותית" בערכים המוגנים על ידי העבירה, ולכן נתקיימו יסודות העבירה המיוחסת להם.

הנאשמים היו מעורבים בעשרות רבות של מינויים וניסיונות למנות, הם ניצבו בראש ההיררכיה המשרדית, מעשיהם לא היו בגדר פעולות אקראי אלא עמד מאחריהם דפוס פעולה שבא לידי ביטוי בין היתר בהנחיה שהוציא הנגבי כשר.

כמו כן, הנאשמים לא הכחישו מעורבות אישית במינויים, ומידת מעורבותם הייתה גדולה. תפקידם לא התמצה רק בהעברת קורות חיים של מועמדים, אלא כלל ניהול פעולות בדיקה ומעקב אחר הוצאת המלצתם מהכוח אל הפועל.

ע"פ 846/12 ויטה נ' מדינת ישראל

(ניתן ביום 19/06/2013)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. כפי שיפורט להלן, בית המשפט העליון חזר, בעיקרם של דברים, על ההלכה שנקבעה בדיון נוסף שבס, ובכלל זאת:
 - א. בית המשפט עמד על חשיבותה של העבירה של מרמה והפרת אמונים כמכשיר מרכזי למאבק בשחיתות השלטונית מחד, ועל הזהירות שיש לנקוט מפני הרחבת יתר של העבירה הפלילית מאידך.
 - ב. העבירה של מרמה והפרת אמונים היא עבירה התנהגותית, ורכיב העבירה "הפוגע בציבור" אינו רכיב תוצאתי אלא נסיבתי. הפגיעה בציבור אינה חומרית דווקא, ודי בפגיעה באמון שנותן הציבור במערכות השלטון.
 - ג. בכל הנוגע למצבים של ניגוד עניינים, המחשבה הפלילית הנדרשת היא מודעות לעובדות הפיזיות היוצרות את ניגוד העניינים, וכן מודעות להתנהגות ולנסיבות הפיזיות שבגינן ניגוד העניינים פוגע בציבור.
 - לא נדרשת מודעות מצידו של עובד הציבור לכך שההתנהגות עולה כדי מעשה מרמה או הפרת אמונים או שמדובר בהתנהגות הפוגעת בציבור.
 - ד. לא כל מעשה של מרמה או הפרת אמונים הפוגע בציבור עולה כדי עבירה פלילית. במצבים של ניגוד עניינים, נדרש כי יתווסף פן מחמיר נוסף.
2. בית המשפט הדגיש שישנו מגוון התנהגויות, אשר עשויות לגבש את היסוד העובדתי שבעבירת הפרת האמונים: עובד ציבור המעמיד עצמו במצב של ניגוד עניינים; עובד ציבור המשתמש לצרכים פרטיים במידע פנים שמצוי בידו מכוח תפקידו; עובד ציבור הפועל בדרך הנוגדת את התנאים שעל פיהם עליו למלא את תפקידו הציבורי, לרבות פעולה בניגוד למדיניות עליה הופקד; עובד ציבור המבצע רישום כוזב.

זוהי אינה רשימה סגורה.
3. האיסור על עובד הציבור להימצא בניגוד עניינים - שבו יש התנגשות בין האינטרס שעליו לקדם מתוקף תפקידו לבין אינטרס אחר הקשור אליו - מבוסס על כללי הצדק הטבעי וחובת הנאמנות. עובד ציבור המצוי בניגוד עניינים מעמיד עצמו בפני סכנה ממשית שהאינטרס האחר ישפיע לרעה על שיקול דעתו ועל יכולתו לפעול בנאמנות לציבור.

עובדות המקרה:

4. ויטה שימש כפקיד שומה גוש דן. במסגרת תפקידו, כרת ויטה הסכמי מס עם נישומים אשר יוצגו בעל-ידי עו"ד וינרוט. זאת, באותה עת שבה וינרוט העניק שירותים משפטיים אישיים לויטה, בקשר עם מניעה שנוצרה לקידומו המקצועי.

5. הערכאה הדיונית מצאה, כי ויטה היה מצוי במספר תקופות הנפרשות על פני מספר שנים בניגוד עניינים ברור ועוצמתי. ויטה חתם עם לקוחותיו של וינרוט על הסכמי מס מיוחדים, בידעו או בעודו עוצם עיניו מלראות, שהם לקוחותיו.

עוד קבעה הערכאה הדיונית, כי בנוסף לניגוד העניינים שבו היה מצוי ויטה, הוא אף סטה מן השורה במילוי תפקידו כפקיד שומה.

בין היתר, ויטה לא דיווח לממונים עליו על היותו מצוי שוב ושוב בניגוד עניינים, לא דיווח לממונים בעניין הסכמי המס החריגים, לא הכין ניירות עבודה ולא תיעד את פעולותיו, לרבות הטעמים והנימוקים שביסוד החלטותיו.

הסטייה מן השורה הייתה משמעותית במיוחד נוכח תפקידו הבכיר של ויטה. על כן, הרשיע בית המשפט המחוזי את ויטה בשלוש עבירות של מרמה והפרת אמונים, בגין כל אחד מתיקי הלקוחות בהם טיפל - גרטלר, צ'רנוי וגאידמק.

פסיקת בית המשפט:

6. בית המשפט דחה את הערעור בכל הנוגע להרשעתו של ויטה בפרשות צ'רנוי וגאידמק, וקיבל את הערעור בנוגע להרשעתו של ויטה בפרשת גרטלר (כבוד השופטים נאור, דנציגר וסולברג).

7. בית המשפט בחן שתי שאלות: האחת, האם ויטה היה מצוי במצב של ניגוד עניינים; השנייה, האם ניגוד העניינים היה חמור עד כדי שיהווה עבירה פלילית:

8. נקבע כי בעניינם של **צ'רנוי וגאידמק** היה מצוי ויטה בניגוד עניינים.

כפקיד שומה גוש דן, ויטה היה אמון על האינטרס הציבורי לערוך הסכמי מס טובים בהתאם לכללים הנהוגים, בצורה הוגנת ותוך יחס שוויוני ונטול משוא פנים כלפי כל נישום ונישום. במקביל היה ויטה גם בעל אינטרסים אישיים, ביניהם האינטרס האישי להסדיר את קידומו המקצועי.

אינטרס זה היה כה חשוב לויטה עד כי החליט לפנות לווינרוט, עורך דין בעל שם, אשר יכול היה להניח ששירותיו אינם זולים, כדי שייסע לו להסיר את המניעה לקידומו.

9. נקבע כי במקרה זה מתווסף פן מחמיר לניגוד העניינים שבו היה מצוי ויטה: ויטה היה בכיר מאוד בהיררכיה הציבורית, וככל שעובד הציבור בכיר יותר כך גדל החשש מכך שניגוד העניינים ישפיע בפועל; ניגוד העניינים היה עוצמתי נוכח סמיכות הזמנים שבין השירותים המשפטיים שקיבל ויטה לבין הטיפול בענייני לקוחות וינרוט; עוצמת ניגוד העניינים אף הועצמה כתוצאה מכך שוינרוט דחה את מועד התשלום עבור השירותים המשפטיים שניתנו לוויטה, וכתוצאה מכך שהסכמי המס היו חריגים.

10. לעומת זאת, בעניינו של **גרטלר** נקבע, כי קיים ספק באשר לשאלה האם ויטה היה מצוי בניגוד עניינים בעת שערך את הסכם המס עימו (עוד טרם נבחנה השאלה האם מתקיים הפן המחמיר הנוסף). זאת, נוכח העובדה שבין המועד שבו קיבל ויטה את השירות המשפטי הרלוונטי מוינרוט ועד למועד החתימה על הסכם גרטלר חלפה כשנה וחצי.

11. עוד חשוב לציין, כי בית המשפט הביא בחשבון את העובדה שחמישה ימים לאחר חתימת ההסכם עם גרטלר פנה ויטה לווינרוט לקבלת שירות משפטי נוסף.

בית המשפט קבע שבנסיבות העניין אין בכך כדי לשנות מהקביעה המזכה. זאת משום, שעובדה זו אינה מובילה למסקנה הגיונית אחת לפיה, כבר בעת הטיפול בגרטלר ידע ויטה שהוא עתיד לפנות לעו"ד וינרוט לקבלת סיוע משפטי.

עם זאת, בית המשפט הדגיש, כי הוא אינו קובע מסמרות באשר לשאלה מהי "תקופת הצינון" הנדרשת על-מנת שפעולה של עובד ציבור מול אדם שהיה מצוי מולו בניגוד עניינים בעבר לא תקים עבירה פלילית. תקופה זו תשתנה ממקרה למקרה, על-פי נסיבות העניין.

בית המשפט גם לא שלל את האפשרות שהופעה מאוחרת של אינטרס אישי בסמוך לאחר פעולה של עובד הציבור תהווה ראיה נסיבתית מספקת לקיומו של ניגוד עניינים.

קריאה נוספת והוראות החוק (מרמה והפרת אמונים)

פסיקה

1. כמובן שהסיכומים שלעיל אינם ממצים את הפסיקה הרלוונטית, ובין היתר נפנה לפסקי הדין הבאים:
 - א. ת.פ. (מחוזי ירושלים) 426/09 **אולמרט**¹⁰ (מצוי באינטרנט)
 - ב. ע"פ 2333/07 **תענד ואח'** [בין היתר להגדרת המושג "מרמה" במובן סעיף 414 לחוק העונשין והקשר שבין הגדרה זו ובין העבירה של מרמה או הפרת אמונים] (מצוי באתר נבו)
 - ג. בג"צ 2758/01 **התנועה למען איכות השלטון** [להגדרת ניגוד עניינים] (מצוי באתר נבו)
 - ד. ע"פ 332/01 **שבס** (מצוי באתר נבו)
 - ה. בג"צ 202/90 **י.ב.מ. ישראל בע"מ** [להגדרת ניגוד עניינים] (מצוי באתר נבו)
 - ו. בג"צ 595/89 **שמעון ואח'** [להגדרת ניגוד עניינים] (מצוי באתר נבו)
 - ז. ע"פ 552/90 **ברזל** [לעניין הגדרת המושג "מרמה" במובן סעיף 414 לחוק העונשין, אשר משליך על המושג מרמה בעבירה של מרמה והפרת אמונים] (מצוי באתר נבו)
 - ח. ע"פ 293/89 **סוקולובסקי** (מצוי באתר נבו)
 - ט. ע"פ 1877/99 **בן עטר** (מצוי באתר נבו).

ספרות

2. נפנה לספרות הבאה אשר חשיבותה נובעת, בין היתר, מההיבטים הביקורתיים שמובעים בה:
 - א. מרדכי קרמניצר, דורון נבות, נאוה בן אור, עמיר פוקס, גיא ורטהיים **מרמה והפרת אמונים: בחינה ביקורתית והמלצות לשיפור החקיקה** (2009).
 - ב. יובל קרניאל "מרמה והפרת אמונים של עובד ציבור - הלכה למעשה" **פלילים** ח' 273, 274 (תש"ס)
 - ג. יובל קרניאל "הפרת אמונים של עובד ציבור - הצעה לפרשנות המבוססת על הערך המוגן על ידי העבירה" **משפט וממשל** ז' 415 (תשס"ד).
 - ד. מרדכי קרמניצר "האם חסרי עבירות אנחנו" **משפטים** י"ג 159 (תשמ"ג)
 - ה. מרים גור אריה "הפרת אמונים מצד עובדי הציבור ונבחרי – האם עבירה **פלילית**" פלילים ח' 253 (תש"ס).
 - ו. רות קנאי "העדר מודעות ליסודות העבירה או טעות במצב משפטי: העבירה של מרמה והפרת אמונים כדוגמא", בתוך **מגמות בפלילים: עיונים בתורת האחריות הפלילית** 203 (2001).

¹⁰ הכרעת הדין כפופה לתוצאת הליך ההמשך המתנהל בימים אלה בבית המשפט המחוזי בירושלים.

הוראות החוקסעיף 284 לחוק העונשין ["מרמה והפרת אמונים"]

"עובד הציבור העושה במילוי תפקידו מעשה מרמה או הפרת אמונים הפוגע בציבור, אף אם לא היה במעשה משום עבירה אילו נעשה כנגד יחיד, דינו - מאסר שלוש שנים."

סעיף 414 [הגדרות לסימן ו' לחוק העונשין: "עבירות מרמה, סחיטה ועושק"]

"בסימן זה -

...

"מרמה" - טענת עובדה בענין שבעבר, בהווה או בעתיד, הנטענת בכתב, בעל פה או בהתנהגות, ואשר הטוען אותה יודע שאינה אמת או שאינו מאמין שהיא אמת; ו"לרמות" - להביא אדם במרמה לידי מעשה או מחדל"

3. ויובהר: אמנם ההגדרה הנ"ל מצויה בסימן ו' לחוק העונשין, ולא בסימן ד' הרלוונטי לעבירה של מרמה והפרת אמונים ("עבירות בשירות הציבור וכלפיו"). אולם הגדרה זו משפיעה על האופן שבו בתי המשפט מפרשים את המונח "מרמה" בעבירה של מרמה והפרת אמונים.

חלק ב': שוחד

"הולילנד" / פרשיית תעשיות ים המלח (לעניין "שוחד הנעה")¹¹

ת"פ 10291-01-12 (מחוזי ת"א) מדינת ישראל נ' צ'רני ואח'

(ניתן ביום 19/06/2014)

קביעות משפטיות מרכזיות:

4. שדלן/"מאכר" הוא מי שביכולתו להסדיר ו"להחליק" תהליכים בירוקרטיים במשרדים של גופים ציבוריים ובקרב קובעי מדיניות ומקבלי החלטות.
5. יש לאבחן בין שדלנות לגיטימית לבין שדלנות פסולה:
 - ז. **לגיטימית** - שדלנות שביסודה ניצבת פעולה של הנחת מידע רלוונטי, ניתוחי מצב ורעיונות רלוונטיים לנושאים שבדיון בפני מקבלי ההחלטות, לטובת הציבור שאותו השדלן מייצג. [ראו לדוגמא: פרק י"ב לחוק הכנסת (תיקון מספר 25), תשס"ח-2008, אשר מסדיר את נושא השדלנות בכנסת].
 - ח. **פסולה** - שדלנות הנסמכת על מתן טובות הנאה או על קשרים אישיים בין השדלן לעובד הציבור, אשר בגינם מופלה לטובה מי שמיוצג על ידי השדלן.
6. העוסק בשדלנות פסולה, אשר מקבל מתת לשם הסדרת ענייניו של לקוחו מול גופים ציבוריים, הוא בבחינת מתווך בשוחד¹².
7. לקוח של העוסק בשדלנות פסולה, אשר מעביר לידו מתת לשם הסדרת ענייניו מול הגופים הציבוריים, הוא בבחינת נתן שוחד (על-פי סעיף 295(ג) לחוק העונשין, אשר קובע שהנתן כסף למתווך בשוחד דינו כשל נתן שוחד).
8. לצורך הרשעת השדלן והלקוח אשר שכר אותו בעבירות על-פי דיני השוחד, אין זה מעלה או מוריד אם עובד הציבור קיבל לידו את כל המתת שהעביר הלקוח לשדלן, חלק ממנה בלבד או אף אם המתת נותרה כולה בידי השדלן.
9. היסוד הנפשי הדרוש לשם הרשעת לקוחו של השדלן בעבירה לפי סעיף 295(ג) היא מודעות לכך שהמתת נמסרת לשדלן כדי שהלה יניע את עובד הציבור לפעול לטובת הלקוח. די בהקשר זה ב"עצימת עיניים". אולם, כאמור, מותר לשלם לשדלן שתפקידו להניח בפני מקבלי ההחלטות מידע, עמדות ורעיונות רלוונטיים בקשר לנושאים שעומדים על הפרק. זוהי שדלנות לגיטימית.

¹¹ נוכח חשיבות הדיון בערכאות השונות, בין היתר, משום שבסופו של דבר טרם גובשה הלכה משפטית ברורה, נציג הן את הכרעת הדין הן פסק הדין בערעור והן את ההחלטה בבקשות לקיום דיון נוסף.

¹² סעיף 295(א) לחוק העונשין קובע כי דינו של מתווך בשוחד הוא כמו של לוקח שוחד.

עובדות המקרה, כפי שנקבעו על-ידי בית המשפט:

10. הערכאה הדיונית (כבוד השופט רוזן) קבעה את הממצאים שיפורטו להלן.
 11. נאשם 12 בפרשת "הולילנד", דני דנקנר, היה בתקופה הרלוונטית מבעלי "תעשיות ים המלח".
 12. בין תעשיות ים המלח ובין מנהל מקרקעי ישראל נדונו עניינים בעלי משמעות כספית רחבת היקף (מאות מיליוני שקלים).
 13. כדי לקדם את ענייני תעשיות ים המלח מול מנהל מקרקעי ישראל, שכר דנקנר את נאשם 5 בפרשה, השדלן מאיר רבין.
 14. נאשם 13 בפרשה, יעקב אפרתי, שימש בתקופה הרלוונטית כמנהל הכללי של מנהל מקרקעי ישראל.
 15. אפרתי הוא דודו של רבין ומקורב אליו.
 16. דנקנר היה מודע לקשר הקרוב שבין רבין לאפרתי, ולכך שלרבין מהלכים במנהל. דנקנר העביר לרבין 1.3 מיליון ₪, כדי לבצע את המשימה שלשמה הוא נשכר על-ידו.
 17. בית המשפט בחן את השאלה האם סכום של 45 אלף ₪, מתוך הסכום הכולל של 1.3 מיליון ₪ שנוכר לעיל, הועברו לאפרתי ככספי שוחד.
- בית המשפט קבע, כי בהקשר זה מתעורר ספק סביר.

פסיקת בית המשפט:

18. כך תיאר בית המשפט את השדלנות הפסולה:

"שתדלנות אסורה הינה זו הנסמכת על מתן טובות הנאה שוות כסף, נכס, מוצר או שירות. שתדלנות אסורה היא זו המושתתת על קשרים אישיים ו/או קשרים אחרים בין השדלן לבעל התפקיד הציבורי ו/או מקבל ההחלטה. קשרים שבגינם ניתנת העדפה לשדלן ולמי שהינו מייצג; במהות ההחלטה, דרך גיבושה וניסוחה, השהייה, החשה, האטה, בסדר העניינים הנדונים על-ידי מקבל ההחלטה או במתן יתרון כלשהו לשדלן, וליתר דיוק לשולחו, למי שמטעמו הוא פועל, או הפליה לרעה של אחר, שהינו בבחינת יריב או מתחרה אישי/עסקי או מתמודד לתפקיד מול שולחו של השדלן וכיו"ב.

מסירת מידע לשדלן בשל מערכת קשריו עם בעל התפקיד הציבורי - מידע שאינו פתוח לציבור ואינו זכאי לקבל בדרכים הקבועות עלי חוק - הינה בבחינת העדפה אסורה" [ההדגשות במקור]
19. בית המשפט אף עמד על המאפיינים המשחיתים שבשדלנות שכזו:

"בנתיב מהיר ונוח, שאינו פתוח לאזרחים תמימים, אזרחים 'מן השורה', שצועדים בדרך המלך... בעלי ממון שבכוחם לשכור שירותיו של 'מאכר' נהנים מערוץ 'מיוחד' לטיפול בענייניהם הפרטיים. מצב דברים השוחק אמון האזרח בשירות הציבורי ובמוסדות השלטון, מצב דברים שיש בו כדי לגרום להשחתת נורמות ההתנהגות של עובדי ציבור." [ההדגשה במקור]

20. לגופו של עניין ראה בית המשפט בגרסתו של דנקנר, לפיה הוא העביר סף של 1.3 מיליון ₪ לרבין - "כמאכר" - על מנת לקדם את עסקי תעשיות המלח אצל מנהל מקרקעי ישראל, כ"הודאה באשמה".
- להודאה זו מצא בית המשפט חיזוקים שונים. בין היתר עמד בית המשפט על כך שדנקנר היה מודע לקשריו של רבין עם אפרתי; על אמירתו של דנקנר לפיה כישוריו של רבין היו "קשריו"; על העובדה שלא הוצג הסכם כתוב בין דנקנר לרבין; ועל העובדה שלא הוצגה כל משימה עניינית (ולגיטימית) שהוטלה על רבין, אשר בגינה, לכאורה, הועבר לידו התשלום הגבוה.
21. רבין הורשע בתיווך לשוחד (סעיף 295(א)); דנקנר הורשע במתן שוחד (סעיף 295(ג)); אפרתי זוכה.

ע"פ 4506/15 בר ואח' נ' מדינת ישראל

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

שוחד

1. בהקשר של עבירת שוחד, התנהגות משוללת היגיון כלכלי (למשל לקיחת הלוואה גדולה ללא צורך או הימנעות מהחזר הלוואה שצוברת ריבית כאשר קיימים מקורות כספיים להחזרתה) יכולה לשמש כראיה נסיבתית לחובת אדם המתנהג באופן זה, לדוגמא, שהמתת שלקח לא נועד להחזרה לנותן, אלא מהווה שוחד.
2. העובדה שעובד הציבור לא פועל בכל הזדמנות בהתאם לדרישותיו של נותן טובת ההנאה או לטובתו אין בה כדי לשלול את המסקנה שטובת הנאה ניתנה כשוחד.
3. אין בהעדר ראיה ישירה למודעתו של עובד הציבור ללקיחת טובת הנאה כדי לשלול את התגבשות יסודות עבירת השוחד, ודי ביסוד נפשי של עצימת עיניים.
4. לצורך קביעה כי מדובר בטובת הנאה די בכך, שבעת נתינתה סברו הצדדים כי אכן מדובר בטובת הנאה, אף אם בדיעבד מתברר כי היא חסרת ערך (מיזם שקרס בסמוך להעברת המניות לבר).
5. מעובד הציבור, קל וחומר כאשר עסקינן בראש מערכת ציבורית גדולה, נדרשת אחריות אישית לבירור המותר והאסור לו; 'הקטנת ראש', כמוה כעצימת עיניים מפני קיומו של ניגוד העניינים, על כל המשתמע מכך.
6. אין לקבל את הטענה כי כאשר טובת ההנאה ניתנה אחרי פעולת עובד הציבור, נסתרת החזקה לפיה עצם מתן טובת הנאה לעובד ציבור מאדם הנמצא עמו בקשר רשמי, נעשית בשל תפקידו ובעד פעולה הקשורה לתפקיד.
7. ויתור על חוב שהחל בהלוואה כשרה יכול להיחשב ל"מתנת" ואף אם הייתה כוונה עתידית להחזיר את ההלוואה. זאת משום שהארכת מועד הפירעון במשך שנים, ללא מועד פירעון מוגדר וללא כוונה של ממש לגבות את הריבית ההסכמית, מהווה טובת הנאה.
8. במצב דברים שבו עובד הציבור ונותן ההלוואה - הנזקק לשירותו של עובד הציבור, מתעלמים ממחויבות חוזית להחזר ההלוואה, וכאשר קיימת "עננה" בדמות הלוואה המרחפת מעל ראשו של עובד הציבור, אין מנוס מהמסקנה כי קיימת הבנה, גם אם בשתיקה, כי הימנעות מהחזר ההלוואה קשורה לתפקידו של עובד הציבור. זאת גם אם קיימים יחסי חברות בין השניים.¹³
9. גם אם נניח שטובת ההנאה ניתנה ממניע מעורב, שבו שימשו בערבוביה יחסים חבריים ורצון לקדם מיזם שבכוחו של עובד הציבור לקדם, עדיין מתקיימים יסודותיה של עבירת השוחד, וכפי שנפסק: "במקרה של 'פעולה מעורבת', שבה קיימים גם מניע כשר וגם מניע פסול, טובת ההנאה כולה היא בבחינת שוחד".
10. אין בהעברת כספים גלויה בין המשחד למשוחד כדי לשלול את המסקנה כי מדובר בשוחד (אם כי ייתכן כי בנסיבות מסוימות היא תחליש מסקנה זו), מאידך הניסיון לטשטש את עקבותיו של מעשה השוחד עשוי לשמש ראיה נסיבתית לקיומו.

¹³ בית המשפט גם עמד על כך נטילת הלוואה כשרה לכאורה על מנת להסוות שוחד מהווה "פעולה ברכוש אסור".

11. שיקולי ענישה לנותן שוחד: במצבים מסוימים, כאשר נותן השוחד הוא מחולל השחיתות, ראוי להתייחס אליו דווקא בחומרה רבה עוד יותר מאשר אל המקבל.

הפרת אמונים

22. כאשר שולחנו של עובד ציבור עמוס בתיקים, מתן תשומת לב מיוחדת לאחד מהם – והכל כדת וכדין, הן בתוכן הן בפרוצדורה – יכול גם הוא להיחשב לסטייה מן השורה, אף אם קלה יותר.

עובדות המקרה:

23. ראש עיריית רמת-גן, ניצב (גימ') אלי"ם (מיל') צבי בר הואשם בלקיחת שוחד מיזמי נדל"ן ובעבירות נלוות במסגרת ארבע פרשות שוחד שונות העוסקות במיזמים שהיו בשטח שיפוטה של העיר רמת-גן. כמו כן הואשם בר בעבירות לפי פקודת מס הכנסה בגין אי תשלום מס על הכנסותיו הלא חוקיות מלקיחת השוחד.

24. **האישום הראשון** עסק בהלוואה בסך כ-2 מיליון ₪ שנטל בר מחברה לונדונית בשנת 2005. כמחצית מההלוואה הוחזרה על ידי שני יזמים שפעלו בעיר רמת גן והיו בעליו של בניין "בית ליראור". בר פעל לקדם תביעה אשר הכשירה עבירות בנייה שונות בבניין זה. אחד היזמים, שאול לגזיאל הואשם ביחד עם בר במתן שוחד והיזם השני, עמנואל ארביב המתגורר בלונדון, העיד כעד מדינה במסגרת הפרשה.

25. **האישום השני** עסק בשוחד שקיבל בר מלגזיאל בדרך של העברת מניות לבנו יואב בר, ללא תמורה בשנת 2004. מטרת החברה היתה לעסוק בייבוא נפט ולגרוף רווחי עתק אך בפועל היא חדלה מלפעול לאחר מספר חודשים. באותה העת, היה לגזיאל אחד מבעליו של פרויקט מגדלי התמרים שקודם נמרצות על ידי בר. כמו כן, הואשם בר בהפרת אמונים עקב היותו בניגוד עניינים שנבע משותפותו עם לגזיאל בחברה אחרת (שכשלה אף היא).

26. **האישום השלישי** עסק בהלוואה על סך 100,000 דולר שנטל בר מחבר ותיק ובעל אמצעים, חיים גייר. בר התחייב בהסכם להחזיר את ההלוואה תוך שנה, אך בפועל לא עשה כן, במשך למעלה מ-5 שנים עד לאחר פרוץ החקירה. חלק מההלוואה הוחזר רק לאחר הפרוץ. במקביל למתן ההלוואה, נשכר גייר על ידי יזם שפעל מול עיריית רמת גן במסגרת תוכנית להחלפת שטחים. גם תוכנית זו קודמה נמרצות על ידי בר.

27. **האישום הרביעי** עסק בהעברות כספים על סך 485,000 ₪ שהעביר דוד לוי לחשבוננו של בר. דוד לוי היה במקביל בעליו של מיזם שתוכנן להיבנות על גדת איילון בשם "הילקרט". בר פעל לקדם את המיזם בעיר רמת גן ומול הרשויות השונות.

פסיקת בית המשפט העליון:

28. **בעניינו של צבי בר**: הערעור על הכרעת הדין נדחה ברובו. נותרה על כנה הרשעת בר בארבע עבירות של לקיחת שוחד; עבירה אחת של מרמה והפרת אמונים; שתי עבירות הלבנת הון; שיבוש מהלכי משפט; ו-3 עבירות מס. בר זוכה מעבירה אחת של הלבנת הון ומחמש עבירות מס. הערעור על גזר הדין התקבל חלקית. עונש המאסר שנגזר על בר הופחת לשלוש שנות מאסר בפועל (מ-5 שנים ומחצה שגזר בית המשפט המחוזי); וסכום הקנס שהוטל עליו הופחת ל-800,000 ש"ח.

29. בעניינו של שאול לגזיאל: הערעור על הכרעת הדין נדחה. נותרה על כנה הרשעת לגזיאל בשתי עבירות של מתן שוחד ועבירה אחת של הלבנת הון. הערעור על גזר הדין התקבל חלקית. עונש המאסר שנגזר על לגזיאל הופחת ל-9 חודשי מאסר בפועל (מ-33 חודשים שגזר בית המשפט המחוזי).
30. בעניינו של חיים גייר: הערעור על הכרעת הדין נדחה ברובו. נותרה על כנה הרשעת גייר בעבירה אחת של מתן שוחד ועבירה אחת של שיבוש מהלכי משפט. גייר זוכה מעבירה אחת של הלבנת הון. הערעור על גזר הדין התקבל חלקית. עונש המאסר שנגזר על גייר הופחת ל-10 חודשי מאסר בפועל (מ-11 חודשים שגזר בית המשפט המחוזי); ובוטל החילוט שהוטל עליו.
31. בעניינו של דוד לוי: הערעור על הכרעת הדין נדחה ברובו. לוי זוכה מתשלום אחד של שוחד וסכום השוחד שבו הורשע הופחת ל-345,000 ש"ח. הערעור על גזר הדין התקבל חלקית. עונש המאסר שנגזר על לוי הופחת ל-10 חודשי מאסר בפועל (מ-22 חודשים שגזר בית המשפט המחוזי).
32. בשולי הדברים יצוין, כי בית המשפט קבע כי אם לא היה מצבו הרפואי של בר מחייב התייחסות, ואם לא היה גילו מבוגר במיוחד (כ-81) – היה מקום להעמיד את עונשו של בר למצער על תקופה קרובה לזו שנגזרה על מהנדס העיר שטרית בפרשת הולילנד, כאמור לעיל – 7 שנות מאסר בפועל. בשני המקרים דובר היה בעובד ציבור בעל סמכויות רחבות, שניצל את מעמדו לאורך שנים ובאופן שיטתי, על מנת להשיג טובות הנאה כספיות בסכומים גבוהים.

ע"פ 60/57 קרפובסקי ואח' נגד היועץ המשפטי לממשלה

(ניתן ביום 23/06/1958)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. על התביעה להוכיח שהמתת ניתנה בעד פעולה הקשורה בתפקידו של עובד הציבור.
2. אין זה משנה אם המתת ניתנה בעד פעולה מסוימת או כדי להטות למשוא פנים בדרך כלל. זאת כל עוד הוכח, כי המתת אכן ניתנה בעד משוא הפנים, דהיינו מתוך ציפייה לקבלת יחס מיוחד מעובד הציבור.¹⁴
3. מתת יכולה להינתן גם בדיעבד, לאחר שעובד הציבור ביצע את הפעולה שבגינה היא ניתנה.

עובדות המקרה:

4. שפיגל היה קבלן בנייה, אשר ביצע עבודות באזור העיר ראשון לציון.
5. קרפובסקי שימש כמהנדס העיר בראשון לציון, וקולינר שימש כמהנדס כבישים במשרדו.
6. בין שפיגל הקבלן, וקרפובסקי וקולינר עובדי הציבור נרקמו קשרים אישיים.
7. שפיגל העיד כי במסגרת יחסיו עם קולינר וקרפובסקי, הוא נדרש לתת להם טובות הנאה.
8. כך, שפיגל נדרש להלוות לכל אחד מהם סך מצטבר של 100 ל"י, ולשלם עבור תיקון האופנוע של קולינר. כמו כן, כדי להבטיח את זכייתו במכרז שבו הוא חפץ, נדרש שפיגל להתחייב להפריש לשניים 5% מסכום החוזה.
9. קולינר הורשע ביחס לכל פרטי האשמה שתוארו לעיל. קרפובסקי הורשע רק ביחס להלוואה שקיבל. זיכוי של קרפובסקי ביחס להפרשת האחוזים נבע מטעם ראייתי - נותר ספק באשר למעורבותו בדרישה לקבלת אחוזים, אשר הוצגה לשפיגל על-ידי קולינר.
9. הן קרפובסקי והן קולינר ערערו על הכרעת הדין.

פסיקת בית המשפט:

10. הערעור של קולינר נדחה פה אחד, והערעור של קרפובסקי התקבל פה אחד (כבוד השופטים זוסמן, זילברג וויתקון).
11. בית המשפט קבע שערעורו של קולינר לא עורר סוגיה כלשהי המקימה ספק לגבי הרשעתו. עניינו של קרפובסקי, לעומת זאת, עורר סוגיה שעירבה שאלות של עובדה ומשפט; לא היה ברור מתי ההלוואה ניתנה לו, ובין היתר כנגזרת מכך, לא היה ברור האם היא ניתנה בעד פעולה הקשורה בתפקידו.
12. במצב דברים זה, התשתית העובדתית ששימשה כבסיס לדיון בערכאת הערעור הייתה, כי בשעה שניתנה ההלוואה לא הייתה פעולה מסוימת מצידו של קרפובסקי שבעדה היא יכולה הייתה להינתן.

¹⁴ להגדרה נוספת של המושג "משוא פנים" ניתן לפנות, בין היתר, לע"פ 214/53 היועץ המשפטי לממשלה נ' הלפרין. שם נקבע, כי "משוא-פנים פירושו מתן זכות-עדיפות, זכות בכורה, לאחד על פני האחרים, או מתן כבוד והכרה שלא כדין" (בפיסקה 5).

13. בית המשפט עמד על הכלל כדלקמן :

"...בשוחד אין נפקא מינה אם היה בעד פעולה מסויימת או כדי להטות למשוא פנים בדרך כלל (סעיף 4(ג)), ואמנם בכתב האישום לא הואשם קרפובסקי אלא בלקיחת שוחד כדי להטות למשוא פנים בדרך כלל כלפי שפיגל".

לצד זאת בית המשפט הבהיר כך :

"ברור שעל הקטגוריה להוכיח שהכסף נתקבל בעד פעולה, דהיינו שהוא מהווה תמורה בעד פעולה, אם כי די בנטייה למשוא פנים בדרך כלל. אפילו הדבר הסתמי הזה [נטייה למשוא פנים בדרך כלל - הח"מ]...צריך שיוכח כי 'בעדו' ניתן הכסף"

14. בית המשפט הוסיף וציין, כי "ייתכן שבהרבה מקרים לא יהיה מנוס מהמסקנה שהכסף ניתן בעד היחס המיוחד שממנו נהנה הנותן ושמסקנה זו תתבקש מאליה".

אולם במקרה דנן מתעורר ספק סביר, האם קרפובסקי ראה את עצמו כמי שמקבל מתת בעד פעולה הקשורה בתפקידו (לרבות בעד הטיית משוא פנים בדרך כלל).

בהקשר זה ייחס בית המשפט חשיבות רבה לכך, שבעת הרלוונטית קרפובסקי שקל לפרוש מתפקידו בעירייה, שוחח על כך עם שפיגל והשניים דנו באפשרות של הקמת עסק משותף.

כך, שיייתכן שההלוואה ניתנה לקרפובסקי על רקע תוכניותיו העתידיות שמחוץ לגדרי תפקידו הציבורי.

ע"פ 265/70 מדינת ישראל נ' לטין

(ניתן ביום 12/11/1970)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. השאלה האם המתת ניתנה לעובד הציבור בעד פעולה שקשורה בתפקידו או לשם מטרה אחרת, היא שאלת יסוד שעל בית המשפט לברר.
2. מקום שהמתת ניתנה מתוך מניע מעורב, חלקו כשר וחלקו פסול, היא לוקח השוחד חייב בפלילים.¹⁵

עובדות המקרה:

3. אדלר (עד תביעה במשפטו של המשיב) עסק לפרנסתו בעריכת תוכניות בניה לצורך הגשתן לעיריית תל אביב-יפו.
- עם לקוחותיו של אדלר נמנו גם אנשים שנשלחו אליו על-ידי פקידי העירייה. אדלר נהג לשלם לפקידי העירייה, תמורת הפניית לקוחות אליו, דמי תיווך.
4. אדלר ערך תוכנית עבור מסעדה מסוימת. המשיב היה תברואן שתפקידו היה לבדוק שהתוכנית האמורה עומדת בדרישות העירייה.
- אדלר פנה אל המשיב ובירר עמו האם התוכנית הגיעה אליו. באותו מעמד אמר המשיב לאדלר שהוא זה ששלח אל אדלר את בעל המסעדה. אדלר, כמנהגו, העביר למשיב את אותו סכום הכסף שנהג לשלם בגין דמי תיווך.
- בהמשך, ובעקבות עריכת תיקונים שנדרשו על-ידי מפקח אזורי מטעם העירייה (שאינו אדלר), אושרה תוכנית המסעדה.
5. המשיב הואשם בלקיחת שוחד, וזוכה על-ידי הערכאה הדיונית. זאת משום שנמצא, כי התשלום ניתן כדמי תיווך, ולא בעד פעולה הקשורה בביצוע תפקידו של המשיב.
- המדינה ערערה על הכרעת הדין.

¹⁵ להשוואה בהקשר זה ראו: ע"פ 71/83 פלאטו-שרון נ' מדינת ישראל. שם עסק בית המשפט בסוגיה של מניע מעורב בהקשר של העבירה של "שוחד בחירות". בית המשפט בפרשת זו דן בהלכת לטין, ועמד על כך כי נקבע שבעבירת שוחד של עובד ציבור משמעותו של מניע מעורב תהא חבות בפלילים. לצד זאת, בית המשפט הוסיף, כי בכל הנוגע לעבירה של שוחד בחירות, יש לברר מהו המניע השולי ומהו המניע הדומיננטי - המניע הדומיננטי הוא שמטביע את חותמו על הכוונה האמיתית שהנחתה את עושה המעשה. אמנם ההלכה שנקבעה בפרשת פלאטו-שרון מתמקדת בעבירה של שוחד בחירות, אך היא בהחלט יכולה להשפיע על טענות הגנה בהקשר של שוחד של עובד ציבור, כמו גם על האופן שבו תפורש בעתיד הלכת לטין על-ידי בתי המשפט. להרחבה אודות הנושא של מניעים מעורבים ראו נייר עמדה בנושא של "מערכת יחסים מעורבת והשפעתה על התגבשות עבירת השוחד" (הנייר נכתב על-ידי דני ויטמן במסגרת פרום הפרקליטות לטיפול בנושא השחיתות השלטונית, והוא מצוי במאגר המידע).

פסיקת בית המשפט:

6. הערעור נדחה פה אחד (כבוד השופטים זוסמן, לנדוי וויתקון).
7. נקבע, בין היתר, כי גם הטיה למשוא פנים בדרך כלל יכול שתחשב לעבירת שוחד. דהיינו, אין צורך להצמיד את המתת לעסקה ברורה ומוגדרת.
- עם זאת, יש צורך להוכיח שהמתת ניתנה, ואפילו בבחינת "שלח לחמך", בעד עניינים הבאים בגדרי תפקידו של עובד הציבור.
8. באשר לשאלה האם המתת ניתנה בעד פעולה הקשורה בתפקידו של עובד הציבור קבע בית המשפט כך:
- "ואף זאת נכון, שאם ניתן כסף בעד פעולה מעורבת, היינו, פעולה כשרה ופעולה הקשורה בתפקידו של נאשם גם יחד, כי אז הנאשם חייב."
9. לצד האמור לעיל, בית המשפט קבע, כי בטרם ירשיע השופט בעבירת שוחד, עליו להשתכנע שביסוד מתן הכסף אכן מונח מניע כפול שכזה.
10. במקרה דנן, הערכאה הדיונית לא השתכנעה בקיומו של מניע כפול, וערכאת הערעור החליטה לכבד את הממצא העובדתי שנקבע.
- בהקשר זה יוחס משקל לכך שהתוכנית שערך אדלר והעבירה למשיב לא אושרה כמות שהיא, אלא הוכנסו בה שינויים על-ידי המפקח האזורי. בעובדה זו נמצא יסוד, "ואולי רק חלש ביותר", למסקנה שהתשלום לא נועד כדי להטות משוא פנים.
11. בית המשפט הוסיף וציין, כי עצם לקיחת טובת הנאה על-ידי עובד ציבור יש בה טעם לפגם. זאת, גם אם טובת הנאה ניתנת בעד פעולה שאינה קשורה בתפקיד.
- בהקשר זה בית המשפט אף העלה את השאלה, האם אין מקום ליזום חקיקה שתאסור על "קבלת טובת הנאה על-ידי עובד ציבור לרגל עבודתו" (להבדיל מעבירת השוחד שעוסקת בקבלת טובת הנאה בעד פעולה הקשורה בתפקיד).

ע"פ 5496/14 וע"פ 5546/14 רבין ודנקנר נ' מדינת ישראל

(ניתן ביום 29/12/2015)

כללי:

12. דנקנר ורבין ערערו על הכרעת הדין.
13. בפסק הדין בערעור נדרש בית המשפט לפרשנות סעיפים 295(ב) ו-295(ג) לחוק העונשין, אשר עוסקים ב"שוחד הנעה":

"295(ב) המקבל כסף, שווה כסף, שירות או טובת הנאה אחרת על מנת שיניע, בעצמו או על ידי אחר, עובד הציבור כאמור בסעיף 290(ב) או עובד ציבור זר כאמור בסעיף 291א(ג) למשוא פנים או להפליה - דינו כאילו היה לוקח שוחד.

....

295(ג) הנותן כסף, שווה כסף, שירות או טובת הנאה אחרת למקבל כאמור בסעיפים קטנים (א) או (ב) – דינו כדין נותן שוחד..."

14. בעיקר נדרש בית המשפט לשאלה מהי הנעת עובד ציבור "למשוא פנים או להפליה".
15. בפסק הדין הוצגו שלוש עמדות משפטיות: של השופט הנדל, אשר זיכה את שני המערערים; ושל השופטים פוגלמן ועמית, אשר אישרו את ההרשעה של שני המערערים.
- השופט ג'ובראן הצטרף אל פסקי הדין של השופט פוגלמן ושל השופט עמית. השופט זילברטל הצטרף לפסק דינו של השופט פוגלמן. שניהם, תוך התמקדות בטעמים עובדתיים.

קביעות משפטיות מרכזיות:

גישת השופט הנדל

16. שוחד הנעה עוסק במצב שבו נותן השוחד מעניק טובת הנאה למתווך כדי שהמתווך יניע את עובד הציבור למשוא פנים או להפליה. הרשעה בשוחד הנעה מבוססת על התכלית הפסולה של מתן טובת ההנאה.
17. מצד אחד, אין לקבל את הגישה לפיה האיסור על שוחד הנעה נועד לטפל בכל מצב של תשלום כסף לשדלן כדי להשיג השפעה על עובד ציבור. לא כל פעולה אשר מביאה את עובד הציבור להעניק יחס שונה או לשקול שיקול זר מהווה עבירה. גישה זו תביא להרחבת יתר של גבולות העבירה.
18. מצד שני, אין לקבל את הגישה, לפיה רק ניסיון להניע את עובד הציבור להיטיב באופן מהותי עם שולחו של השדלן תוך סטייה מטריאלית מן השורה, יגבש את יסודות העבירה. גישה זו עלולה להוביל לצמצום יתר של גבולות העבירה.

19. הגישה הראויה (השלישית) מתמקדת בשאלה, האם מתן טובת ההנאה נועד להשפיע על עובד ציבור לפעול תוך הפלייה או משוא פנים? דהיינו, להעדיף אחד על פני אחר או לתת יחס שונה לשווים. ניתן לראות במשוא פנים כפן החיובי (העדפת שולחו של השדלן) ובהפליה כפן השלילי (מתן יחס שונה למי שאינו מקורב לשדלן).
20. לצד זאת מיקד השופט הנדל את הניתוח המשפטי בדרישה לפיה, על הפעולה שאותה מניעים את עובד הציבור לבצע, תהיה בניגוד לדין או אף בניגוד לנוהל של הרשות השלטונית. הנוהל הוא שעומד בליבת עבודת הרשות, הוא שנועד להסדיר את טיפול הרשות בעניין מסוים ופעולה בניגוד לנוהל משקפת שרירותיות ואי שוויון [בפסקאות 8-9 לפסק דינו].
21. לסיכום: מי ששוכר שדלן מעוניין לקבל תמורה לכספו. לא כל תמורה אסורה. יתרון לגיטימי יכול לנבוע מכישורים ומהכרת המנגנון, להבדיל מעשיית מניפולציות על המנגנון.
- עם זאת אין להשלים עם סטיות ברורות מדין או מנוהל. האיסור על שוחד הנעה מתגבש מקום שבו השדלן נשכר כדי לחרוג מדין או מנוהל.

גישת השופט פוגלמן

22. ניתן להניח לצורך הדיון במקרה זה, כי אמת המידה להרשעה היא זו שהציע השופט הנדל – טובת ההנאה וההנעה של עובד הציבור נועדו להוביל לסטייה מדין או מנוהל.
- עם זאת, לפי לשון החוק, אין זה משנה אם עובד הציבור פעל, הלכה למעשה, תוך סטייה מן הדין או מן הנוהל. השאלה המרכזית שעל הפרק היא מדוע השדלן קיבל טובת הנאה? די בכך כי טובת ההנאה ניתנה כדי להוביל למשוא פנים או להפליה.
23. ההלכה ביחס לעבירת השוחד "הקלאסית" לפיה טובת הנאה הניתנת ממניעים מעורבים - חלקם כשרים חלקם פסולים - נחשבת לפסולה, רלוונטית, בשינויים המחויבים, גם בהקשר של שוחד הנעה [בפסקאות 10-11 לפסק דינו].
24. נסיבות העניין כולן, מלמדות על התגבשות העבירה, ובכלל זאת: העדר הסכמה בכתב בין דנקנר ורבין; העדר הסכמה על "אבני דרך"; לא הוברר מה בדיוק רבין אמור לעשות; כדי לזכות בתמורה רחבת ההיקף; איש מחברי הדירקטוריון לא היה ער לסיכום בין דנקנר לרבין; על כל אלה מתווסף תיקון פרוטוקול בדיעבד.

גישת השופט עמית

25. גישתו של השופט הנדל, לפיה המשמעות של הנעה למשוא פנים או הפליה היא הנעה לפעולה בניגוד לדין או לנוהל של הרשות מצמצמת מידי. זאת משום שהחלטתו של עובד הציבור היא פעמים רבות עניין של הפעלת שיקול דעת, וקשה מאוד להוכיח סטייה מדין או מנוהל.
26. הגישה הנכונה קרובה לעמדה לפיה די בכך שטובת ההנאה נועדה לגרום לעובד הציבור לשיקול שיקול זר בעת הפעלת שיקול הדעת [בפסקה 4 לפסק דינו].

החלטה בבקשות לדיון נוסף 941/16 ו-972/16

(ניתנה ביום 11.2.2016)

קביעות מרכזיות:

27. הנשיאה (בדימי) נאור הבהירה, כי פסק הדין בערעור עסק בעבירת שוחד הנעה, אשר הפסיקה לא הרבתה לעסוק בה. בתוך כך עמדה ערכאת הערעור על הקושי שבשרטוט קו הגבול שבין העסקה לגיטימית של שדלן לבין תיווך בשוחד.
28. הסוגיה המרכזית שנדונה בפסק הדין בערעור הייתה פרשנות המונח "למשוא פנים או להפליה".
- סוגיה זו לא הוכרעה מבחינה משפטית**, ותוצאת הערעור נבעה בעיקרה מטעמים עובדתיים. אין אפוא בפסק הדין בערעור הלכה חדשה שיש לדון בה.
29. אף שופט הרוב פוגלמן, אשר יישם את גישתו המצמצמת של השופט הנדל (שעליה חלק השופט עמית), מצא שיש להרשיע את דנקנר ורבין.
30. הבקשות נדחו.

ע"פ 527/86 מנדלאווי נ' מדינת ישראל

(ניתן ביום 14/09/1987)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. המקבל כסף, שווה כסף, שירות או טובת הנאה על מנת לתת שוחד ממלא את יסודותיה של עבירת התיווך לשוחד, ודינו יהא כשל לוקח שוחד (סעיף 295(א) לחוק העונשין).
 2. תיווך בשוחד היא עבירה מוגמרת של קבלת כסף בכוונה פלילית מסוימת, ואין מניעה להרשיע אדם בעבירה נגזרת של ניסיון לעבור עבירה זו.
 3. על כן, המבקש כסף לצורך תיווך לשוחד, ואינו נענה על ידי המשחד הפוטנציאלי, יחוב בניסיון לעבור את העבירה. זאת, גם אם מלכתחילה לא היה בדעת מבקש הכסף להעבירו לעובד ציבור כלשהו.
- בהקשר זה יובהר כדלקמן:

א. ההגנה טענה, כי מקום שבו המחוקק סבר שראוי להרשיע בניסיון לבצע עבירה מתחום השוחד, הוא קבע זאת במפורש (למשל בסעיף 294(א) הקובע ש"המבקש או המתנה שוחד, אף שלא נענה, כמוהו כלוקח שוחד"). על כן, ניסיון לתווך לשוחד אינו יכול לבוא בגדרי האיסור הפלילי.

יצוין, כי אחד מהטעמים שעמד עליהם את בית המשפט עת דחה את עמדת ההגנה, היא העובדה שנכון לאז (טרם תיקון 39) הענישה על ניסיון הייתה מחצית מן הענישה על העבירה המוגמרת. טעם זה, כידוע, אינו עומד עוד.

ב. במקרה דנן מדובר בהצעה לתיווך בשוחד שסורבה על ידי הנותן הפוטנציאלי, להבדיל מעל ידי המקבל הפוטנציאלי. רק מקרה כאמור יחשב לניסיון לתיווך בשוחד. לעומת זאת, מקרה של הצעת שוחד על ידי מתווך שסורבה על ידי המקבל הפוטנציאלי נדונה ברע"פ 1590/97 רונן נ' מדינת ישראל שיתואר בהמשך נייר זה; שם נפסק כי הצעה שהוצעה למקבל (עובד הציבור) וסורבה, תחשב לעבירה מוגמרת של תיווך בשוחד או לעבירה של הצעת שוחד, ככל שהמתווך פעל על דעת עצמו.

4. בית המשפט דחה את טענת ההגנה, כי לצורך הרשעה בעבירת ניסיון לתיווך בשוחד יש להוכיח כוונה של המתווך לבצע את העבירה המוגמרת של מתן שוחד. כוונתו של המתווך לתת בפועל את השוחד אינה מעלה או מורידה. החשוב היא צורתה החיצונית של העסקה. קרי, קבלת הכסף לשם תיווך לשוחד.

עובדות המקרה:

5. מנדלאווי, יועץ מס, הציע לשניים מלקוחותיו, אשר הוזמנו לחקירה במס הכנסה, כי יוכל להסדיר את עניינם באמצעות שוחד לפקיד המס. הלקוחות לא נעתרו להצעה זו. כמו כן, הסתבר כי מנדלאווי מעולם לא התכוון להעביר מתת לפקיד המס.

6. מנדלאווי הואשם בביהמ"ש בעבירה של תיווך לשוחד לפי סעיף 295(א) לחוק העונשין התשל"ז-1977 (להלן: "החוק").

מנדלאווי זוכה מעבירה זו והורשע בניסיון לתווך בשוחד.

פסיקת בית המשפט:

7. ערער שהגיש מנדלאווי לבית המשפט העליון נדחה פה אחד (כבוד השופטים בך, נתניהו ווינגרד).
8. יש לתת פירוש דווקני להוראות עבירות שוחד, ואין להרחיבם מעבר למה שנקבע בהם במפורש.
9. ההגנה טענה, כאמור, כי מקרה שבו אדם הציע לתווך בשוחד ואינו נענה, אינו בא בגדרי האיסור הפלילי. זאת משום שסעיף 295(א), בניגוד לסעיף 294(א), אינו מבהיר שאדם שמבקש לתווך בשוחד ואינו נענה, שקול למי שתיווך בפועל. בית המשפט דחה טענה זו:

"בצדק טען בענין זה בא-כוחה המלומד של המשיבה, עו"ד רזניק, כי משקבע המחוקק בסעיף 294(א) לחוק, כי המבקש שוחד, אף שלא נענה, כמוהו כלוקח שוחד, הווה הוא בזה גם את הבקשה שלא נענתה לעבירה המוגמרת של לקיחת שוחד, עם כל התוצאות העונשיות הנובעות מכך. תוצאה דומה אכן לא נקבעה לגבי העבירה של תיווך בשוחד לפי סעיף 295(א). במלים אחרות: המבקש שוחד ונתקל בסירוב צפוי לעונש המלא אשר נקבע בחוק עבור לוקח השוחד. ואילו המבקש כסף לצורך תיווך בשוחד ואינו נענה יהיה אשם רק בניסיון לאותה עבירה ויהיה צפוי איפוא רק למחצית העונש, שלו צפוי עברין הנמצא אשם בעבירה המוגמרת. אך אין בכך כדי לשלול את האפשרות, שגם המנסה לעבור, ללא הצלחה, עבירה של תיווך בשוחד, יהיה בר-עונשין בגין מעשה זה."

10. בית המשפט אף דחה את טענת ההגנה, כי לצורך הרשעה בעבירת ניסיון לתיווך בשוחד יש להוכיח שהמתווך אכן התכוון להעביר מתת לעובד הציבור:

"...הצורה החיצונית והגלויה של העסקה הנקשרת היא הקובעת [עסקת התיווך - הח"מ], וכוונתו של הנאשם - מציע התיווך - לתת בפועל את השוחד לפקיד אינה מעלה ואינה מורידה.

...

העולה מכאן הוא, שגם ביחס לאישום של ניסיון לתיווך בשוחד על-פי הסעיפים 295(א) ו-33(א) לחוק העונשין, אין התביעה חייבת להוכיח, שהנאשם אמנם התכוון לתת שוחד לפקיד, שכן כוונה זו הינה כאמור בלתי רלוואנטית ביחס להשלמת העבירה לפי סעיף 295(א) גופה.

התביעה יוצאת ידי חובתה אם היא מוכיחה, שהנאשם עשה מעשה שיש בו כדי לנסות לקבל כסף, תוך הבטחה מצדו, כי עומד הוא להשתמש באותו כסף, כולו או חלקו, כדי לתת שוחד לפקיד."

11. בית המשפט העיר, באמרת אגב, כי אם לא היה מרשיע את המערער בניסיון לתווך בשוחד הוא היה מציע למצוא את המערער אשם בניסיון לקבל דבר במרמה.

ע"פ 355/88 רפאל לוי נ' מדינת ישראל

(ניתן ביום 04/09/1989)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. עבירות השוחד והפרת האמונים משרתות מטרה חשובה - הקפדה על טוהר המידות של המנהל הציבורי. הנחת היסוד היא כי עובדי ציבור חבים חובת נאמנות למדינה.
2. החומרה שמיוחסת לעבירת השוחד באה לידי ביטוי, בין היתר, באלה: בעונש הכבד; בהגדרה הרחבה של מיהו עובד ציבור; בפרשנות הרחבה של דרכי השוחד; בהפללת מתווך למעשה שוחד, לבד מנותן השוחד ומקבלו; באפשרותו של בית המשפט להרשיע על יסוד עדות של שותף לעבירה, תוך חריגה מכללי הראיות הרגילים.
3. **היסוד העובדתי** בעבירת השוחד מורכב מארבעה רכיבים עיקריים:
 - א. **עובד ציבור**.¹⁶
 - ב. **מתת** - טובת הנאה לה זוכה עובד הציבור, לרבות כסף, שווה כסף או שירות.
 - אין זה משנה אם המתת נועדה עבור עובד הציבור או עבור מי שהוא חפץ ביקרו.
 - העובדה כי מתן מתת מסוג מסוים הפך לעניין שבשגרה אינה מורידה מאופייה הפלילי.
 - גם טובת הנאה שערכה קטן יכולה להיחשב למתת.
 - ג. **הבעד** - קשר סיבתי בין המתת לבין פעולת עובד הציבור.
 - אין זה משנה אם המתת ניתנה בעד פעולה מוגדרת וברורה או כדי להטות למשוא פנים בדרך כלל ("שלח לחמך על פני המים כי ברבות הימים תמצאנו").
 - אין זה משנה מתי עלתה בדעתו של עובד הציבור המחשבה לבקש ולקבל מתת.
 - ד. **פעולה הקשורה בתפקידו** - כל פעולה שיש לה זיקה לתפקיד הציבורי.
 - אין מדובר רק במערכת התפקידים הפורמליים או המוגדרים של עובד הציבור, אלא גם בפעולות אחרות שנעשות בקשר עם תפקידו, ואף בחוסר סמכות.
 - פעולה יכול שתהא במעשה, במחדל, בהחשה, האטה, העדפה או הפליה לרעה.
 - אין משמעות לשאלה האם הפעולה מהווה סטייה מן השורה, ודי בכך שהיא נעשתה בעד המתת.
4. **היסוד הנפשי** בעבירת השוחד הוא כוונה המתלווה למעשה, ומלמדת על הרצון לגמול לנותן טובת הנאה במסגרת פעילותו של עובד הציבור.

הכוונה לגמול היא שמטביעה חותם פלילי על המעשה. למעשה, נדרשת התביעה להוכיח שעובד הציבור ידע שטובת ההנאה שהוא מקבל מכוונת לפעולה שקשורה בתפקידו.¹⁷

¹⁶ להרחבה אודות השאלה מיהו עובד ציבור לצורך עבירת השוחד, ראו את סיכום דני"פ ברק כהן בהמשך נייר זה.

עובדות המקרה:

5. לוי כיהן כממונה על מחוז ירושלים במשרד הפנים. מכוח אישיותו, כישוריו והקשרים הענפים שהיו לו עם תושבי ירושלים בני כל העדות, צבר עוצמה העולה על סמכותו הפורמאלית.
- לוי הואשם באחד עשר אישומים שונים, אשר קשורים כולם בניצול לרעה של סמכויותיו. בשניים מתוך תשעת האישומים שבהם הורשע, נמצא לוי אשם בלקיחת שוחד ובאישום נוסף נמצא אשם בקשירת קשר ללקיחת שוחד.
- כך למשל, על-פי אחד מן האישומים, לוי פעל להשגת אישורה של ועדה מקומית לתכנון ובנייה להקמת בריכת שחייה בבית מלון בהליך מקוצר, ולא על ידי הפקדת תוכנית מתאר.
- ימים ספורים לפני אישור הוועדה המחוזית, הפגיש לוי את בעל בית המלון עם בנו, צייר בעל גלריה בירושלים. המפגש נועד לשכנע את בעל בית המלון לרכוש מהבן יצירות. בעל בית המלון רכש ציורים תמורת 2,400 דולר.
- על פי אישום אחר, לוי השתמש במעמדו ובסמכויותיו כדי להפעיל לחץ על כומר להבריא מטילי זהב מירדן לרמאללה. זאת, עבור אישה המקורבת ללוי. לוי נהנה מטובת הנאה כספית בגין מעורבותו בעניין זה.

פסיקת בית המשפט:

6. בית המשפט דחה פה-אחד את ערעורו של לוי על הרשעתו (כבוד השופטים ד' לוי, חלימה ומלץ).
- בית המשפט ביסס את מסקנותיו על ממצאי עובדה.
7. בית המשפט ייחס משקל לכך שלוי נתפס, כלפי חוץ, כבעל סמכות רחבה ורב השפעה, ושבשל כך בלבד ראוי לשמור על מערכת יחסים טובה עימו, לקשור עמו קשרי ידידות וחלילה לא להכעיסו. לוי עצמו הכיר בעוצמתו הרבה וידע לנצל היטב, לטוב אך גם לרע.
8. ביחס לפרשת בית המלון נקבע, כי גם אם אין בעצם הפעולה של לוי מול ועדת התכנון והבנייה משום סטייה מן השורה, עדיין אפשר שמעשהו יחרוג מן המותר ויהווה עבירה. בחריצותו של לוי להביא להשגת האישור עבור בעל המלון אין עדיין דופי של שוחד, הדופי דבק בחריצות זו מקום שהיא הושפעה מטובת הנאה.
9. לעניין העונש קבע בית המשפט, כי אנשי ציבור ועברייני צווארון לבן מוצאים עצמם פגועים כאשר הם נדרשים לתת את הדין על מעלליהם, אך אין להם אלא להלין על עצמם. קיימת הצדקה למדיניות ענישה מחמירה כלפי מנהיגים שסרחו.

¹⁷ כפי שיובהר בהמשך נייר זה, פסיקה מאוחרת לרפאל לוי הבהירה שעבירת השוחד היא עבירה פלילית רגילה. קרי, מודעות להתקיימות היסודות העובדתיים ממלאת את דרישת היסוד הנפשי, ואין מדובר בעבירת כוונה.

ע"פ 5046/93 מדינת ישראל נ' הוכמן

(ניתן ביום 25/02/1996)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. היסוד העובדתי בעבירת לקיחת השוחד מורכב משלושה רכיבים: א. עובד ציבור; ב. לקיחת מתת; ג. נטילת המתת היא בעד פעולה הקשורה בתפקיד שממלא עובד הציבור.
2. היסוד הנפשי הדרוש לשם הרשעה בעבירת השוחד היא מודעות לטיב המעשה ולנסיבות. חשד בדבר טיב המעשה והנסיבות, והימנעות מלבררם, שקול למודעות ("עצימת עיניים").
הערה לעניין היסוד הנפשי - לצד הקביעה שלצורך התגבשות עבירת השוחד נדרשת מודעות בלבד, ציטט בית המשפט בהסכמה את הדברים הבאים: "רק אם נתכוון מבקש טובת ההנאה לגמול לנותנה במסגרת תפקידו הציבורי, ניתן לראותו כבעל הדעה הפלילית הדרושה בעבירה של בקשת שוחד" (מתוך ע"פ 205/84 צדיק נ' מדינת ישראל). מובן שקביעה זו, הדורשת כוונה, אינה עולה בקנה אחד עם לשון החוק, עם הפסיקה המאוחרת לפרשת הוכמן, ואף עם הניתוח המשפטי בפסק דין זה ממש.
3. לעתים, יש במתן השוחד כדי לעודד את איש הציבור בביצוע תפקידו הציבורי. כלומר, יש שמתן המתת מגביר את פעילותו של עובד הציבור למען מילוי תפקידו.
אולם, מתת היא שוחד גם אם בעקבותיה צמחה תועלת לציבור.

עובדות המקרה:

4. הוכמן היה ראש העיר אילת. בזמנים הרלוונטיים פעלה באילת חברת מפעל אצות (אילת) בע"מ, אשר אחד מבעלי המניות בה הייתה חברה יפנית. הוכמן הוזמן ביחד עם אשתו להשתתף בכנס של החברה היפנית שהוקדש לפיתוח השקעות באילת, כאשר החברה הודיעה כי תממן את נסיעתם ואירוחם.
5. בישיבת מועצת העיר ציין הוכמן, כי השתתפותו יכולה לתרום לפיתוח התעשייתי והתיירותי של אילת, וציין כי לדעתו על העירייה לממן את נסיעתו והוא עצמו יממן את הוצאות נסיעת אשתו. חברי המועצה סברו כי אין פגם בכך שמימון נסיעתו של הוכמן יהא על חשבון החברה היפנית. הוחלט לברר את הנושא עם הממונה על המחוז במשרד הפנים. הוכמן שוחח עם הממונה, ותשובתו הייתה כי הוא יכול לנסוע על חשבון החברה היפנית.
6. הוכמן ואשתו טסו ליפן והתארחו שם (שניהם) על חשבון חברת האצות. מספר ימים לפני כן הגיש המפעל בקשה לוועדה המקומית לתכנון ובניה, לאשר בניית שבע בריכות נוספות במפעל. חברה אחרת אשר מפעלה מצוי בסמוך למפעל האצות הגישה התנגדות. הוועדה המקומית אישרה את הבקשה, בישיבה בה השתתף הוכמן.
- 7.
8. הוכמן הואשם בעבירות של שוחד ושל מרמה והפרת אמונים. לפי האמור בכתב האישום, מימון נסיעתו של ונסיעת ואשתו ליפן, והן מימון הוצאות השהות שלהם, ניתנו להוכמן בעד פעולות

הקשורות בתפקידו והוא היה מודע לכך. בנסיבות אלה, לקח הוכמן שוחד בעד פעולה הקשורה בתפקידו ועשה מעשים של מרמה והפרת אמונים הפוגעים בציבור.

9. בית המשפט המחוזי זיכה את הוכמן מהאשמות נגדו. בית המשפט המחוזי סבר שמקום שהנסיעה נועדה לפיתוח העיר והייתה גלומה בה תועלת ציבורית, לא ניתן לראות במימונה על ידי החברה היפנית כמתן טובת הנאה.

10. בנסיבות אלה בית המשפט המחוזי אף שלל קיומה של כוונה פלילית. בהקשר זה ייחס בית המשפט משקל לעובדה שהוכמן לא היה שותף לוועדה שאישרה את בניית הבריכות.

פסיקת בית המשפט:

11. בית המשפט העליון דחה פה אחד את ערעור המדינה ביחס לעבירת השוחד (כבוד השופטים ברק, גולדברג ולוין). בית המשפט דחה ברוב דעות (ברק ולוין) את ערעור המדינה ביחס לעבירת הפרת האמונים של עובד ציבור.

12. נקבע, בניגוד לדעתה של הערכאה הדיונית, כי היסודות העובדתיים של עבירת השוחד התקיימו במקרה דנן.

13. השאלה המרכזית שעמדה בבסיס פסק הדין היא, האם מתת מאבדת מאופייה כשוחד במידה ובעקבות המתת צמחה תועלת לציבור.

14. בית המשפט קבע, כי מימון נסיעתו של הוכמן על ידי חברה הנזקקת לשירותיה של העירייה הוא קבלת טובת הנאה בעד פעולה הקשורה בתפקידו, גם אם כתוצאה מאותו מימון מקודם אינטרס ציבורי.

הטעמים שעמדו ביסוד קביעה זו היו שני אלה:

א. ראשית, הרצון למנוע מעובד ציבור להימצא במצב שבו בשל קבלת טובת הנאה ישנה מחויבות וציפייה להדדיות, אשר עשויים להשפיע על שיקול דעתו השלטוני.

ב. שנית, הרצון למנוע מעובד הציבור מלהימצא במצב של ניגוד עניינים לכשעצמו, שכן עצם ההימצאות במצב זה פוגעת באמון הציבור בשירות הציבורי.

בהקשר זה הזכיר בית המשפט, כי ביסוד דיני השוחד עומד החשש שקבלת מתת תשפיע על שיקול הדעת של עובד הציבור מזה ועל אמון הציבור ברשויות השלטון מזה.

נטילת המתת, ללא קשר לאופן הגשמת התפקיד הציבורי שבעדו היא ניתנה, משחיתה את מידותיו של השירות הציבורי ופוגעת בתדמיתו.

15. עם זאת בית המשפט קבע, כי בנסיבות העניין לא הוכח שהוכמן היה מודע לכך שדמי הנסיעה ומימונה ניתנו לו בעד פעולה הקשורה במילוי תפקידו, ואף יש אחיזה לכך שהוא סבר שהמימון כשר. על כן נדחה ערעור המדינה.

ע"פ 4148/96 מדינת ישראל נ' גנות

(ניתן ביום 29/12/1996)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין :

1. עבירת השוחד נועדה למנוע מצב שבו טובת הנאה שקיבל עובד ציבור וציפייה להדדיות ישפיעו על שיקול דעתו. כמו כן, עצם ההימצאות במצב של ניגוד עניינים פוגעת באמון הציבור במוסדות השלטון.
2. אין מקום לטענה לפיה התנזרות של עובד ציבור מקבלת טובות הנאה מונעת את הרחבת מעגל חבריו.
3. עבירת השוחד היא עבירה התנהגותית. בין יסודותיה העובדתיים נכללים:
 - א. **רכיב הבעד** - נדרש שהלקיחה תהא בעד פעולה הקשורה בתפקידו של עובד הציבור, בין שהיא בעד פעולה מסוימת ובין שהיא נועדה להטות למשוא פנים בדרך כלל.
 - ב. **רכיב המתת** - ההנחה היא שכל נתנית, ככל שאינה באה בגדר זוטי דברים, יוצרת מחויבות אצל עובד הציבור המקבל.

מצבם הכלכלי של הצדדים אינו רלוונטי באשר לשאלה האם ניתנה מתת (העובדה כי נותן השוחד הוא אדם אמיד אינה מכשירה מתן טובת הנאה החורגת מן המקובל).
4. המחשבה הפלילית הנדרשת היא מודעות בפועל לטיב המעשה ולנסיבות. עצימת עיניים מהווה תחליף למודעות.
5. **מחשבה פלילית ומערכת יחסים חברית** - הכלל הוא כי עובד ציבור אינו רשאי לקבל טובת הנאה, אף מידיד, כל עוד קיים ביניהם מגע הקשור לתפקיד השלטוני.

חזקה שבעובדה היא, כי עובד ציבור יודע שהנוקמים לשירותיו אינם נותנים לו מתנות, אלא כדי שיטה להם חסד במילוי תפקידו.

יחסי חברות בין הנותן למקבל אינם סותרים בהכרח חזקה זו.

המבחן הוא מבחן המטרה של הנתניה או הלקיחה. בהקשר זה יש לתת את הדעת למכלול הנסיבות, ובהן טיב החברות וגודל המתת.

קבלת טובת הנאה סבירה ומקובלת בין ידידים תיראה לכאורה כמעשה תמים, אלא אם הוכח מן הנסיבות היפוכו של דבר. למשל, אם הוכח שהטעם למתן טובת הנאה אינו נעוץ בידידות לשמה.
6. מתת יכולה להינתן בדיעבד, בתמורה לפעולה קודמת של עובד הציבור. אין זה חשוב מתי עולה בדעתו של עובד הציבור לבקש או לקבל את התמורה בעד מעשהו. ככל שיחלוף זמן רב יותר, כך תפחת ההסתברות לפיה מתקיים קשר של בעד בין הפעולה למתת.

עובדות המקרה:

7. גנות שימש כסגן מפקד המחוז הצפוני של משטרת ישראל, ומאוחר יותר כמפקד המחוז. סובחי טאנוס היה בעליה של חברה קבלנית גדולה בנצרת.
8. בכתב האישום נטען כי במהלך עשר שנות היכרותם, התפתחה בין גנות לבין טאנוס מערכת יחסי גומלין, אשר כללה מתן טובות הנאה מצידו של טאנוס, על-מנת לזכות ליחס מועדף בכל הקשור לבעיות הנמצאות בטיפול המשטרה. בהקשרה של עבירת השוחד נטען, כי טאנוס ביצע עבור גנות עבודות שיפוץ וצביעה בהנחה או בלא תמורה, וערך בביתו מסיבה, על חשבונו, לכבוד מינויו של גנות למפקד המחוז.
9. בית המשפט המחוזי זיכה את גנות וטאנוס מהעבירות שיוחסו להם, וקבע כי מערכת היחסים החברית שנרקמה ביניהם גרמה לכך שלא הייתה להם המודעות הפלילית הדרושה לשם הרשתם, אף אם ניתנו טובות הנאה.
- כמו כן, טובות ההנאה, כך קבעה הערכאה הדיונית, היו במסגרת הסביר במערכת יחסים חברית. זאת, על אף שמערכת היחסים בין השניים נרקמה על-רקע יחסי עבודה.

פסיקת בית המשפט:

10. בית המשפט דחה ברוב דעות את ערעור המדינה (כבוד השופטים גולדברג וזמיר נגד דעתו החולקת של השופט קדמי).
11. בית המשפט קבע, כי לא ניתן לראות את הידידות בין טאנוס לגנות כנטולת אינטרס. גנות נעזר בטאנוס במסגרת פעילות המשטרה וטאנוס מצידו, כבעל יריבים מקרב בני עדתו, נעזר בקשריו עם גנות.
12. ידידות בין בעל תפקיד לבין מי שקיימת אפשרות סבירה שייזקק לשירותיו, אינה שוללת בהכרח את המודעות לקשר שבין המתת לבין התפקיד הציבורי.
- על כן, השאלה המרכזית שהייתה על הפרק היא האם ניתנה לגנות מתת במי מן האירועים המדוברים? ככל שכן, יש להרשיע תא גנות וטאנוס בעבירת שוחד.
13. דעת הרוב סברה, כי בכל הנוגע לנושא השיפוץ והצביעה ערעור המדינה הוא בעל אופי עובדתי, ואין מדובר באחד מן המקרים החריגים שבהם יש מקום לשנות ממצאי עובדה. בכל הנוגע לאירוע המסיבה קבעה דעת הרוב, כי בשים לב ליחסי הידידות, פומביות המסיבה והמצאיות החברתית שבה עורכים מסיבות לכבוד מינויים, ניתן לקבל את ממצא העובדה לפיו גנות וטאנוס לא ראו במסיבה משום מתת.
- דעת הרוב הוסיפה, כי אירוע המסיבה עשוי היה להקים עבירה של הפרת אמונים, אך עוצמת הפגיעה בערכים המוגנים אינה כה משמעותית (בהקשר זה עמדה דעת הרוב על העובדה כי המסיבה נערכה, בראש ובראשונה, לכבוד חנוכת הבית של טאנוס).
14. דעת המיעוט סברה כי יש להרשיע את גנות בעבירה של הפרת אמונים ביחס לאירוע המסיבה (נוכח הפגיעה באמון הציבור).

ע"פ 8573/96 מרקדו נ' מדינת ישראל

(ניתן ביום 18/12/1997)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. עבירת השוחד היא עבירה התנהגותית. היסוד העובדתי מורכב מהרכיבים הבאים:
 - א. לקיחה/נתינה (התנהגותי)
 - ב. עובד ציבור (נסיבתי)
 - ג. שוחד/מתת (נסיבתי)
 - ד. בעד פעולה הקשורה בתפקיד (נסיבתי).
2. גבולותיה של העבירה אינם תחומים בצורה נוקשה. גמישותה של הגדרת השוחד יוצרת עמימות, שהיא בגדר "הכרח בל יגונה". עם זאת, יש להיזהר שלא "יילכד ברשת מי שהדין אינו חל עליו".
3. הערכים המוגנים ביסוד עבירת השוחד הם שניים:

ראשית, מניעת שיבוש הפעולה התקינה של הרשות השלטונית, ומניעת שימוש לרעה של עובד ציבור בסמכות שהופקדה בידו כנאמן;

שנית, הגנה על אמון הציבור במוסדות השלטון. זהו ערך המוגן הדומיננטי מבין השניים.
4. עבירת השוחד נועדה ליצור תוצאות עונשיות על עובד ציבור שפעל במצב של ניגוד עניינים. יש להבחין בין שלוש קטגוריות של ניגוד עניינים:
 - א. **ניגוד עניינים "עצמי"** - מקרים שבהם ניגוד העניינים נובע מביצוע לא נאות של התפקיד. קרי, מדובר בניגוד עניינים שאין מעורב בו צד נוסף (אדם פרטי). למשל, עובד ציבור סוטה מן השורה במסגרת תפקידו כדי להפיק טובת הנאה.
 - במקרים אלה לא נעברה עבירת שוחד. עם זאת, ייתכן שנעברו עבירות אחרות (קבלת דבר במרמה, גניבה בידי עובד ציבור, מרמה והפרת אמונים וכיוצא בזה).
 - ב. **ניגוד עניינים שמקורו במתת** - מקרים שבהם ניתנה מתת לעובד הציבור. נותן המתת הוא שיצר את ניגוד העניינים. אלו הם המקרים הטיפוסיים של עבירת השוחד.
 - ג. **ניגוד עניינים עצמי תוך הסתייעות באדם אחר** - מקרים שבהם עובד הציבור מסתייע באדם אחר כדי להשיג לעצמו טובת הנאה, תוך ביצוע לא נאות של תפקידו. גם קטגוריה זו נכנסת לגדרי עבירת השוחד, אף על פי שעובד הציבור לא קיבל מתת בעד פעולה הקשורה בתפקידו.¹⁸

¹⁸ כדאי לציין, כי קביעה משפטית זו עוררה ביקורת, ונטען כי מדובר בהרחבה שיפוטית של יסודות עבירת השוחד ובפגיעה בעיקרון החוקיות. בהקשר זה ראו, בין היתר: מרדכי קרמיניצר וליאת לבנון "עד היכן תתרחב עבירת השוחד" **עלי משפט א'** 369 (תשס"א).

5. הרכיב הנסיבתי "תאגיד המספק שירות לציבור" הרחיב את פרישת עבירת השוחד. הרכיב נועד לחול על גופים "דו מהותיים", ואין לקבוע כלל נוקשה לגבי מיהו תאגיד שיכנס בגדר הרכיב.
- המסגרת הרעיונית להכרעה בשאלה האם תאגיד מסוים מספק שירות לציבור, היא חיוניות השירות וצמצום מרחב הבחירה של הציבור.

עובדות המקרה:

6. המערערים (מרקדו, הלבדשטיין ואח') עסקו במסחר בניירות ערך בבורסה וכמבצעים בבורסה מטעם בנק דיסקונט. המערער אדלר היה משקיע פרטי בבורסה.
- המערערים הועמדו לדין בגין פעילות בלתי חוקית בבורסה תוך ניצול תפקידיהם, והורשעו בבית-המשפט המחוזי בעבירות של תרמית בקשר לניירות ערך לפי חוק ניירות ערך, תשכ"ח-1968, ובשורה של עבירות על חוק העונשין, תשל"ז-1977: לקיחת ומתן שוחד, קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות ומרמה והפרת אמונים בתאגיד.
7. בבסיס ההרשעה עמדו שתי פרשיות של הרצת מניות ואיגרות חוב: בשתי הפרשות רכשו מממנים חיצוניים מניות ואגרות חוב על פי הוראותיהם של המערערים. לאחר הרכישות החלו המערערים להזרים ביקושים למניות ולאגרות אלה, וכך העלו את מחירם בשוק. בהמשך, מכרו המממנים את ניירות הערך ואת אגרות החוב, וחלקו ברווחים עם המערערים.

פסיקת בית המשפט:

8. בית המשפט (כבוד השופטים גולדברג, שטרסברג-כהן וטירקל) דחה את הערעורים, תוך עריכת התאמות מסוימות בעונשים שנגזרו.
9. השאלה המשפטית המרכזית הייתה כדלקמן: "אזרח ועובד ציבור, חברו יחד לביצוע עבירה, וכל אחד תורם משלו כדי לבצעה בצוותא. מפירותיה נהנים שניהם. האם ניתן לראות בכך מתן שוחד על ידי האזרח וקבלת שוחד על ידי עובד הציבור?"
10. נפסק כי הערך המוגן הדומיננטי בעבירת השוחד הוא אמון הציבור במוסדות השלטון. יתר על כן, עברת השוחד אינה מתמקדת בגורם לפגיעה באמון הציבור, אלא בפגיעה עצמה.
11. דברים אלה ממחישים שעבירת השוחד באה למנוע מחלה (הפגיעה באמון הציבור), אשר האדם הפרטי הוא אך סימפטום לקיומה או זרז להתפרצותה. במעורבותו של צד נוסף אין כדי להוסיף חומרה על חומרה, וקטגוריית המקרים השלישית שפורטה בסעיף 4 שלעיל באה בגדרי העבירה.
12. באשר להגדרה של תאגיד המספק שירותים לציבור, עמד בית המשפט על קריטריונים שונים לבחינת השאלות של חיוניות השרות ושל צמצום מרחב הבחירה. נקבע, בין היתר, כי יש לבחון את מטרת הקמתו של התאגיד; טיב השירות שהוא מספק; טיב הסמכויות המוקנות לו; מידת מעורבות המדינה בהנהלתו; הגבלת זכות התאגיד לבחור את לקוחותיו; קבלת תמיכה מכספי הציבור ומידת הפיקוח הציבורי על פעולות התאגיד.¹⁹

¹⁹ להלכה המנחה בעניין "תאגיד המספק שירותים לציבור" בהמשך את ההתייחסות לדני"פ 10987/07 מדינת ישראל נ' כהן.

רע"פ 5905/98 רונן נ' מדינת ישראל (מותב תלתא)

(ניתן ביום 01/03/1999)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. התכלית המרכזית של סעיפים 294(ב) ו-295(א) לחוק העונשין - הצעת שוחד ותיווך בשוחד - היא להרחיק את עובד הציבור מן הפיתוי שבקבלת השוחד ואת נותן השוחד הפוטנציאלי מלהעמיד את עובד הציבור בפיתוי זה.
 2. הצעה לעובד ציבור, אשר משמעותה היא העמדתו בפיתוי לבצע פעולה תמורת טובת הנאה, יש לראותה כ"הצעה" במובנו של סעיף 294(ב) לחוק. קרי, המעמיד עובד ציבור בפיתוי כאמור, ייחשב לנותן שוחד.²⁰
- בהקשר זה אין חשיבות לשאלות הבאות:
- א. האם המציע הציע את השוחד בשם אחר שאינו קיים;
 - ב. האם למציע השוחד אכן הייתה כוונה לתת את המתת המובטחת;
 - ג. האם למציע השוחד הייתה יכולת לשלמו מכיסו.
3. הגדרה גמישה של עבירת השוחד היא כורח המציאות, שהרי אין גבול לאפשרויות הרב-גוניות שבהן עשוי השוחד להתבטא בחיי היום יום. אולם, נוכח רוחב היריעה של הוראות דיני השוחד, עלינו להזהיר את עצמנו שלא להרחיב את גבולות השתרעותן יתר על המידה. זאת, כדי שלא תוצמד לאדם תווית פלילית של עבירת השוחד, אף שמעשהו אינו מצדיק את הקלון הרב הנלווה לעבירה זו.

עובדות המקרה:

4. רונן פנה אל עורך דין שילר, בעלה של התובעת במשפטו הפלילי של ידידו, מר פלאטו שרון. רונן הציע לשילר לשלם לו 100,000 דולר, תמורת "הפנייתו לעורך דין ששיג לפלאטו שרון עסקת טיעון בהליך פלילי המתנהל נגדו".
 5. שילר דחה את ההצעה.
 6. נגד רונן הוגש כתב אישום לבית משפט השלום, אשר ייחס לו עבירה של הצעת שוחד לפי סעיף 294(ב) לחוק.
 7. בית משפט השלום זיכה את רונן.
- בית משפט השלום קבע, כי הסכום שהוצע כשוחד אמור היה לבוא מכיסו של פלאטו שרון, ולא מכיסו של רונן. לכן השאלה שעל הפרק היא האם רונן ביצע עבירה של תיווך בשוחד, ולא האם הוא ביצע עבירה של הצעת שוחד.
8. בית המשפט הוסיף, כי משום שאין ראיה כי השולח - פלאטו שרון - אכן הטיל על רונן את השליחות, הרי שלא מתקיים היסוד העובדתי של מלאכת תיווך השוחד. הואיל וניסיונו של רונן לתווך בשוחד

²⁰ על-פי הוראות החוק הצעת שוחד דינה כמתן שוחד. לאופן שבו יושמה הלכה זו בפסיקה מאוחרת יותר של בית המשפט העליון ראו בע"פ 1224/07 בלבד נ' מדינת ישראל.

נקטע כבר בתחילת הדרך, ניתן להגדיר את פנייתו לעו"ד שילר כ"מעשי הכנה" או "גישוש", אשר אמנם יש בהם פסול, אך הם אינם מגיעים לכדי עבירה.

9. ערעור שהגישה המדינה לבית המשפט המחוזי נתקבל, ורונון הורשע בעבירה של הצעת שוחד.

בית המשפט המחוזי קבע, כי גם אם רונון ראה את עצמו כמתווך, הרי מאחר שטען כי פעל שלא בידעתו של פלאטו שרון, הוא לא ביצע פעולת תיווך (לפי סעיף 295), אלא הציע שוחד (לפי סעיף 294(ב)).

10. בקשת רשות ערעור שהגיש רונון התקבלה.

פסיקת בית המשפט:

11. בית המשפט העליון (כבוד השופטים קדמי, שטרסברג-כהן וטירקל) דנו בטענות הערעור לגופן, והותירו את ההרשעה על כנה.

12. במרכז הדיון עמדה השאלה, האם ניתן להרשיע את רונון בעבירה של הצעת שוחד, חרף העובדה שהוא פנה אל שילר על דעת עצמו, בלא ידיעתו של מי שאמור לשלם את השוחד. ובלשונו של בית המשפט:

"ראובן פנה אל שמעון בהצעה, כי לוי ישלם לשמעון כסף תמורת פעולה הקשורה בתפקידו כעובד ציבור. הכסף המוצע אמור להשתלם מכיסו של לוי ולא מכיסו של ראובן. ראובן לא נשלח על ידי לוי, והוא פועל על דעת עצמו. שמעון מסרב להצעה. האם ניתן להרשיע את ראובן כמציע שוחד לפי סעיף 294(ב) לחוק?"

13. בית המשפט הטעים תחילה, כי הרשות הציבורית היא נאמן הציבור, ועובדיה חבים נאמנות לציבור. אחת החובות הנגזרות מחובות הנאמנות שחב עובד הציבור, היא זו האוסרת עליו להימצא במצב של ניגוד עניינים.

כמו כן נקבע, כי עבירת השוחד היא במהותה פעולה במצב של ניגוד עניינים.

14. בית המשפט קבע כי מעשה השוחד הוא מעשה חמור באופן כללי, והמציע שוחד מיוזמתו חטאו גדול ואולי כפול - לא זו בלבד שהוא עובר עבירה חמורה, אלא שהוא מבקש להדיח את עובד הציבור למעול בתפקידו.

בית המשפט ציין בהקשר זה, כי אם לא יהיו מפתים, לא יהיו מתפתים, ואם לא יהיו נותנים לא יהיו מקבלים או מבקשים.

15. בית המשפט עמד על כך, כי הכללת מעשהו של מציע השוחד בגדר עבירת השוחד, יש בה משום הרחבת גבולותיה של העבירה באופן אשר לכאורה נוגד את עיקרון החוקיות. אולם, מדובר בכורח המציאות:

"אולם נראה, כי הגדרה גמישה של עבירת השוחד הינה כורח המציאות, כש'אין גבול לאפשרויות הרב-גוניות שבהן עשוי הדבר [הוא השוחד - א' ג'] להתבטא בחיי יום יום... (ע"פ 150/88 לושי נ' מדינת ישראל, בעמ' 657). על-כן, עמימות זו היא הכרח בל יגונה (ד' בין 'חוקי היסוד והעבירות הספציפיות', בעמ' 256)" (ע"פ 8573/96 מרקדו נ' מדינת ישראל [8], בעמ' 498-499).

16. כפי שפורט לעיל, בית המשפט הבהיר שהמצב שאותו נועדו הוראות החוק למנוע הוא הפיתוי לעובד הציבור שנעוץ בהצעת השוחד.
- על כן, בית המשפט דחה את טענת ההגנה לפיה, אם המציע אינו יכול ואינו מתכוון לשלם את הכסף מכיסו, והוא מתיימר להציעו בשם שולח שאינו קיים, לא מתקיים היסוד העובדתי של עבירת הצעת השוחד.
17. בית המשפט גם נדרש לטענת ההגנה שביקשה ללמוד גזירה שווה מפרשת **מנדלאווי** שתוארה לעיל; מנדלאווי היה יועץ מס שהציע לשניים מלקוחותיו לשחד עבורם פקידי מס תמורת הסדרת עניינם. הלקוחות סירבו להצעה, ומנדלאווי הועמד לדין בתיווך לשוחד. מנדלאווי זוכה מעבירה זו, והורשע בעבירה של ניסיון לתיווך בשוחד.
18. ההגנה במקרה דנן טענה שגם את רונן אין להרשיע בעבירה מושלמת, אלא לכל היותר בעבירת ניסיון.²¹
- בית המשפט שלל תזה זו וקבע, כי בפרשת מנדלאווי המתווך פנה לנותן השוחד הפוטנציאלי וסורב על-ידו. דהיינו, אף אחד מן השניים לא הגיע אל עובד הציבור, ועל כן כלל לא נוצר מצב של פיתוי. בענייננו, לעומת זאת, פנה רונן ללוקח השוחד הפוטנציאלי, ובכך יצר את מצב הפיתוי שאותו מבקשות הוראות החוק למנוע.

²¹ בעת ההיא הענישה על עבירת הניסיון הייתה מחצית מן הענישה על עבירה מושלמת.

ע"פ 1877/99 מדינת ישראל נ' בן עטר

(ניתן ביום 06/09/1999)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. עבירת השוחד היא עבירה התנהגותית.
על כן, **היסוד הנפשי** הדרוש לשם הוכחתה היא מודעות לטיב המעשה ולקיום הנסיבות. קרי, מודעותו של עובד הציבור לכך שהוא לוקח מתת שניתנת לו בקשר למילוי תפקידו, ושלא הייתה ניתנת לו כאדם פרטי.
המודעות הנדרשת מתייחסת לכוונת נותן השוחד - כוונה לתת מתת בעד פעולה הקשורה לתפקידו של עובד הציבור.
2. קיימת חזקה עובדתית לפיה, עובד ציבור יודע שהנוקמים לשירותיו נותנים מתנות כדי שיטה להם חסד במילוי תפקידו. בהתקיים חזקה זו, עובר הנטל אל עובד הציבור להראות כי לא היה מודע לכוונת נותן המתנה.
3. עבירת לקיחת שוחד אינה דורשת כוונה של לוקח השוחד להיטיב עם הנותן. הדברים נלמדים מפורשות מסעיף 294(ד)(2) לחוק העונשין.
בהקשר זה הובהר, כי תכלית עבירת השוחד היא לשמור על הגינות המינהל הציבורי ועל אמינותו בעיני הציבור. אמנם פגיעה קשה במיוחד בתכלית זו נגרמת כאשר לוקח השוחד מתכוון להיטיב עם הנותן והוא אף עושה כך בפועל. אולם, גם במקרה שבו לוקח השוחד אינו מתכוון להיטיב עם נותן השוחד מתערער אמון הציבור בשלטון.

עובדות המקרה:

4. המשיב כיהן כמנהל הלשכה של מינהל האוכלוסין במזרח ירושלים. לשכה זאת נתנה שירותים לתושבים הערביים של מזרח ירושלים. הביקוש לשירותי הלשכה היה גדול ומספר הפקידים קטן. כתוצאה מכך נוצר לחץ כבד על הלשכה, והתור לקבלת טיפול היה ארוך מאוד.
5. במהלך השנים 1988-1994 בנה לעצמו המשיב שני בתים, ולצורך כך נעזר בקבלני בניין שהיו תושבי מזרח ירושלים. במהלך הבנייה העלו בפניו הקבלנים בקשות שונות לקבלת שירותים מהלשכה, אשר טופלו באופן מיידי.
בד בבד העניקו הקבלנים למשיב הנחות והטבות בתשלומים בעבור הבנייה.
6. כתב האישום כלל שמונה אישומים (שהצטמצמו לארבעה תוך התנהלות המשפט). המשיב הורשע בבית המשפט המחוזי בעבירות של מרמה והפרת אמונים, אך זוכה מעבירות של קבלת שוחד בגין אותם מעשים. זאת לאחר שבית המשפט קבע, כי לא הוכחה כוונה מצד המשיב להיטיב עם הקבלנים. המדינה ערערה על הזיכוי מעבירות השוחד.

פסיקת בית המשפט:

7. בית המשפט קיבל את ערעור המדינה (כבוד השופטים שטרסברג-כהן וזועבי בדעת רוב נגד דעתו החולקת של השופט זמיר)
8. המשיב פעל אמנם במצב של ניגוד עניינים. אולם, לא כל מצב של ניגוד עניינים, אף אם יש בו פסול מבחינה מנהלית ומוסרית, מוביל בהכרח לעבירה פלילית. השאלה היא, האם המצב של ניגוד העניינים המסוים שבו העמיד עצמו המשיב, התפתח והגיע לכדי עבירת שוחד.
9. מוסכם כי המשיב הוא עובד ציבור, וכי לקח מן הקבלנים מתת, שכן גם הנחה במחיר או דחיית תשלום מהוות טובת הנאה.
- השאלה הדרושה הכרעה היא, אפוא, האם המשיב לקח את המתת "בעד פעולה הקשורה בתפקידו".
10. שגה בית המשפט קמא משעה שקבע שיש להוכיח כוונה מצידו של המשיב להיטיב עם הקבלנים. כל שצריך להוכיח היא מודעות לכך שההנחות וההטבות ניתנו לו בעד פעולה הקשורה למילוי תפקידו.
11. המודעות של לוקח השוחד נלמדת מנסיבות העניין.
- בהקשר זה קיימת חזקה שבעובדה כדלקמן:
- "קיימת חזקה עובדתית שנקבעה בפסיקה, הנובעת מניסיון החיים, ולפיה '...בדרך-כלל יש להעמיד עובד ציבור בחזקתו שהוא יודע שהנוקקים לשירותיו אינם נותנים לו את מתנותיהם, אלא כדי שיטה להם חסד במילוי תפקידו...' (ע"פ 77/763 [6]), בעמ' 826. וראו גם ע"פ 78/621 אסא נ' מדינת ישראל [20], בעמ' 79). בהתקיים חזקה זו, עובר הנטל אל הנאשם להראות כי לא היה מודע לכוונת נותן השוחד ליתן אותו על-מנת לקבל טובת הנאה הקשורה בתפקידו כעובד ציבור."
12. השופטים שטרסברג-כהן וזועבי, **בדעת רוב** כאמור, סברו כי לא עלה בידי המשיב לסתור את החזקה העובדתית הנזכרת לעיל. יתרה מכך, מקביעותיו העובדתיות של בית המשפט קמא נלמדת מודעותו של המשיב לכל רכיבי היסוד העובדתי או לכל הפחות "עצימת עיניים" השקולה למודעות.
13. בקבעם כך ייחסו שופטי הרוב משקל למאפייניה הייחודיים של לשכת הפנים במזרח ירושלים (כגון התורים הארוכים ומעמדו של המשיב) ולנסיבות הקונקרטיות שאפפו את ההתקשרויות עם הקבלנים השונים.
14. השופט זמיר, **בדעת מיעוט** כאמור, סבר כי מאחר שבפסק הדין שניתן על ידי הערכאה הדיונית לא נמצאה תשובה לשאלה האם למשיב הייתה מודעות לכך שהמתת ניתנת לו בעד פעולה הקשורה במילוי תפקידו, אזי יש להחזיר את התיק לערכאה המבררת.

ע"פ 3575/99 דרעי ואח' נ' מדינת ישראל

(ניתן ביום 12/07/2000)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. "מועמד לתפקיד", אשר לפי סעיף 294(ג) לחוק העונשין נחשב כ"ממלא התפקיד", הוא מי שהגורם שבידו הסמכות לכך הכריז על מועמדותו, ובנסיבות המתאימות גם מי שהכריז על עצמו. העמדתו של אדם כמועמד למינוי - בין אם על ידי הגורם המוסמך ובין אם על ידי עצמו - טעונה מעשה גלוי, פורמאלי, ולרוב גם פומבי. בהגיגי ליבו של הגורם המוסמך, אין כדי להפוך אדם למועמד לצורך עבירת השוחד. זאת, אף אם הגורם המוסמך סיפר לאדם המדובר או לאחרים אודות כוונתו להציעו כמועמד לתפקיד.²²
2. שווי המתת שנקחה, אינה חלק מהגדרת היסוד העובדתי בעבירת השוחד והתביעה אינה נדרשת להוכחתה. גם כאשר שווי טובת ההנאה אינו ידוע, אך הוכח שהנאשם קיבל טובת הנאה כלשהי, מתגבשת עבירת השוחד.
3. לשם התגבשות עבירת השוחד, על התביעה להראות שהמתת ניתנה בעד פעולה הקשורה בתפקידו של עובד הציבור.
- עם זאת, העבירה אינה דורשת הוכחה כי עובד הציבור נתן תמורה בעד המתת. בלשון אחר, אין צורך בהוכחת קשר סיבתי ישיר בין קבלת המתת לבין פעולה מסוימת שביצע עובד הציבור לטובת נותן המתת.
4. בהתאם לסעיף 29(ב) לחוק העונשין (ביצוע בצוותא), כאשר נאשמים שונים נתנו הסכמתם לביצוע עבירת שוחד ובנסיבות העניין הביצוע מחייב קיום הסכמה, אזי הם ייחשבו למבצעים בצוותא.

עובדות המקרה:

5. טרם כניסתו לחיים הציבוריים שימש דרעי כמנהלה האדמיניסטרטיבי של העמותה "לב בנים לבנים שבים". דרעי הואשם בכך כי בעת שכיהן בתפקידים ציבוריים בכירים - עוזר לשר הפנים, מנכ"ל משרד הפנים ושר הפנים - לקח שוחד מהעמותה. השוחד ניתן לדרעי, על ידי מנהליה של העמותה, מתוך ציפייה להשיג באמצעותו טובות הנאה לעמותה ולעצמם.
6. על פי כתב האישום, הפקיד גזבר העמותה (מר רובין, מערער 4) כספים בחשבונות הבנק של דרעי ושל רעייתו, שילם לזכותם כספים עבור שתי דירות שרכשו בירושלים ומימן את נסיעותיהם לחוץ לארץ ואת הוצאותיהם בנסיעות אלו.
7. לצד זאת דרעי הואשם בעבירות פליליות נוספות (קבלת דבר במרמה, מרמה והפרת אמונים), בגין פעולות שעשה במסגרת תפקידו הציבוריים לשם קידום ענייני העמותה.
8. למען שלמות התמונה יצוין, כי ההרשעה בשוחד התייחסה גם לתקופה בת כעשרה חודשים שבה דרעי לא היה עובד ציבור, אלא כיהן כמזכירה הכללי של תנועת ש"ס. בית המשפט המחוזי נימק

²² בהקשר זה הדגיש בית המשפט את עיקרון החוקיות, ובכלל זאת את החשיבות שבמתן הגדרה בהירה, ככל הניתן, ליסודות העבירה.

זאת בכך שבתקופה זו היה דרעי בגדר "מועמד לתפקיד" מנכ"ל משרד הפנים, ועל כן חלה בעניינו עבירת השוחד.

9. דרעי ערער על הרשעתו ועל עונש המאסר שהושת עליו. שלושת המערערים הנוספים, מנהלי העמותה, ערערו גם הם על הרשעתם.

פסיקת בית המשפט:

10. ערעורו של דרעי התקבל באופן חלקי (כבוד השופטים לוי, מצא וקדמי).

11. נקבע שלא ניתן היה להרשיע את דרעי בשוחד ביחס לתקופה שבה הוא לא שימש בתפקיד ציבורי, אלא המתין למינויו לתפקיד מנכ"ל משרד הפנים. כמו כן, שונה (הופחת) הממצא העובדתי שנקבע ביחס להיקף המתת שקיבל דרעי.

12. ביחס למתת - מקורותיה והיקפיה

המחלוקת העובדתית המרכזית נגעה לשאלת מקור הכסף שהועבר על ידי גזבר העמותה לדרעי. בית המשפט קבע, כי ניתן לקבל את טענת ההגנה של דרעי לפיה חלק מן הכספים שהעביר אליו הגזבר, מקורם בהוריה המאמצים של רעייתו או שנבעו מחוב קיים שלו כלפי דרעי. עם זאת, לגבי שני סכומי כסף המסתכמים בסך של 60,000 דולר, אשר שולמו עבור דירה שרכש דרעי, ניתן לקבוע כי טענת הגנה זו אינה עומדת, וכי אלו כספים ששולמו מכספי העמותה. מאחר והתקבל הסבר המעלה ספק בנוגע למקור של חלק מן הכספים, עולה קושי לכמת את שיעור המתת. עם זאת, היסוד העובדתי בעבירה משתכלל בעצם הלקיחה של דבר, ועל כן יש לייחס את הרשעתו של דרעי ללקיחת שוחד בסכום כולל בלתי ידוע.

13. ביחס לקשר הסיבתי בין המתת לתפקיד הציבורי -

בהיעדר ראיות אחרות קמה חזקה שבעובדה, כי מתת לעובד הציבור מאת אדם הנמצא איתו בקשר רשמי ניתנת בעד פעולה הקשורה בתפקידו. על כן, בהיעדר הסבר אחר המניח את הדעת, המסקנה הבלתי נמנעת היא שהכספים הוענקו לדרעי כשוחד.

צדק דרעי בטענתו כי לא הוכח קיום קשר סיבתי ישיר וברור בין השוחד שניתן לו במועד כלשהו לבין מי מהפעולות שהוא עשה כדי לקדם את האינטרסים של העמותה. עם זאת, לביסוס אשמתו של דרעי והמערערים האחרים בעבירות השוחד, הוכחתו של קשר סיבתי כזה אינה נדרשת. די, כאמור, במילוי היסוד שהשוחד ניתן לעובד הציבור בעד פעולה הקשורה בתפקידו באופן כללי.

ודוק, מקרה זה אינו המקרה הקלאסי של נותן ולוקח שוחד, אלא מדובר בקבוצת אנשים מלוכדת שאחד מחבריה עלה לגדולה, והיא תומכת בו על מנת שיתמוך בה.

14. ביחס להגדרתו של "עובד ציבור" ו"מועמד לתפקיד" -

בנוגע ל"תקופת הביניים" בין סיום תפקידו כעוזר שר הפנים ועד לכניסתו לתפקיד מנכ"ל משרד הפנים, לא היה דרעי בבחינת עובד ציבור. קביעת הערכאה הדיונית לפיה בתקופה זו נחשב דרעי כ"מועמד לתפקיד ציבורי" מכוח החלטת ש"ס לייעדו לתפקיד נדחתה.

אמנם קדמו מהלכים רבים להליך הרשמי של המינוי. אולם, היות שמינויו של דרעי היה בסמכותו של שר הפנים, המעשה הפורמאלי הראשון היה שליחת מכתב על ידי השר לנציב שירות המדינה בבקשה לכנס את ועדת המינויים למטרת אישור מינויו של דרעי. רק מרגע זה נעשה דרעי מועמד לתפקיד, והחלו לחול עליו דיני השוחד.

בהקשר זה עמד בית המשפט על דברים אלה:

”עקרון החוקיות מחייב שרכיב זה [רכיב נסיבתי מרכזי ביסודה העובדתי של עבירת השוחד - הח”מ] יוגדר בלשון המבהירה במידה מספקת את גבולות תחולתו של האיסור”

...

”החוק הוא אשר יכול לעשות מעשה פלוני, על מרכיביו המוגדרים, לעבירה פלילי; ומה שלא עשה החוק בלשון ברורה ומפורשת, אין שום פרשנות ואנאלוגיה והגיון יכולים לעשות”

15. ביחס לדיני הביצוע בצוותא -

שלושת מנהלי העמותה ביצעו בצוותא עבירה של מתן שוחד. ויובהר: מן הראיות עולה כי העמותה נוהלה במשותף על ידי המערערים. על כן, ולמרות שהגזבר בלבד הוא שהעביר את הכסף לדרעי, פעולותיו נעשו כזרוע הארוכה של צוות העמותה שפעל כגוף אחד.

ע"פ 8027/04 אלגריסי נ' מדינת ישראל

(ניתן ביום 23/2/2006)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

היסוד העובדתי - כללי

1. היסוד העובדתי של עבירת לקיחת השוחד מורכב משלושת אלה: א. "עובד ציבור"; ב. על עובד הציבור ליטול מתת כלשהי שניתן להתייחס אליה במהותה כאל שוחד; ג. נטילת המתת היא בעד פעולה הקשורה בתפקידו של עובד הציבור. קרי, נדרש קיומו של קשר סיבתי עובדתי בין המתת ובין הפעולה.

הרחבה אודות רכיב המתת, תרומות ויחסי חברות

2. העובדה שהמתת ניתנה כתרומה למען אינטרס הציבור אינה מעניקה לתורם או למבקש התרומה חסינות מפני הרשעה בעבירת השוחד. על התרומה להיבחן על פי אמות המידה המתחייבות מיסודות עבירת השוחד.

3. על דרך הכלל, תרומה נזקפת לזכותו של עובד הציבור ונותנת בידו משאבים לטיפול תדמיתו. מקום שעובד ציבור מבקש מאדם הנזקק לשירותי הגוף הציבורי להרים תרומה כדי לזכות ביתרון בטיפול בעניינו, הרי שמדובר בשוחד.

בהקשר זה יודגש, כי ליבת עבירת השוחד מצויה "בכוונת השוחד", אשר מלווה את המתת. אין זה משנה אם המתת ניתנת במישרין לעובד הציבור, כל עוד היא ניתנת לשם קידום ענייניו של הנותן.

4. יחסי ידידות או חברות בין נותן המתת למקבל אינם שוללים את אופייה המושחת של המתת. מטרת הנתינה או הלקיחה היא שקובעת, והמטרה נקבעת על פי הראיה הכוללת של הנסיבות.

היסוד הנפשי - כללי

5. היסוד הנפשי הדרוש לשם התגבשותה של העבירה היא מודעות לטיב המעשה ולקיום הנסיבות. ישנה גישה לפיה המילה "בעד" [פעולה הקשורה בתפקיד] מעגנת הן דרישה עובדתית והן דרישה נפשית של מודעות לציפיות נותן השוחד. המודעות לציפיות מתקיימת בין אם עובד הציבור התכוון לסטות מן השורה ולהיטיב עם הנותן ובין אם לאו.

הרחבה אודות היסוד הנפשי וחזקת המודעות

6. עבירת השוחד, מעצם טיבה, מעוררת קושי בהוכחת יסודותיה, והדברים נכונים במיוחד ביחס למודעות עובד הציבור לציפיותיו של נותן השוחד, כי יינתן לו גמול בעד המתת.

7. בהקשר זה קיימת חשיבות רבה לחזקת המודעות המניחה כי אדם מודע, בדרך כלל, לרכיבים העובדתיים של העבירה. דהיינו, למשמעות התנהגותו, מבחינת טיבה הפיזי, לקיום נסיבותיה, ולאפשרות גרימת התוצאות הטבעיות שעשויות לצמוח מהתנהגותו.

8. חזקת המודעות רלוונטית גם בעבירות התנהגותיות, לרבות בעבירת השוחד.²³
- בדרך כלל יש להניח שעובד הציבור מודע לכך שהנזקקים לשירותיו אינם מעניקים לו את חסדיהם, אלא על מנת שיטה להם חסד במסגרת מילוי תפקידו.
9. עם זאת, ככל שטובת ההנאה הניתנת אינה מצביעה לכשעצמה על מטרה פסולה, וככל שהקשר בין נתינת טובת ההנאה ולקיחתה לבין התפקיד הציבורי אמיץ פחות, כך יש לנהוג משנה זהירות בהפעלת חזקת המודעות.
10. ניתן להפעיל את חזקת המודעות גם כאשר טובת ההנאה ניתנת, לבקשת לוקח השוחד, לטובת מטרה ציבורית.

עובדות המקרה:

11. אלגריסי שימש כסגן ראש העיר באילת. במסגרת תפקידו בעירייה, היה מופקד אלגריסי על תיק הספורט ותיק ההנדסה, ואף החל בשלב מסוים לשמש כראש ועדת התכנון והבנייה.
12. במסגרת הסתעפות של פרשה רחבה יותר הוגש נגד אלגריסי כתב אישום, אשר ייחס לו שלושה אישומים של לקיחת שוחד. על-פי כתב האישום, מנהליה של חברת השקעות בנדל"ן שפעלה בעיר אילת, נזקקו לאישורה של ועדת התכנון והבנייה לשם הקמת מלון דירות.
- בד בבד, בשני אירועים נפרדים, פנה אלגריסי אל מנהלי החברה בבקשות כדלקמן: לתרום לאגודת הספורט הפועל אילת סך של כ-100,000 ₪ ולתרום לאגודת הספורט בית"ר אילת סך של כ-90,000 ₪. סכומים כאמור אכן הועברו. כמו כן, מנהלי החברה העבירו לאחיו של אלגריסי סך של 50,000 ₪.
13. ביחס **לכספי התרומה**, הרשיע בית המשפט המחוזי את אלגריסי בשתי עבירות של לקיחת שוחד. בית המשפט ציין כי אמנם אין מדובר בעבירת שוחד "קלאסית", שכן לא צמחה לאלגריסי טובת הנאה אישית. אולם, כך הדגיש בית המשפט, אלגריסי יצא מגדרו ופעל מעבר לגבולות תפקידו כדי שפרויקט הבנייה יתממש. בנסיבות אלה, ניתן ללמוד על מחויבות פסולה שחש אלגריסי כלפי החברה.
14. ביחס **לכספים שהועברו לאחיו**, זוכה אלגריסי מן העבירה שיוחסה לו, שכן לא נמצאו ראיות ישירות, להבדיל מנסיבות, לכך שהכסף יועד לאלגריסי ולא לאחיו.
15. אלגריסי ערער על הכרעת הדין.

²³ בית המשפט עמד על כך שהחלת חזקת המודעות ביחס לקיום הנסיבות (ובעניין זה ציפייתו של נותן המתת) אינה חפה מקשיים. ראשית, הרכיב הנסיבתי מתקיים מחוץ להתנהגות של הנאשם ובאופן בלתי תלוי בה. על כן, מודעות לנסיבות מסתברת פחות ממודעות לטיב הפיזי של ההתנהגות ולתוצאות הטבעיות הנובעות ממנה. שנית, שימוש רחב מידי בחזקת המודעות, הנטועה באמות מידה אובייקטיביות, יכרסם בתפיסה המשפטית המקובלת לפיה היסוד הנפשי בעבירה מבוסס על מודעות סובייקטיבית. מכל מקום, כך הבהיר בית המשפט, אין להפריז במשקל שמיחוס לקשיים אלה שכן, בין היתר, החזקה אינה מעבירה את נטל השכנוע לכתפי הנאשם וכל שעליו לעשות הוא לעורר ספק סביר באשר להתקיימותה.

פסיקת בית המשפט:

16. בית המשפט דחה פה אחד את הערעור (כבוד השופטים ברק, חשין וחיות).
17. שגה בית המשפט המחוזי עת שקבע שהעובדות שנפרשו בפניו הוכיחו את מודעתו של אלגריסי לציפיותיהם של מנהלי החברה. זאת בעיקר משום, שהפעולות של אלגריסי שלהן ייחס בית המשפט משקל רב נעשו תקופה משמעותית לאחר מתן התרומות.
18. עם זאת, במועדים שבהם ביקש אלגריסי את התרומות הוא ידע שלחברה יש פרויקט בעיר שהיא מעוניינת מאוד בקידומו. בה בעת שימש אלגריסי כסגן ראש עיריית אילת וכממלא מקומו.
- מתוקף תפקידים בכירים אלה הייתה לאלגריסי השפעה רבה על המתרחש בעיר (גם בתקופה שלא שימש כראש ועדת התכנון והבנייה). כמו כן, התרומות לאגודות הספורט היו בהיקף כספי משמעותי.
19. הצטברותן של נסיבות אלה מקימות במקרה דנן חזקה עובדתית לפיה אלגריסי היה מודע לכך שמנהלי החברה ניאותרו לתרום את הכספים מתוך ציפייה לכך שאלגריסי יפעל לקידום ענייניהם. אלגריסי מצידו לא ביסס ספק סביר לשלילת הנחה זו.
20. באופן כללי ציין בית המשפט כך:

"נוסחה הרחב של הגדרה זו [של עבירת השוחד] מכוון שלא לתחום את דרכי השוחד בגבולות נוקשים. הוא נובע מן ההכרה כי סצינת מתן השוחד ולקיחתו עשויה לפשוט וללבוש צורות שונות ומשונות ועל כן יש קושי למצות את כולן ברשימה סגורה של מקרים. לענייננו יפה הוראת סעיף קטן (5) הקובעת, בין היתר, כי אין נפקא מינה "אם ניתן לידי הלוקח או לידי אדם אחר בשביל הלוקח ... ואם הנהנה מן השוחד היה הלוקח או אדם אחר". ללמדך כי גם אם לא היתה ללוקח השוחד הנאה ממנו, כגון שזה ניתן כתרומה לאגודת ספורט, יכול הדבר להיחשב בנסיבות מסוימות כלקיחת שוחד והדבר תלוי בהתקיימות יסודותיה האחרים של העבירה."

21. למען שלמות התמונה יצוין, כי אלגריסי הגיש גם בקשה לקיומו של דיון נוסף (דני"פ 2681/06 אלגריסי נ' מדינת ישראל, ניתן ביום 9.10.2006).

בית המשפט קבע, כי אכן ניתן לראות בהחלת חזקת המודעות על עבירת השוחד בנסיבות שבהן המתת ניתנת למען אינטרס הציבור כפיתוח מסוים של ההלכה הקיימת. עם זאת, אין מדובר בהלכה חדשה שמצדיקה דיון נוסף.

רע"פ 3352/06 בוזגלו נ' מדינת ישראל (מותב תלתא)

(ניתן ביום 12/06/2008)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. ישנן שתי עמדות אפשריות ביחס לשאלה מהי פעולה הקשורה לתפקידו של עובד ציבור:
 - א. **מצמצמת** - רק פעולה הנמנית עם תפקידו וסמכויותיו של עובד הציבור, בין אלה המפורשים ובין אלה המיוחסים לו מכללא.
 - ב. **מרחיבה** - די בכך שהמעשה נעשה בתוך המסגרת הארגונית שבה עובד הציבור פועל, או תוך שימוש בקשרים וביכולת הפעולה הנובעים מתפקידו.
- בעקבות ההלכה שנקבעה בע"פ 534/78 **קוביליו נ' מדינת ישראל**, שב בית המשפט וקבע, כי הגישה הראויה היא המרחיבה.
2. משעה שעובד הציבור הציג מצג לפיו בידו לבצע את הפעולה שבגינה ניתנה לו המתת, הרי שמתקיים הקשר הדרוש בין הפעולה לבין התפקיד. זאת, גם אם מדובר במצג שווא. דהיינו, גם אם עובד הציבור לא יכול היה, מבחינה אובייקטיבית, לעמוד בהבטחתו ולבצע את הפעולה שסוכמה.

עובדות המקרה:

3. בוזגלו עבד כפקח באגף הפיקוח העירוני של עיריית חיפה.
4. במשך למעלה מחצי שנה קיבל בוזגלו, מידי חודש, סכומי כסף מבעל בית בושת בשם בקרמן. בתמורה לכך הבטיח בוזגלו לבקרמן, כי יסייע לבית הבושת "בביטחון ובשמירה על השקט מפני פעילות משטרתית".
5. לאחר שהתגלעו אי-הסכמות בין בוזגלו לבקרמן בנוגע לגובה התשלום החודשי, הקליט בקרמן פגישה שנערכה בין השניים והתלונן אודות בוזגלו במשטרה.
6. הערכאה הדיונית זיכתה את בוזגלו מן עבירת השוחד ומן עבירת המרמה והפרת האמונים שיוחסו לו. זאת, בעיקר בשל טעמים ראיתיים, ובכלל זאת העדר מהימנות שנתגלתה בגרסתו של בקרמן.
7. ערכאת הערעור מצאה להתערב בממצאי העובדה שנקבעו והרשיעה את בוזגלו.
8. בהמשך הגיש בוזגלו בקשת רשות ערעור פלילי, אשר במרכזה ניצבו הן טענות עובדתיות והן טענה משפטית ביחס לפרשנותו של הרכיב של "בעד פעולה הקשורה לתפקידו של עובד הציבור".
9. במסגרת הטענה המשפטית טען בוזגלו כי בתור פקח עירוני, מניעת פעולה משטרתית, אינה קשורה בתפקידו. מה גם שלא הייתה לו אפשרות מעשית להשפיע על פעולות המשטרה.
10. הבקשה נדונה בפני מותב תלתא, אשר גם שמע טיעונים בעל-פה. הבקשה נדחתה פה-אחד (כבוד השופטים ריבלין, דנציגר ואלון).

פסיקת בית המשפט:

11. בית המשפט ציטט מע"פ 534/78 קוביליו נ' מדינת ישראל, ותיקף את ההלכה שנקבעה בו כדלקמן:

"הקושיה הראשונה היא, איפוא, מה טיבו של הקשר הטמון במלה "קשורה", היינו האם יש לומר במקרים אלה כי לצורך קיום היסוד של העבירה, המבוטא במלים "פעולה הקשורה בתפקיד", די בכך שהמעשה נעשה בתוך המסגרת הארגונית שבה העובד פועל, או תוך שימוש בקשרים וביכולת הפעולה הנובעים מעבודתו של העובד במקום פלוני או מכהונתו, ואשר אינם בידי מי שאין לו מעמד כאמור או שמא פעולה הקשורה בתפקיד תהא רק זו הנמנית על תפקידיו וסמכויותיו של העובד, בין המפורשים ובין אלה אותם רואים מכללא ככוחותיו.

מבחינת המדיניות החקיקתית הרצויה דומני שלא יכול להיות ספק בכך כי מן הנכון לכלול במסגרת איסוריהם של דיני העונשין גם מעשים פסולים מן הסוג הראשון שתואר בפסקה (א) לעיל..."

12. בהקשר של הפרשה דנן הוסיף בית המשפט כך:

"המבקש [בוזגלו], שעבד כפקח באגף הפיקוח העירוני של עיריית חיפה, היה מזוהה מתוקף תפקידו עם מערכת אכיפת החוק, ודי בכך כדי להקים את הזיקה הנדרשת בין תפקידו לבין ה"תפקיד" שאותו נטל על עצמו, לשמור על "שקט וביטחון" ולמנוע פעילות משטרתית במכון."

13. כמו כן, כך התייחס בית המשפט לטענה לפיה בוזגלו כלל לא יכול היה להשפיע על פעולת המשטרה:

"גם אם נכונה טענתו של המבקש לפיה לא היו לו קשרים כלשהם במשטרת ישראל אשר היו מאפשרים לו למנוע פעילות משטרתית במכון, ואיני קובע מסמרות בעניין זה, הרי שמשעה שהמבקש הציג בפני המתלונן את המצגים הנ"ל בדבר מסוגלותו למנוע פעילות משטרתית ו"לשמור על השקט" כאמור, ממילא מתקיימת זיקה בין תפקידו בפועל לבין התפקיד שנטל על עצמו."

דנ"פ 10987/07 מדינת ישראל נ' כהן

(ניתן ביום 02/03/2009)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

מיהו עובד של תאגיד המספק שירות לציבור כהגדרתו בסעיף 290(ב) לחוק העונשין?

1. יש לנקוט בגישה "גמישה", אשר מביאה בחשבון, בין היתר, את המבחנים הבאים:
 - א. מהות התפקיד שממלא התאגיד במסגרת פעילות המנגנון הציבורי;
 - ב. היקף שיקול הדעת והסמכויות המוקנים לעובדי אותו התאגיד והמופעלים על ידם כלפי הציבור.

בכלל זאת, יש להביא בחשבון את הפרמטרים הבאים: **א.** חיוניות השירות שמספק התאגיד; **ב.** טיב השירות; **ג.** זהות בעלי התאגיד ומידת הפיקוח הממשלתי עליו (ככל שהמדינה מעורבת יותר במימון ובניהול התאגיד, כך הנטייה תהיה לראותו כמספק שירות לציבור); **ד.** מידת שיקול הדעת הנתון לתאגיד בבחירת לקוחותיו; **ה.** יכולתו של הציבור לבחור בחירה מדעת בין התאגידים השונים המספקים את אותו שירות; **ו.** זוהי איננה רשימה סגורה.
2. כיוצא מן האמור לעיל, מבחן "נפח פעילות התאגיד במגזר הציבורי", אשר נקבע בעניין **אבוטבול**, לא ישמש עוד כמבחן עיקרי. אף עולה מן ההחלטה בדנ"פ שמדובר במבחן שהפך לבעל חשיבות מועטה באופן יחסי.
3. **ויובהר:** ההלכה בעניין זה נקבעה מפי כבוד הנשיאה (בדימוס) בייניש, ובהסכמת יתר חברי ההרכב, פרט לכבוד השופט (כתוארו אז) גרוניס.

עמדת השופט גרוניס הייתה, כי עמידה במבחן נפח הפעילות היא תנאי הכרחי (הגם שאינו מספיק) להגדרת תאגיד כמספק שירות לציבור. זאת, תוך ריכוך מסוים של הלכת אבוטבול, כך שדי ש"חלק מהותי" מפעילות התאגיד תיעשה בשדה הציבורי.

- מיהו "עובד הציבור" לפי סעיף 34כד(1) לחוק העונשין (חלופת "עובד המדינה")?
 4. יש לייחס משקל רב לשאלה, האם האדם הנדון מועסק ישירות על-ידי המדינה. אולם, מבחן זהות המעסיק הישיר אינו ממצה.
 5. לצד מבחן זהות המעסיק הישיר יש לבחון, עד כמה התחום שבו מועסק העובד קרוב לליבת העבודה הנעשית ביחידה של שירות המדינה שאליה הוא קשור.

מבחני משנה בהקשר זה הם: **א.** האם העובד נותן שירות לציבור במישרין; **ב.** האם מוקנה לעובד שיקול דעת במסגרת תחומי הפעילות של המשרד. יוצא מכך, שעובדים שאינם מועסקים ישירות על-ידי המדינה וממלאים פונקציות עזר (אבטחה, ניקיון, שירותים טכניים), לא יוכרו כעובדי מדינה לצורך הדין הפלילי.

ויובהר: ההלכה בעניין זה נקבעה מפי כבוד הנשיאה (בדימוס) בייניש, ובהסכמת כבוד השופטים נאור, גיוראן, רובינשטיין וגרוניס.

6. לצד זאת, ניתן לחלץ מן ההחלטה את שתי גישות הנוספות שלא התקבלו כהלכה:
- א. **הגישה המרחיבה** - השופטות ארבל ופרוקצ'יה ביקשו להכניס בגדר המושג "עובד ציבור", כל מי שממלא תפקיד **בעל צביון ציבורי** (ארבל) או מי שממלא תפקיד עם **סממנים של כוח שלטוני** (פרוקצ'יה).
- ב. **גישת קשרי העסקה** - השופטים ריבלין ולוי ביקשו לשים את הדגש על השאלה, האם נוצר בין העובד לבין המדינה "קשר העסקה מובהק" (הנופל רק במעט מקשרי העסקה ישירים). זאת, להבדיל מהתמקדות באופי התפקיד ומהותו.
- מיהו "עובד הציבור" לפי סעיף 34כד(10) (חלופת "נושא משרה או תפקיד על-פי חיקוק")?**
7. יש לאמץ גישה מצמצמת לפיה חלופה זו מתייחסת לתפקידים או משרות **שנוצרו על-פי חיקוק**. זאת להבדיל מעמדת המדינה, לפיה די בכך שמשרה או תפקיד **מוסדרים על-פי חיקוק, לצד צביון ציבורי מובהק שנלווה להם**.
- [למשל, חבר כנסת אשר תפקידו נוצר בחוק יבוא בגדרי הגישה המצמצמת. לעומת זאת, עורך דין או מאבטח שעיסוקם מוסדר בחוק אך לא נוצר בחוק, לא יבואו בגדרי גישה זו, אף אם לתפקידם נלווה צביון ציבורי].
8. **ויובהר**: ההלכה בעניין זה נקבעה מפי כבוד הנשיאה (בדימוס) בייניש. לעומת זאת, כבוד השופטת ארבל החזיקה בדעת מיעוט, אשר אימצה את עמדת המדינה. אף כבוד השופט רובינשטיין נטה במידה מסוימת לעמדתה של השופטת ארבל.

עובדות המקרה:

9. ברק כהן עבד בחברת אבטחה פרטית כאחראי משמרת של צוות מאבטחים בלשכת מנהל האוכלוסין של משרד הפנים במזרח ירושלים. באותה עת שרר עומס רב בלשכה ומאות אנשים עמדו מדי יום בכניסה, אך מעטים מהם זכו לקבל שירות.
10. כהן ניצל מצב זה - הוא הכניס ללשכה פונים ללא תור, תמורת כסף וטובות הנאה.
11. בגין מעשיו אלה הואשם כהן בעבירות של לקיחת שוחד וניסיון ללקיחת שוחד, וכן בשימוש לרעה בכוח המשרה. כהן הורשע על-ידי בית המשפט המחוזי בכל העבירות שיוחסו לו.
12. כהן הגיש ערעור על הכרעת הדין בטענה, כי בתור היותו עובד של חברת שמירה פרטית, הוא אינו בא בגדרי ההגדרה המשפטית של "עובד ציבור".
13. בית המשפט העליון הותיר את הרשעתו של כהן בעבירת השוחד על כנה. זאת תוך שנקבע, כי כהן מהווה עובד ציבור לצורך עבירת השוחד, שכן הוא עובד תאגיד המספק שירות לציבור. לצד זאת, בית המשפט זיכה את כהן מן העבירה של שימוש לרעה מכוח המשרה. זאת תוך שנקבע, כי כהן אינו מהווה עובד ציבור לצורך עבירת השימוש לרעה בכוח המשרה, על-פי ההגדרה בסעיף 34כד לחוק העונשין.
14. הן כהן והן המדינה הגישו עתירות לקיום דיון נוסף בשאלת פרשנות המונח "עובד ציבור".

פסיקת בית המשפט:

15. השאלה "מיהו עובד ציבור" היא במהותה שאלה פרשנית. על-פי כללי הפרשנות הנקוטים יש לבחון איזה מבין הפירושים הסבירים המגשימים את תכלית החוק מתאפשרים על-ידי לשונו. מבין פירושים אלה יש לבחור את הפירוש המקל ביותר עם הנאשם.
16. בהקשר של תכלית החוק עמד בית המשפט על כך, כי בשנים האחרונות חלה בפסיקה גישה מרחיבה בפרשנות המונח "עובד ציבור". זאת, לנוכח שינויים כלכליים וחברתיים רבי משקל ומשמעות בדמות מדיניות ההפרטה ומיקור החוץ במסגרת המנגנון הציבורי.
17. בשים לב לאמור לעיל, וביחס לשאלה המרכזית שעל הפרק - מיהו תאגיד המספק שירות לציבור - נקבע כדלקמן:

"נסיבות המקרה שלפנינו מהוות דוגמה ל"עידן ההפרטה" בו אנו מצויים כיום, שבו תפקידים רבים במנגנון הציבורי שבוצעו בעבר על ידי עובדים של המדינה או של גוף ציבורי אחר, מבוצעים על ידי עובדי תאגידים פרטיים. ככל שתהליך זה מביא לשינויים במציאות העובדתית והמשפטית הנוהגת במנגנון הציבורי, ומבלי לנקוט עמדה באשר לחיוב או לשלילה בתהליך זה לגופו של עניין, אין זה ראוי כי בית משפט זה יתעלם מהשינויים המתרחשים במציאות שסביבו.

...

להשקפתי, ככל שתאגיד מסוים ממלא תפקיד משמעותי יותר במסגרת פעילות המנגנון הציבורי; ככל שבמסגרת מילוי תפקיד זה מפעילים עובדי התאגיד סמכויות משמעותיות כלפי הציבור עימו הם באים במגע; ככל שבמסגרת פעילותם הם משמשים מעין זרוע ארוכה של רשויות המדינה; וככל שנתון לאותם עובדים שיקול דעת רחב יותר בפעילותם אל מול הציבור הנזקק לשירות, כך תגבר הנטייה לראות בעובדי תאגיד זה כעובדים של "תאגיד המספק שירות לציבור" לצורך עבירות השוחד. זאת, משום שלקחת שוחד על ידי עובדי תאגיד בעל מאפיינים אלה פוגעת בערכים המוגנים על ידי עבירות השוחד... במידה שאינה פחותה בהכרח מלקחת שוחד על ידי עובדים המועסקים ישירות על ידי המדינה."

18. עוד נקבע, כי הפעלת מבחנים אלו בעניינו של כהן, מחייבת את המסקנה לפיה הוא עובד של תאגיד המספק שירות לציבור; חברת האבטחה מילאה תפקיד חשוב במסגרת לשכת מנהל האוכלוסין, ובידי המאבטחים רוכזו כוח רב. יתרה מכך, התקיימה תלות מוחלטת בין קהל הפונים לבין המאבטחים, והמאבטחים נחזו בעיני הפונים כעובדי ציבור. תכליותיה של עבירת השוחד מתקיימות, אפוא, ביחס לתאגיד הנדון.

ע"פ 6916/06 אטיאס נ' מדינת ישראל

(ניתן ביום 29/10/2009)

הלכות מרכזיות שנקבעו בפסק הדין:

1. היסוד העובדתי של עבירת השוחד מורכב משלושה רכיבים: א. "עובד ציבור"; ב. "מתת", אשר ניתן להתייחס אליה כאל שוחד; ג. "בעד" פעולה הקשורה בתפקידו של עובד הציבור.
2. העובדה שמעשה פסול הוא בבחינת נוהג מקובל, אין בה כדי להכשירו.
3. יחסי ידידות וחברות בין הנותן למקבל אינם מהווים חיסיון מפני הרשעה בעבירת שוחד.

רכיב המתת

4. הדגש בעבירת השוחד אינו על ערכה של המתת, לא מבחינת הנותן ולא מבחינת המקבל, אלא בהנאה הגלומה בה מבחינה אובייקטיבית. מתת קטנה ואף מתת של "מה בכך" יכולה להיחשב כשוחד.
5. במקרה בו טובת ההנאה ניתנת עבור פעולה מעורבת - חלקה קשורה בתפקיד וחלקה לא - תחשב כל טובת ההנאה כשוחד.
6. אין זה דרוש שעובד הציבור עצמו יקבל את המתת או שהוא עצמו יפיק את טובת ההנאה; די בכך שהמתת ניתנה בשביל אדם שהלוקח חפץ ביקרו.
7. טובת הנאה מכל סוג שהוא יכולה להיחשב כמתת, ככל שנתלווה לנתינתה או לקבלתה האופי המושחת הדרוש.²⁴

רכיב ה"בעד" ושאלת ההדדיות

8. נדרש קשר סיבתי עובדתי בין המתת לבין פעולת עובד הציבור, ומודעות לקיומו של קשר כזה. עם זאת, עבירת השוחד אינה מותנית בהדדיות בין כוונות הנותן ובין כוונות הלוקח. כלומר, אין הכרח שבשני הצדדים תכנן כוונה דומה.

פעולה הקשורה בתפקיד

9. אין לפרש באופן מצמצם את הביטוי בעד "פעולה הקשורה בתפקידו". פעולות הנעשות בקשר עם התפקיד, אף שהן מחוץ לגדר סמכותו של העובד, ייחשבו כ"מילוי תפקידו". כך, ובלבד שקיימת זיקה לעובדה שמקבל השוחד מכהן בתפקיד פלוני.²⁵

עובדות המקרה:

10. המערער שימש כמנהל נפת דרום במחלקת הפיקוח על הבניה בעיריית ירושלים. בנו של המערער, עסק במתן שירותים בתחום התכנון והבניה.

²⁴ בית המשפט אני מבהיר במפורש מהו "אופי מושחת" של מתת. עולה כי הכוונה היא לכך שהמתת ניתנה בעד פעולה הקשורה בתפקידו של עובד הציבור.

²⁵ הביטוי "זיקה" לתפקיד הציבורי הוא מושג פתוח, ובפסק דין זה לא ניתן לו פירוש מדויק.

11. בכתב האישום נטען, כי המערער ביקש לקדם את עסקיו של בנו. הבן מצידו קידם את ענייניהם של לקוחותיו, באמצעות ניצול קשריו עם אביו.

המערער הורשע בעבירות של לקיחת שוחד ובעבירות של מרמה והפרת אמונים.

פסיקת בית המשפט:

12. הערעור נדחה פה אחד (כבוד השופטים ג'ובראן, ריבלין ופרוקצ'יה).
13. בית המשפט קבע, כי העובדה ששכר הטרחה של הבן היה נמוך מהמקובל בשוק אינה שוללת את אופייה המושחת של המתת. מה גם ש"מתת קטנה אינה ערובה לכך כי אינה שוחד".
14. כאשר המתת ניתנת לעובד ציבור או נלקחת על ידו "בעד פעולה הקשורה בתפקידו", יש בעצם הלקיחה או הנתינה כדי לשאת אופי מושחת. הדגש אינו על ערכה של ההטבה, אלא בהנאה הגלומה בה מן הבחינה האובייקטיבית.
15. בית המשפט דחה כלא רלבנטית את הטענה לפיה טובת ההנאה ניתנה לבן ולא למערער. הובהר כי לשון החוק אינה דורשת לקיחה פעילה. הנתינה והלקיחה יכולים להיעשות בידי אחר.
16. בית המשפט חזר על ההלכה לפיה, העובדה שהמעשה לא חרג מן המקובל ושהשרות שניתן לנותן טובת ההנאה מוענק לכל אזרח, אינה שוללת את הפליליות שבמעשה:

"פסקנו לא אחת כי נוהל מקובל אינו הופך למעשה מותר מבחינה משפטית. העובדה שפשטו ונתקבלו בציבור נורמות אסורות אין בה כדי להתיירן. קיומם של 'נוהג מקובל' ו'מסורת של שנים' אין בהם כדי להועיל, אם וכאשר נוהג זה ומסורת זו יסודם בשיבוש ערכים ונורמות תקינות. אכן, ייתכנו מקרים וקיימות נסיבות בהם המקובל והנהוג עשויים ללמד על תום-ליבו של אדם. אך ראש לכל יש לבחון, אם נוהג זה יסודו בטעות כנה או שמא מבוסס הוא על נורמות מעוותות ומשובשות. (ע"פ 121/88 מדינת ישראל נ' דרוויש)."

17. ביחס למשמעות של יחסי ידידות בין נותן המתת למקבל הובהר כך - כדי שטענת יחסי ידידות תהא רלוונטית כהגנה, על בית המשפט לא רק להשתכנע שבין הנותן והמקבל אכן התקיימו יחסי ידידות, אלא עליו גם להשתכנע כי יחסי ידידות אלה אינם נובעים מיחסי עבודה או קשורים אליהם.

אפילו נוצרה ידידות אישית, גם אז חובה על עובד הציבור להימנע מקבלת טובות הנאה, כל עוד נמשך המגע במהלך מילוי התפקיד.

בהקשר זה מטרת הנתינה או הלקיחה היא הקובעת - אם הוכח שטובת ההנאה ניתנה או נלקחה בעד פעולה שיש לה זיקה לתפקידו של עובד הציבור מתגבשת העבירה.

18. במבט רחב על עבירת השוחד ציין בית המשפט כדלקמן:

"לא בכדי ניתנה הגדרה רחבה לעבירת השוחד. לא בכדי אין בידינו רשימה סגורה של מקרים. זאת, בשל ההכרה כי תופעת מתן השוחד ולקיחתו עשויה לפשוט וללבוש צורות שונות ומגוונות. רכיביה של העבירה על יסודותיה השונים יש בהם כדי לאפשר פירוש נאות של הוראות החוק, כך שיבטיח כי מי

שעבר עבירת שוחד יחסה בצילו של החוק הפלילי. פרשנות כל אחד מרכיבי העבירה או הגדרותיה צריכה להיעשות תוך דבקות לתכלית שביסודה והיא, כאמור, להבטיח את פעולתו התקינה של המינהל הציבורי ואת טוהר המידות של עובדיו החבים, מכוח תפקידם ומכוח הרשות אליה הם משתייכים, חובת נאמנות לציבור כולו."

ת"פ (מרכז) 09-07-6366 מדינת ישראל נ' סער

(ניתן ביום 14/11/2011)

קביעות משפטיות מרכזיות:

1. פנייה של עובד ציבור לגורם זר מחוץ לשירות הציבורי, בכדי שזה יסייע לעובד הציבור בקידומו, ויפעיל את השפעתו על מנת להיטיב את סיכוייו להיבחר לתפקיד בשירות המדינה, אינה עולה בהכרח לכדי עבירת שוחד.
- בהקשר זה יש לבחון האם עובד הציבור היה מודע לציפיינו של הגורם הזר כי עובד הציבור יקדם את ענייניו במסגרת תפקידו בתמורה לסיועו.
2. לצד זאת, גם אם לא מוכחת מודעות כאמור, התנהלות שכזו פוגעת בטוהר המידות ובתקינות פעולתו של השירות הציבורי, ואפשר שתעלה לכדי עבירה של מרמה והפרת אמונים.
3. לצורך הוכחת היסוד הנפשי של עבירת השוחד ניתן להשתמש בחזקת המודעות. די בקיום ספק באשר למודעות הנאשם לאחד ממרכיבי היסוד העובדתי בעבירה כדי להפריכה.

עובדות המקרה:

4. סער עבד ברשות המיסים החל משנת 1981. בין השנים 2004-2006 כיהן סער כמנהל בית המכס והמע"מ בירושלים.
5. בינואר 2006, לאחר מינויו של ג'קי מצא למנהל הרשות, התפנה תפקיד בכיר. סער, שהיה מעוניין בתפקיד, פנה ליורם קארשי, איש עסקים וחבר מועצת עיריית ירושלים, על מנת שיפעל עבורו אצל מצא במטרה לקדם את מינויו לתפקיד, נוכח קשריו עם מצא.
6. בעקבות כך, פנה קארשי אל מצא וביקשו למנות את סער לתפקיד. מצא התחייב בפניו כי כך יעשה.
7. בהמשך חזר בו מצא מהתחייבותו, היות שהיה בדעתו למנות אדם אחר לתפקיד. קארשי, במטרה לקדם את מינויו של סער לתפקיד, פעל באמצעות אחותו, שולה זקן, לעיכוב המינוי אצל שר האוצר.
8. קארשי, שהתעקש על קיום ההבטחה, הפעיל לחצים על מצא, אשר ניאות לבסוף, כפשרה, למנות את סער לנציג הרשות בארצות הברית. תפקיד מבוקש גם הוא.
9. בחודשים שלאחר מכן, פעלו מצא, קארשי וסער על מנת שסער ימונה לתפקיד. בתוך כך פעלו כדי לגרום לעובדי הרשות שחפצו בתפקיד, להסיר מועמדותם למכרז. כן הנחו את נציג הרשות בוועדת המכרזים שיפעל לבחירת סער לתפקיד. כך היה.
10. על פי כתב האישום, סער קיבל את סיועו של קארשי במינויו לתפקיד, בודעו כי קארשי מצפה שיפעל עבורו במסגרת תפקידו.
11. אכן, לאחר בחירתו לתפקיד, ביקש קארשי מסער כי יעזור בקידומו של מקורבו, דוד חן, עובד רשות המיסים. סער נעתר לבקשה, על אף שידע כי לחן אין הניסיון המתאים לתפקיד. במקביל, פעל סער על מנת לקדם את האינטרסים האישיים של קארשי באמצעות מינויים נוספים ברשות. כן העלה בפני קארשי שמות של עובדים שהוא סבור כי יאותו לקחת שוחד, ואף סייע למתן שוחד על ידי קארשי לעמיקם ארז, אחד מעובדי הרשות.

12. בגין העובדות הנ"ל, הואשם סער בעבירה של **לקיחת שוחד** לפי סעיף 290 לחוק העונשין התשל"ז-1977, וכן בעבירה של **סיוע למתן שוחד** לפי סעיף 291 לחוק ביחד עם סעיף 31 לחוק.

פסיקת בית המשפט:

13. הערכאה הדיונית (כבוד השופט כספי) דחתה את גרסת הנאשם כי מהות השיחות בינו לבין קארשי הייתה היוועצות עם חבר וקבלת מידע בנוגע למינויים צפויים ברשות.
- בית המשפט קבע, כי עדותו של סער אינה מהימנה, זאת בהתבסס על התרשמותו הבלתי אמצעית מסער, על המשתמע מתוך האזנות הסתר של זמן אמת, על הגיונה הפנימי של גרסתו ועל השוואת דבריו בעדותו לעדויות נוספות שנשמעו במשפט.
14. נקבע כי תוכן השיחות המואזנות נושאות אופי ברור של הבעת רצונותיו ומבוקשו של הנאשם, מתוך כוונה להסתייע בקארשי ובקשריו. כל ניסיון לתת לדברים צביון של לוחם מסור למען המערכת ותקינותה, רחוק מאוד מן המציאות הנגלית לעין.
15. עם זאת, בית המשפט קבע, כי לא ניתן למצוא בכלל הראיות ביסוס לטענה כי פנייתו של סער לקארשי כדי לקדם את מינויו, נעשו מתוך ידיעה כי קארשי מצפה ממנו לפעול עבורו במסגרת מילוי תפקידו ברשות.
16. על כן, נקבע כי התביעה לא הוכיחה שטובת ההנאה התקבלה **בעד** פעולה הקשורה בתפקידו של סער. לא הוכח, אפוא, היסוד הנפשי של העבירה, וסער זוכה מהאישום בשוחד.
17. לצד זאת, עשה בית המשפט שימוש בסעיף 184 לחסד"פ והרשיע את סער בעבירת הפרת אמונים בהתבסס על אותה מערכת עובדות שנפרשה בפניו באישומי השוחד.

ת"פ 10291-01-12 (מחוזי ת"א) מדינת ישראל נ' צ'רני ואח'

(הדיון בנושא המאכרים בלבד, ניתן ביום 19/06/2014)

קביעות משפטיות מרכזיות:

1. שדלן/"מאכר" הוא מי שביכולתו להסדיר ו"להחליק" תהליכים בירוקרטיים במשרדים של גופים ציבוריים ובקרב קובעי מדיניות ומקבלי החלטות.
2. יש לאבחן בין שדלנות לגיטימית לבין שדלנות פסולה:
 - א. **לגיטימית** - שדלנות שביסודה ניצבת פעולה של הנחת מידע רלוונטי, ניתוחי מצב ורעיונות רלוונטיים לנושאים שבדיון בפני מקבלי ההחלטות, לטובת הציבור שאותו השדלן מייצג. [ראו לדוגמא: פרק י"ב לחוק הכנסת (תיקון מספר 25), תשס"ח-2008, אשר מסדיר את נושא השדלנות בכנסת].
 - ב. **פסולה** - שדלנות הנסמכת על מתן טובות הנאה או על קשרים אישיים בין השדלן לעובד הציבור, אשר בגינם מופלה לטובה מי שמיוצג על ידי השדלן.
3. העוסק בשדלנות פסולה, אשר מקבל מתת לשם הסדרת ענייניו של לקוחו מול גופים ציבוריים, הוא בבחינת מתווך בשוחד (על-פי סעיף 295א) לחוק העונשין, אשר קובע כי דינו של מתווך בשוחד הוא כזה של לוקח שוחד).
4. לקוח של העוסק בשדלנות פסולה, אשר מעביר לידו מתת לשם הסדרת ענייניו מול הגופים הציבוריים, הוא בבחינת נותן שוחד (על-פי סעיף 295ג) לחוק העונשין, אשר קובע שהנותן כסף למתווך בשוחד דינו כשל נותן שוחד).
5. לצורך הרשעת השדלן והלקוח אשר שכר אותו בעבירות על-פי דיני השוחד, אין זה מעלה או מוריד אם עובד הציבור קיבל לידו את כל המתת שהעביר הלקוח לשדלן, חלק ממנה בלבד או אף אם המתת נותרה כולה בידי השדלן.
6. היסוד הנפשי הדרוש לשם הרשעת לקוחו של השדלן בעבירה לפי סעיף 295ג) היא מודעות לכך שהמתת נמסרת לשדלן כדי שהלה יניע את עובד הציבור לפעול לטובת הלקוח. די בהקשר זה ב"עצימת עיניים".

עובדות המקרה, כפי שנקבעו על-ידי בית המשפט:

7. הערכאה הדיונית (כבוד השופט רוזן) קבעה את הממצאים שיפורטו להלן.
8. נאשם 12 בפרשת "הולילנד", דן דנקנר, היה בתקופה הרלוונטית מבעלי תעשיות ים המלח.
9. בין תעשיות ים המלח ובין מנהל מקרקעי ישראל נדונו עניינים בעלי משמעות כספית רחבת היקף (מאות מיליוני ₪).
10. כדי לקדם את ענייני תעשיות ים המלח מול מנהל מקרקעי ישראל, שכר דנקנר את נאשם 5 בפרשה, השדלן מאיר רבין.
11. נאשם 13 בפרשה, יעקב אפרתי, שימש בתקופה הרלוונטית כמנהל הכללי של מנהל מקרקעי ישראל.

12. אפרתי הוא דודו של רבין ומקורב אליו.
13. דנקנר היה מודע לקשר הקרוב שבין רבין לאפרתי, ולכך שלרבין מהלכים במנהל. דנקנר העביר לרבין 1.3 מיליון ₪, כדי לבצע את המשימה שלשמה הוא נשכר על-ידו.
14. בית המשפט בחן את השאלה האם סכום של 45 אלף ₪, מתוך הסכום הכולל של 1.3 מיליון ₪ שנזכר לעיל, הועברו לאפרתי ככספי שוחד.
- בית המשפט קבע, כי בהקשר זה מתעורר ספק סביר.

פסיקת בית המשפט:

15. כך תיאר בית המשפט את השדלנות הפסולה:
- "שתדלנות אסורה הינה זו הנסמכת על מתן טובות הנאה שוות כסף, נכס, מוצר או שירות. שתדלנות אסורה היא זו המושתתת על קשרים אישיים ו/או קשרים אחרים בין השדלן לבעל התפקיד הציבורי ו/או מקבל ההחלטה. קשרים שבגינם ניתנת העדפה לשדלן ולמי שהינו מייצג; במהות ההחלטה, דרך גיבושה וניסוחה, השתייה, החשה, האטה, בסדר העניינים הנדונים על-ידי מקבל ההחלטה או במתן יתרון כלשהו לשדלן, וליתר דיוק לשולחו, למי שמטעמו הוא פועל, או הפליה לרעה של אחר, שהינו בבחינת יריב או מתחרה אישי/עסקי או מתמודד לתפקיד מול שולחו של השדלן וכיו"ב.
- מסירת מידע לשדלן בשל מערכת קשריו עם בעל התפקיד הציבורי - מידע שאינו פתוח לציבור ואינו זכאי לקבל בדרכים הקבועות עלי חוק – הינה בבחינת העדפה אסורה" [ההדגשות במקור]
16. בית המשפט אף עמד על המאפיינים המשחיתים שבשדלנות שכזו:
- "בנתיב מהיר ונוח, שאינו פתוח לאזרחים תמימים, אזרחים 'מן השורה', שצועדים בדרך המלך... בעלי ממון שבכוחם לשכור שירותיו של 'מאכר' נהנים מערוץ 'מיוחד' לטיפול בענייניהם הפרטיים. מצב דברים השוחק אמון האזרח בשירות הציבורי ובמוסדות השלטון, מצב דברים שיש בו כדי לגרום להשחתת נורמות ההתנהגות של עובדי ציבור." [ההדגשה במקור]
17. לגופו של עניין ראה בית המשפט בגרסתו של דנקנר, לפיה הוא העביר סך של 1.3 מיליון ₪ לרבין - "כמאכר" - על מנת לקדם את עסקי תעשיות המלח אצל מנהל מקרקעי ישראל, כ"הודאה באשמה".
- להודאה זו מצא בית המשפט חיזוקים שונים. בין היתר עמד בית המשפט על כך שדנקנר היה מודע לקשריו של רבין עם אפרתי; על אמירתו של דנקנר לפיה כישוריו של רבין היו "קשריו"; על העובדה שלא הוצג הסכם כתוב בין דנקנר לרבין; ועל העובדה שלא הוצגה כל משימה עניינית (ולגיטימית) שהוטלה על רבין, אשר בגינה, לכאורה, הועבר לידו התשלום הגבוה.
18. רבין הורשע בתיווך לשוחד (סעיף 295(א)); דנקנר הורשע במתן שוחד (סעיף 295(ג)); אפרתי זוכה.

קריאה נוספת והוראות החוק (שוחד)

פסיקה

1. כמובן שהסיכומים שלעיל אינם ממצים את הפסיקה הרלוונטית, ובין היתר נפנה לפסקי הדין הבאים:
 - א. [ע"פ 794/77 חייט פ"ד לב\(2\) 127 \(1978\)](#)
 - ב. [ע"פ 521/87 עינב פ"ד מה \(1\) 418 \(1990\)](#)
 - ג. [ע"פ 6258/94 יעקובזון פ"ד נ \(5\) 851 \(1997\)](#)
 - ד. ע"פ (מחוזי ת"א) 71802/02 **בדולח** (לעניין מיהו עובד ציבור, ניתן ביום 27.10.2008).
 - ה. [ע"פ 5822/08 טרייטל \(ניתן ביום 12.3.2009\)](#)
 - ו. [ע"פ 5083/08 בניזרי \(ניתן ביום 24.6.2009\)](#)
 - ז. 7593/08 **ריטבלט** (לעניין העדר הצורך בחיזוק לעדות שותף וסיוע לעדות עד מדינה, ניתן ביום 1.9.2009)
 - ח. [ע"פ 1224/07 בלדב \(ניתן ביום 2.10.2010\)](#).
 - ט. ת"פ 407780-12-09 (מחוזי ת"א) **ויטה ואח'** (ניתן ביום 31.10.2011)

ספרות

2. כמו כן נפנה למסמכים הפנימיים ולספרות הבאה:
 - א. החלטת היועץ המשפטי לממשלה "בעניין אריאל שרון וגלעד שרון בפרשת 'האי היווני' וקרקעות אפ"י" (החלטה מיום 15.6.2004)
 - ב. מרדכי קרמניצר, ליאת לבנון "עד היכן תתרחב עבירת השוחד" **עלי משפט א' 369** (תשס"א)
- הוראות החוק (סימן ה' לחוק העונשין: "עבירות שוחד")

לקיחת שוחד

290. (א) עובד הציבור הלוקח שוחד בעד פעולה הקשורה בתפקידו, דינו – מאסר עשר שנים או קנס שהוא אחד מאלה, הגבוה מביניהם:
 - (1) פי חמישה מהקנס האמור בסעיף 61(א)(4), ואם נעברה העבירה על ידי תאגיד – פי עשרה מהקנס האמור בסעיף 61(א)(4);
 - (2) פי ארבעה משווי טובת ההנאה שהשיג או שהתכוון להשיג על ידי העבירה.
- (ב) בסעיף זה, "עובד הציבור" – לרבות עובד של תאגיד המספק שירות לציבור.

מתן שוחד

291. נותן שוחד לעובד הציבור כהגדרתו בסעיף 290(ב) בעד פעולה הקשורה בתפקידו, דינו – מאסר שבע שנים או קנס כאמור בסעיף 290(א).

מתן שוחד לעובד ציבור זר

291א. (א) הנותן שוחד לעובד ציבור זר בעד פעולה הקשורה בתפקידו, כדי להשיג, להבטיח או לקדם פעילות עסקית או יתרון אחר בנוגע לפעילות עסקית, דינו כדין נותן שוחד לפי סעיף 291.

(ב) לא יוגש כתב אישום בעבירה לפי סעיף זה אלא בהסכמה בכתב של היועץ המשפטי לממשלה.

(תיקון מס' 106) תש"ע-2010

(ג) בסעיף זה –

"מדינה זרה" – לרבות כל יחידה שלטונית במדינה הזרה, ובכלל זה יחידה ארצית, מחוזית או מקומית, ולרבות ישות מדינית שאינה מדינה, לאבות המועצה הפלסטינית;

"עובד ציבור זר" – כל אחד מאלה:

(1) עובד המדינה הזרה וכל מי שנושא משרה ציבורית או ממלא תפקיד ציבורי מטעם המדינה הזרה, ובכלל זה מי שנושא משרה או ממלא תפקיד ברשות המחוקקת, ברשות המבצעת או ברשות השופטת של המדינה הזרה, בין בבחירה, בין במינוי ובין בהסכם;

(2) נושא משרה ציבורית או ממלא תפקיד ציבורי מטעם גוף ציבורי שהוקם לפי חיקוק של מדינה זרה, או מטעם גוף הנמצא בשליטה ישירה או עקיפה של מדינה זרה;

(3) עובד של ארגון ציבורי בין-לאומי, וכל מי שנושא משרה ציבורית או ממלא תפקיד ציבורי מטעם ארגון כאמור; לעניין זה, "ארגון ציבורי בין-לאומי" – ארגון שנוסד בידי שתי מדינות או יותר, או בידי ארגונים שנוסדו בידי שתי מדינות או יותר.

שוחד בתחרויות

292. (א) הנותן שוחד בכוונה להשפיע על קיומן, מהלכן או תוצאותיהן של תחרות ספורט או תחרות אחרת שיש לציבור ענין בקיומן או בתוצאותיהן, דינו – מאסר שלוש שנים.

(ב) לוקח השוחד דינו כדין נותן השוחד.

דרכי שוחד

293. אין נפקא מינה בשוחד –

- (1) אם היה כסף, שווה כסף, שירות או טובת הנאה אחרת;
- (2) אם היה בעד עשיה או בעד חדילה, השהיה, החשה, האטה, העדפה או הפליה לרעה;
- (3) אם היה בעד פעולה מסויימת או כדי להטות למשוא פנים בדרך כלל;
- (4) אם היה בעד פעולה של הלוקח עצמו או בעד השפעתו על פעולת אדם אחר;
- (5) אם ניתן מידי הנותן או באמצעות אדם אחר; אם ניתן לידי הלוקח או לידי אדם אחר בשביל הלוקח; אם לכתחילה או בדיעבד; ואם הנהנה מן השוחד היה הלוקח או אדם אחר;
- (6) אם תפקידו של הלוקח היה של שררה או של שירות; אם היה קבוע או זמני ואם כללי או לענין מסויים; אם מילויו היה בשכר או בלי שכר, אם בהתנדבות או תוך קיום חובה;

[תשכ"ד]

(7) אם נלקח על מנת לסטות מן השורה במילוי תפקידו או בעד פעולה שעובד הציבור היה חייב לעשותה על פי תפקידו.

הוראות נוספות

294. (א) המבקש או המתנה שוחד, אף שלא נענה, כמוהו כלוקח שוחד.
 (ב) המציע או המבטיח שוחד, אף שנדחה, כמוהו כנותן שוחד.
 (ג) מי שמועמד לתפקיד אף שעדיין לא הוטל עליו, ומי שהוטל עליו תפקיד אף שעדיין לא התחיל במילוי, כמוהו כממלא את התפקיד.
 (ד) במשפט על שוחד לא ייזקק בית המשפט לטענה -
 (1) שהיה פגם או פסול בהטלת התפקיד על הלוקח, במינויו או בבחירתו;
 (2) שהלוקח לא עשה או אף לא התכוון או לא היה מוסמך או רשאי לעשות את הפעולה.

תיווך בשוחד ותמורה אסורה לבעל השפעה ניכרת

295. (א) המקבל כסף, שווה כסף, שירות או טובת הנאה אחרת על מנת לתת שוחד - דינו כאילו היה לוקח שוחד; ואין נפקא מינה אם ניתנה בעד תיווכו תמורה, לו או לאחר, ואם לאו, ואם התכוון לתת שוחד ואם לאו.
 (תיקון מס' 99) תשס"ח-2008

(ב) המקבל כסף, שווה כסף, שירות או טובת הנאה אחרת על מנת שיניע, בעצמו או על ידי אחר, עובד הציבור כאמור בסעיף 290(ב) או עובד ציבור זר כאמור בסעיף 291א(ג) למשוא פנים או להפליה - דינו כאילו היה לוקח שוחד.
 (1ב) (1) בעל השפעה ניכרת על בחירתו של מועמד לתפקיד ראש הממשלה, שר, סגן שר, חבר כנסת או ראש רשות מקומית (בסעיף קטן זה - מועמד), המקבל כסף, שווה כסף, שירות או טובת הנאה אחרת כדי שיניע, בעצמו או על ידי אחר, מועמד לעשות פעולה הקשורה לתפקידו, דינו - שלוש שנות מאסר; קיבל כאמור כדי להניע מועמד למשוא פנים או להפליה - דינו כאילו היה לוקח שוחד.
 בסעיף קטן זה -

"בחירות מקדימות", "תרומה" - כהגדרתן בסעיף 28א לחוק המפלגות;
 "בעל השפעה ניכרת" - מי שיש לו השפעה ניכרת על בחירת מועמד במפלגה או בסיעה, לרבות במסגרת בחירות מקדימות ולרבות בשל היותו אחד מאלה:

- (1) חבר הנהלה, מוסד ביקורת או בית דין של מפלגה, או נושא תפקיד מקביל או דומה לאחד מאלה במפלגה;
- (2) בעל זכות הצבעה בבחירות למועמד שבהן מספר בעלי זכות ההצבעה אינו עולה על חמשת אלפים;
- (3) מי שפעל להתפקדות של מספר משמעותי, בנסיבות הענין, של בעלי זכות בחירה בבחירות למועמד; פעל אדם להתפקדות של חמישים או יותר בעלי זכות בחירה בבחירות למועמד, חזקה כי מתקיים בו האמור בפסקה זו, אלא אם כן הוכיח אחרת;
- (4) אדם שתרים, גייס תרומות או הוציא כספים לשם קידום בחירתו של מועמד במפלגה או בסיעה, בשווי העולה על חמשת אלפים שקלים חדשים, או שתרים, גייס תרומות או הוציא כספים כאמור לטובת שני מועמדים לפחות באותה מערכת בחירות, בשווי העולה על חמישה עשר אלף שקלים חדשים.

"חוק המפלגות" - חוק המפלגות, התשנ"ב-1992;

"מפלגה" - כהגדרתה בחוק המפלגות;

"סיעה" – כהגדרתה בחוק מימון מפלגות, התשל"ג-1973.

- (ג) הנותן כסף, שווה כסף, שירות או טובת הנאה אחרת למקבל כאמור בסעיפים קטנים (א) או (ב) – דינו כדין נותן שוחד ולמקבל כאמור בסעיף קטן (ב1), דינו – מחצית העונש הקבוע באותו סעיף קטן.
 (ד) לענין סעיף זה, "קבלה" - לרבות קבלה בשביל אחר או על ידי אחר.

ראיות

296. במשפט על עבירה לפי סימן זה רשאי בית המשפט להרשיע על יסוד עדות אחת, אף אם זו עדות של שותף לעבירה.

חילוט ושילום

297. (א) הורשע אדם על עבירה לפי סימן זה, רשאי בית המשפט, נוסף על העונש שיטיל –

- (1) לצוות על חילוט מה שניתן כשוחד ומה שבא במקומו;
 (2) לחייב את נותן השוחד לשלם לאוצר המדינה את שווייה של התועלת שהפיק מן השוחד.
 (ב) סימן זה אינו מוציא תביעה אזרחית.